

ha-kol

הקול

br. 129
ožujak-travanj 2013.
adar/nisan/ijar 5773.

MIROGOJ DAN STRADANJA I JUNAŠTVA

JOM HAŠOA VE HAGVURA - DAN STRADANJA I JUNAŠTVA

I ZAGREB, MIROGOJ, 7. TRAVNJA

Ivo Josipović, predsjednik Republike Hrvatske, polaže vijenac

Yosef Amrani, veleposlanik Izraela u Hrvatskoj: Stradanja poput Holokausta ne smiju se nikada više ponoviti

Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj: Ponosimo se našim Rapskim židovskim bataljonom

- 04 Povrat židovske imovine – ipak se kreće
 08 Dan stradanja i junaštva na Mirogoju
 11 Svečano obilježen Pesah
 13 Izletom proslavljen Dan neovisnosti
 15 Crni paviljon na Preradovićevu trgu
 16 Predpesah u Bizovcu
 17 Kako do izvrsnosti u obrazovanju
 19 Kako je nastao Židovski partizanski bataljon
 21 Karlo Polančec – novi predsjednik zagrebačke lože
 22 Stoljeće mudrosti
 25 Hitlerova socijalna država
 27 Rodni list – priča Danila Kiša
 29 Filozofske ličnosti židovskog moderniteta
 31 Ivan Bauer – vrsni poznavatelj ljudskih karaktera
 33 Obiteljski dom u staroj sinagogi
 35 Marš živih za žrtve Holokausta
 37 Svaka žrtva ima ime
 39 Proslava na brdu Herzl
 36 Počast žrtvama i herojima
 38 Papa Franjo pozdravljen dobrodošlicom
 39 Otvoren Muzej povijesti poljskih Židova
 40 O židovstvu iz staklene kutije
 41 Lauderov poklon vrijedan milijardu dolara
 Čudo od poliglota
 42 Chagall kao povjesničar 20. stoljeća
 Šokantni rezultati ankete
 43 Dokumentarac o spašavanju židovske djece
 Obnova starog židovskog groblja
 44 Potraga se nastavlja
 Izložba o Anschlussu
 45 Knjige o Esteri preživjele Varšavski geto
 Očekujući indijanske Židove
 46 Berger – život obojen poslovnim uspjesima
 48 Bombe na Bostonskom maratonu, Izrael i Židovi
 50 Uskrs i Pesah u vjerski mješovitim brakovima
 52 Spielberg o sebi kao Židovu i filmskom stvaratelju
 54 Antisemitizam 2012. u svijetu porastao za 30 posto
 55 Odličja i uspomene
 57 Židovski parlament zabrinut zbog antisemitizma
 58 Preživjeli smo zahvaljujući poštenim ljudima
 60 Moramo se sećati svih
 62 In memoriam
 Dobrovoljni prilozii

Ha-Kol 129

ožujak/travanj 2013.

adar/nisan/ijar 5773.

Glavni i odgovorni urednik

Živko Gruden

Urednički savjet

Nataša Barac, Zora Dirnbach, Tamara Indik- Mali,
 Damir Lajoš, Vera Dajht Kralj

Oblikovanje i priprema za tisak

Studio Hendrih

Ha-Kol

glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj

Izdavač

Židovska općina Zagreb
 Palmotićeve 16, 10000 Zagreb p.p. 986

tel: 385 1 49 22 692

fax: 385 1 49 22 694

e-mail: jcz@zg.t-com.hr

uredništvo: hakol@net.hr

Za izdavača

dr. Ognjen Kraus

ISSN 1332-5892

Izlaženje Ha-Kola financijski potpomaže

Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske

Pretplata

100 kuna godišnje, za inozemstvo 200 kuna

Žiro račun kod Zagrebačke banke broj:

2360000-1101504155

Židovska općina Zagreb

Devizni račun:

Account owner: Židovska općina Zagreb

Bank: Zagrebačka banka d.d.

Account number: 1500260173

IBAN: HR4923600001500260173

Swift: ZABHR2X

Tisak

Offset tisak NP GTO d.o.o.

Stranica 1.: Mirogoj, Dan stradanja i junaštva

Stranica 2.: JOM HAŠOA VE HAGVURA

Stranica 63.: Izlet u Hrvatsko zagorje

U realizaciji ovog broja svojim su prilozima sudjelovali:

Nataša Barac, Ivan Bauer, Nives Beissmann,
 Zoran Bošnjak, Vesna Domany Hardy, Milivoj Dretar,
 Suzana Glavaš, Siniša Jurica, Tamara Jurkić-Sviben,
 Aleksandar Lebl, Tara Majstorović, Vuk Perišić, Narcisa
 Potežica, Vlasta Prohaska-Jarec

Toda raba!

INTERVJU: OGNJEN KRAUS

POVRAT ŽIDOVSKJE IMOVINE – IPAK SE KREĆE

NAKON RAZGOVORA O POV RATU ŽIDOVSKJE IMOVINE, KOJE JE POSLJEDNIJH MJESECI VODIO SA SUGOVORNICIMA S NAJVIŠIH RAZINA VLASTI U REPUBLICI HRVATSKOJ, DR. OGNJEN KRAUS, PRVI ČOVJEK ŽIDOVSKJE ZAJEDNICE U HRVATSKOJ, SMATRA DA SADA, NAPOKON, IMA NAGOVJEŠTAJA POBOLJŠANJA SITUACIJE

Prošle su pune dvije godine otkako je prof.dr. Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj, svojim ocjenama stanja povrata židovske imovine u Hrvatskoj izazvao znatnu pažnju hrvatske, pa i dijela međunarodne javnosti. Rekao je, naime, među ostalim, da o tome ne može reći „ništa pozitivno“, da „sve više postaje jasno da nam se oteta imovina ne želi vratiti i da je to projekt začet samim Zakonom o povratu imovine“ te da „u državnim institucijama uglavnom nailazimo na zatvorena vrata“. Što se ove posljednje tvrdnje tiče, nije nikakva tajna da se stanje u posljednje dvije godine bitno izmijenilo: o razgovorima dr. Ognjena Krausa s više ministara, pa i sa samim premijerom, informacije su se mogle saznati u „obično dobro obavještenim krugovima“, kako u Vladi, tako i u Židovskoj općini Zagreb, pa i iz medija. Jesu li ti razgovori urodili plodovima koji, ako još nisu donijeli, barem ozbiljno navještaju stvarne pozitivne promjene u pogledu povrata židovske imovine u Hrvatskoj? To pitanje bilo je povod za razgovor s Ognjenom Krausom koji slijedi.

Ognjen Kraus

*** U posljednje dvije godine imali ste niz razgovora s visokim hrvatskim državnim čelnicima u kojima je, pretpostavljamo, središnja tema bila povrat židovske imovine. Imate li, na temelju tih razgovora, a i relevantnih zbivanja u tom dvogodišnjem razdoblju, razloga da situaciju i perspektive za povrat židovske imovine danas ocjenjujete bar ponešto ili možda znatno drugačije, to jest povoljnije, nego prije dvije godine?**

- Moje tadašnje ocjene bile su utemeljene na tome što, nakon što su nam bili vraćeni zemljište u Praškoj, zgrada nekadašnjeg nadržinata na uglu Petrinjske i Amruševe te nekoliko malih objekata, gotovo cijelo jedno desetljeće, unatoč svim našim razgovorima i inzistiranjima na visokim državnim razinama, nije nam bilo vraćeno baš ništa. Sada, međutim, nakon razgovora koje sam imao posljednjih mjeseci s premijerom Zoranom Milanovićem, s ministrom pravosuđa Orsatom Miljanićem, sa zamjenicom ravnateljice Agencije za upravljanje državnom imovinom Marinom Pinjagić-Telak, s predstojnikom Državnog ureda za upravljanje državnom imovinom Mladenom Pejnovićem i, osobito, nakon posljednjeg, vrlo sadržajnog i konstruktivnog razgovora koji sam imao ovih dana, 25. travnja, s potpredsjednikom Vlade Nevenom Mimicom, koji posljednjih šest mjeseci vodi u Vladi i sektor povrata imovine, s razlogom vjerujem da će nam vrlo skoro biti vraćeni, odnosno zamjenskim objektima nadoknađeni, važni objekti, povrat kojih već dugi niz godina tražimo. To su, prvo, zamjenski objekt za zgradu nekadašnje Hevra Kadiše u Amruševoj ulici, drugo, zamjenski objekt na Jadranu za naša nekadašnja odmarališta u Crikvenici i Ravnoj Gori i, treće, jedno zemljište u Zagrebu, na Cmroku. Mislim da ćemo nešto od toga realizirati još prije kraja ove godine. S obzirom na razinu i sadržaj spomenutih razgovora, moram reći da sam sada, i kada je riječ o povratu imovine u cjelini, nakon dugo vremena, napokon, optimističniji.

*** A kakva je situacija s povratom imovine izvan Zagreba, u židovskim općinama širom Hrvatske?**

- Situacija je vrlo različita već i zbog niza vrlo različitih povijesnih okolnosti. U Hrvatskom primorju i Dalmaciji, imovina je uglavnom ostala u posjedu židovskih zajednica i za vrijeme Drugog svjetskog rata, a i kasnije, u

Zgrada u Amruševoj 8, nekadašnja Hevra Kadiša – zamjenski objekt još ove godine?

Jugoslaviji. Naravno, moramo znati da je prije Drugog svjetskog rata na području Hrvatske bilo 40, a sada ima tek 10 židovskih općina, pa se radi i o imovini ostalih zajednica. Zatim, mnogo je imovine nakon Drugog svjetskog rata prodano od strane Saveza Jevrejskih opština Jugoslavije. A dio imovine, kao neke sinagoge, srušen je za vrijeme NDH. Prema tome, situacija je vrlo različita, međutim, u cjelini uzev, stječe se dojam da su, kad je povratu imovine riječ, ponajbolji rezultati ostvareni u Židovskoj općini Osijek.

*** Govoreći o krajnje nezadovoljavajućem stanju povrata židovske imovine, uvijek ste isticali i nezadovoljstvo nekim rješenjima u Zakonu o povratu. Još od donošenja tog Zakona, 1997. godine, prigovori iz židovske zajednice u Hrvatskoj odnosili su se ponajprije na to što se Zakon odnosi na imovinu oduzetu nakon 1945. i što pravo na povrat daje samo hrvatskim državljanima i samo prvom nasljednom redu. Prvi se prigovor odbacivao time što je imovina uduzeta za NDH nakon 1945. bila vraćena. Opravdanost drugog na svoj je način 2008. potvrđena pravomoćnom sudskom odlukom kojom je odobren povrat imovine nasljednicima jedne strane državljanke. Treći je izazivao bojazan da bi se broj zahtjeva za povratom mogao znatno povećati. Pa ipak, u posljednje vrijeme s najviših vrhova vlasti**

često se moglo čuti da se razmatraju moguće izmjene Zakona o povratu.

- U Židovskoj općini Zagreb, kao i u Koordinaciji židovskih općina u Hrvatskoj bavili smo se prvenstveno problemima povrata imovine općina, odnosno, pravnih osoba, dok se pitanjima povrata privatne imovine, odnosno imovine fizičkih osoba, prvenstveno bavi udruga CEDEK osnovana 2004. godine. Dakako, u svim našim, kao i mojim osobnim kontaktima i razgovorima s predstavnicima vlasti, uvijek smo inzistirali na povratu židovske imovine u cjelini, podjednako općinske kao i privatne. Doista, u posljednju godinu-dvije u izjavama najviših predstavnika vlasti u Hrvatskoj, u njihovim govorima i u razgovorima s njima, često se moglo čuti da se radi na razmatranju prijedloga za izmjene i dopune Zakona o povratu imovine i da će one biti uskoro upućene u Sabor. O tome je govorio i predsjednik Ivo Josipović u Knesetu, takve je informacije potkraj prošle godine dobio i Rafael Eitan, predsjednik izraelskog Nacionalnog savjetodavnog vijeća za povrat židovske imovine, u razgovoru s Ivanom Lekom, tadašnjim potpredsjednikom, a sadašnjim predsjednikom Sabora. Međutim, ništa konkretno o sadržaju tih prijedloga, a ni o roku u kojem bi se mogle naći u Saboru, do sada nije poznato. Teško se oteti dojmu da se, unatoč obećanjima, sa svime odugovlači, da se, praktički, skoro ni-

nastavak na sljedećoj strani

Zgrada na uglu Amruševe i Petrinjske, nekadašnje sjedište Nadrabinata, jedan od najvrednijih do sada vraćenih objekata

šta ne rješava. A za neka zakonska rješenja kojima smo osobito nezadovoljni – kao što je ono koje pravo nasljeđivanja daje samo prvom nasljednom redu, što osobito pogađa nas Židove jer su žrtve Holokausta često bile cijele obitelji – šanse da budu izmijenjena su gotovo nikakve.

U proteklih petnaest godina, otkad je Zakon na snazi, do sada je riješena približno jedna trećina pojedinačnih zahtjeva za povrat imovine, a u postupku ih je oko 300. Prema ocjeni odvjetnika Seada Tabakovića, koji u postupcima za povrat imovine zastupa Židovsku općinu Zagreb, ali i nekoliko desetaka pojedinačnih zahtjeva, procedura je takva da postupci povrata mogu potrajati i dvadesetak godina. Tako da se nerijetko događa da podnositelji zahtjeva odlaze s ovoga svijeta dok postupak još traje, pa se, ako nemaju zakonskih nasljednika, postupci obustavljaju. Uz to, kako se često ne vraćaju sami objekti, nekretnine, nego se isplaćuju naknade, u novcu ili državnim obveznicama, valja reći da te naknade, prema stručnim procjenama, iznose tek četvrtinu

tržišne vrijednosti nekretnina koje bi se trebale vratiti. A što se tiče pravomoćne sudske odluke o povratu imovine jednoj stranoj državljanki (nekoć ovdašnjoj Židovki), presedan, koji u anglosaksonskom pravu ima snagu zakona, kod nas, nažalost, ne znači gotovo ništa.

*** Može li se reći da je do sada ostvareni povrat imovine židovskim općinama, iako tek djelomičan, ipak utjecao na popravljanje njihove, uglavnom prilično nepovoljne, financijske situacije?**

- U tom pogledu bilo je, pa i sada još ima, i prilično nereálnih očekivanja. Nova imovina donosi, naime, i nove troškove i nove poreze. Poznata je situacija koja se dogodila u Slovačkoj, gdje je židovska zajednica, zahvaljujući dobrim dijelom upravo vraćenoj imovini - financijski krahirala! Vraćenu imovinu je, naime, trebalo održavati, trebalo je na nju plaćati poreze, a kako je, s obzirom na ekonomsku krizu koja je zahvatila i Europsku uniju, dobar dio tih vraćenih objekata ostao izvan funkcije, vraćena imovina je židovsku zajednicu više ko-

štala nego što joj je donosila. U donekle je sličnoj situaciji i Židovska općina Zagreb s vraćenom zgradom nekadašnjeg Nadrabinata na uglu Petrinjske i Amruševe. To je velika zgrada u najužem središtu grada, koja se iznajmljuje, ali važnost, privlačnost, vrijednost, pa onda i najamnine poslovnih i uredskih prostora u središtu grada opadaju, prostori se napuštaju i ostaju prazni, pa tako vrijedna imovina, od koje se očekuje da donese snagu i polet, odjednom postaje – teško i preteško breme! Dakle, i kada je o povratu imovine riječ, treba biti oprezan.

*** Imate li makar približan uvid u stanje povrata židovske imovine u drugim europskim zemljama? Jesmo li u tom pogledu u gornjem ili donjem domu?**

- Među državama bivše Jugoslavije, pa i u širim razmjerima, ponajbolja je Makedonija; ona je svojoj židovskoj zajednici u cjelini isplatila naknadu koju je zajednica tražila! Od ostalih država na području bivše Jugoslavije, mislim da je ipak još ponajviše učinjeno kod nas, u Hrvatskoj. Od tranzicijskih zemalja u tom su pogledu ponajbolje Češka i Slovačka, dok je osobito teška situacija u Poljskoj, čemu se ne treba čuditi s obzirom na to da je u njoj prije Drugog svjetskog rata živjelo tri milijuna Židova.

*** Posljednjih ste mjeseci bili zaokupljeni i Domom zaklade Lavoslava Schwarza. O čemu je riječ i je li to donekle povezano s problemom povrata imovine?**

- Zgrada Doma je u vrlo lošem stanju pa bi, da bi se osigurao nužan komfor korisnicima i snizili sada vrlo visoki troškovi održavanja i funkcioniranja Doma, trebalo izvršiti posvemašnju obnovu, adaptaciju i rekonstrukciju zgrade, što bi, međutim, bilo jako skupo, skuplje i od izgradnje odgovarajuće nove zgrade. Primjera radi, samo za grijanje, tj. za plin potrošen za grijanje, trebalo je svakog mjeseca ove i te kako duge zime platiti više od 70.000 kuna! Drugim, riječima, već i samo održavanje Doma, takvog kakav jest, vrlo je skupo, a cijena adekvatne rekonstrukcije Doma nadilazi mogućnosti Židovske općine Zagreb, bez obzira na moguća poboljšanja njezine financijske situacije povratom imovine. Pritom treba reći da su od 80 korisnika Doma (toliki mu je kapacitet), samo njih 13 članovi židovske zajednice. U svakom slučaju, nešto će se morati uskoro poduzeti, pogotovu što u sadašnjim okolnostima, a to me ponajviše zabrinjava, Dom sve više postaje hospicij.

*** S vremena na vrijeme u zagrebačkoj židovskoj zajednici, pa i šire u Zagrebu, pokreće se pitanje zemljišta u Praškoj ulici, gdje je nekoć, dok je ustaške vlasti NDH 1942. godine nisu srušile, stajala sinagoga. Otkad je, 1999. godine, zemljište vraćeno Židovskoj općini Zagreb, čula su se vrlo različita mišljenja o tome što na njemu izgraditi – repliku nekadašnje sinagoge, modernu zgradu sinagoge,**

zgradu u kojoj bi bila sinagoga, kulturni i komercijalni sadržaji, i dr. Što vi o tome mislite i kakva je budućnost zemljišta u Praškoj?

- Graditi repliku, odnosno kopiju nekadašnje sinagoge, mislim da ne dolazi u obzir. Ni zbog veličine današnje židovske zajednice u Zagrebu, a ni zbog financijskih sredstava koja bi bila potrebna za održavanje takve sinagoge, a koja, sasvim sigurno, nadilaze mogućnosti naše općine. Osim toga, sagraditi kopiju značilo bi kao da se hoće pokazati da se tu ništa nije dogodilo, odnosno, negirati zločin. Naprotiv, što god da se tu sagradilo ili uredilo mora jasno dati do znanja da se tu dogodio kulturocid i memoricid, a takvu poruku nikako ne može nositi kopija starog hrama.

Moje je mišljenje da bi to mjesto u najužem središtu grada Zagreba, mjesto na kojem je nekoć stajala sinagoga, trebalo urediti tako da ono bude trajni spomen na nekadašnju veliku židovsku općinu u gradu Zagrebu, općinu u kojoj je bilo, kao što je poznato, oko sedam posto tadašnjeg stanovništva grada Zagreba. Tu bi, po mojem mišljenju, u spomen na nekadašnju sinagogu, trebalo možda podići manju sinagogu, u koju bi bili ugrađeni ostaci (stupovi i ostali fragmenti) stare sinagoge, koji se i dandanas čuvaju u Židovskoj općini Zagreb. Tu bi trebala biti uklesana imena svih žrtava Holokausta u Zagrebu, a bilo bi dobro da se na tom mjestu uredi židovski informativni centar. Postavlja se, dakako, i pitanje financijskog održavanja tog prostora, pa će se morati razmotriti kakav bi to bio sadržaj. Međutim, kakav god on bio, mislim da njegova svrha ne bi trebala biti primarno da donosi materijalnu dobit, nego da, kao što sam već rekao, osigurava održavanje sinagoge i centra. Nadam se da ćemo u dogledno vrijeme detaljnije razgovarati o tome, uzimajući u obzir današnje realne okolnosti.

*** Pred vratima su izbori za organe upravljanja Židovske općine Zagreb. Što poručujete članstvu?**

- Ponajprije, zamolio bih ih da na izbore izađu u što većem broju, jer, kao što se kaže, to je jedna od malih obveza, ali obveza svakoga člana. Podsjetio bih i ovom prilikom: malo nas je! Na nedavnom popisu stanovništva Židovima se izjasnilo svega oko tisuću stanovnika Hrvatske! Pa ipak ili upravo zato budućnost Židovske općine Zagreb, kao i cijele židovske zajednice u Hrvatskoj, ovisi ponajprije o nama samima. Shvatimo to ozbiljno! I nastojmo i svojim osobnim sudjelovanjem pridonijeti prosperitetu naše Općine. Stoga ovom prilikom pozivam cjelokupno članstvo naše Općine: izadite na izbore, izaberite one u koje vjerujete, u koje imate povjerenje da će Židovsku općinu Zagreb voditi na vaše zadovoljstvo. ☆

Razgovarao
Živko Gruden

ZAGREB

DAN STRADANJA I JUNAŠTVA NA MIROGOJU

NA TRADICIONALNOJ KOMEMORATIVNOJ SVEČANOSTI PORED MOJSIJEVA SPOMENIKA NA ZAGREBAČKOM GROBLJU MIROGOJ, KOJOJ JE PRISUSTVOVAO I PREDsjedNIK REPUBLIKE HRVATSKE IVO JOSIPOVIĆ, GOVORILI SU PREDsjedNIK KOORDINACIJE ŽIDOVSKIH OPĆINA U HRVATSKOJ OGNJEN KRAUS I VELEPOS LANIK DRŽAVE IZRAEL U HRVATSKOJ YOSEF AMRANI

Židovski Dan stradanja i junaštva - Jom Hašoa Ve Havgvura - obilježen je u Zagrebu u nedjelju, 7. travnja komemoracijom kod spomenika Mojsiju na Mirogoju.

Jom Hašoa je dan kada se Židovi, kako u Izraelu tako i u dijaspori, u svijetu, sjećaju šest milijuna svojih sunarodnjaka, koji su bili žrtve nacifašizma u Drugom svjetskom ratu. Tako su već po tradiciji Židovska općina Zagreb i Koordinacija židovskih općina u Hrvatskoj

organizirale komemorativnu svečanost na Mirogoju, na kojoj je sudjelovao i položio vijenac žrtvama Holokaušta i predsjednik Republike Hrvatske Ivo Josipović.

U ime Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj vijenac je položio predsjednik Koordinacije Ognjen Kraus, a u ime Židovske općine Zagreb potpredsjednica Općine Sanja Tabaković. Također su položeni vijenci u ime Vlade i Sabora Republike Hrvatske, Savjeta za nacio-

Uz predsjednika Republike Hrvatske Ivu Josipovića, komemorativnoj svečanosti pored Mojsijeva spomenika na Mirogoju prisustvovali su mnogi visoki predstavnici državnih, vjerskih, kulturnih, znanstvenih, gradskih i drugih ustanova i organizacija

GOVOR OGNJENA KRAUSA:

VELIK DOPRINOS ŽIDOVA
POBJEDI NAD NACIZMOM

Ove godine bilježimo obljetnice događaja koji svjedoče o junaštvu i otporu Židova u vrijeme Holokaušta. To su sedamdeseta godišnjica ustanka i uništenja Varšavskog geta, koji je, kao i Auschwitz, simbol židovske patnje, ali i mjesto najveće židovske pobune protiv zločina.

Podsjetit ćemo i na dvije isto tako sedamdesete obljetnice događaja koji se tiču židovske zajednice Hrvatske: posljednje deportacije zagrebačkih Židova u Auschwitz i oslobođenja logora Kampor na Rabu, a s time u vezi

Rapskog židovskog bataljona. Napokon, spominjem šezdesetu godišnjicu osnutka Jad Vašema u Jeruzalemu, koji će se posvetiti sjećanju na žrtve i istraživanju Holokaušta.

Varšavski geto osnovan je 1940. godine u centru grada. Službeno se zvao „židovska četvrt u Varšavi“. Zapravo je bio golemi sabirni logor, odakle su se Židovi iz Varšave, Poljske i Trećeg Rajha deportirali u logor smrti, Treblinku.

Ognjen Kraus

Geto se prostirao na površini od 400 hektara, a od svijeta je bio potpuno izoliran. Isprva je tu bilo zbijeno 350 tisuća osoba, a kasnije čak pola milijuna, dok je Varšava u to doba imala milijun i 300 tisuća stanovnika. Prilike su bile neljudske. Vladali su glad i oskudica, bolesti i epidemije, strah i očaj. Ali unatoč tome, postojala je briga za bolesne i nemoćne, stare i djecu, a jedan od oblika borbe za preživljavanje bila je kultura. Na tavanima i u dvorištima održavali su se koncerti, izložbe i literarne večeri.

Neprestanim deportacijama geto je početkom 1943. sveden na desetinu sastava, s očitim ciljem da se uskoro likvidira. Unatoč tome, i svjesni da pobuna znači sigurnu smrt, preživjeli su 19. travnja započeli oružani ustanak. Borba je trajala do 8. svibnja, kad je krvavo ugušena u „akciji Reinhard“, a geto spaljen i potpuno razoren. Tjedan dana nakon toga vođa akcije javio je centrali SS-a u Varšavi: „Nekadašnja židovska četvrt u Varšavi više ne postoji. Akcija je završena eksplozijom varšavske sinagoge“. Sudbina Varšavskog geta označava kraj tragedije poljske židovske zajednice, koja je brojala tri milijuna i tristo tisuća osoba, bila najveća na svijetu, da bi gotovo posve nestala.

No unatoč tragičnom ishodu, ustanak je potaknuo pobune u više poljskih gradova, a uskoro i u logorima smrti, Treblinki i Sobiboru. U kolovozu 1944. godine ilegalne poljske i židovske organizacije podignule su zajedničkim snagama veliki Varšavski ustanak.

Često se zaboravlja da su Židovi dali velik doprinos u otporu nacizmu i vojnom porazu Hitlerovog Trećeg Rajha. Više od milijun i pol Židova borilo se u armijama antifašističke koalicije. U čitavoj Europi uključivali su se u pokret otpora i formirali vlastite jedinice. U Francuskoj se u Pokretu otpora borila Armée Juive. Mi se ponosimo našim Rapskim židovskim bataljonom, osnovanim u talijanskom sabirnom logoru Kampor na otoku Rabu. Sami zatočenici oslobodili su logor nakon kapitulacije Italije, u jesen 1943. godine, a velik dio pridružio se partizanima.

Podsjetimo se i svibnja 1943., kad je u dva navrata 4.500 Židova iz Zagreba i Hrvatske deportirano u Auschwitz. Svoju kehilu u smrt su pratili nadrabini Miroslav Šalom Freiburger i predsjednik Židovske općine Zagreb dr. Hugo Kohn, kojima odajemo poštovanje za solidarnost i hrabrost.

Tragedija europskog židovstva potaknula je Državu Izrael da već 1953. osnuje Jad Vašem, a još 1951. godine 27. nisan proglašen je državnim danom sjećanja na žrtve. S vremenom su poruke koje odašilje Jom Hašoa doprle do svijesti velikog dijela čovječanstva, a 2005. godine Ujedinjeni narodi uveli su Međunarodni dan sjećanja na žrtve Holokausta, koji se obilježava 27. siječnja, na dan kad je 1945. oslobođen Auschwitz.

Drago mi je što ovom prilikom mogu objaviti da je nedavno između Jad Vašema i naše Šoa Akademije sklo-

pljen ugovor o suradnji i potpori u edukaciji o Holokaustu.

Nažalost – a time i završavam – i danas u svijetu ima genocida, rasizma i vjerske isključivosti. Netoleranciju zapažamo i u našem društvu, a najgoru formu poprima kad se radi o Romima. Sa zgražanjem gledamo s koliko se otpora, pa i mržnje, u nekim sredinama Romima onemogućava integracija. Osobito nas to žalosti, kad je riječ o romskoj djeci. Netolerancija se izražava i prema DRUGAČIJIMA, koji odudaraju od većine. Primjer je neljudsko ponašanje roditelja zdravih učenika nedavno u jednoj zagrebačkoj školi prema malom invalidu.

Posebno nas vrijeđa kad riječi nacionalne netrpeljivosti slušamo iz usta saborskih zastupnika ili javnih osoba. Samo tolerancijom i razumijevanjem može se izgraditi društvo u kojem zaista vlada jednakost.

Hvala svima koji ste došli, ali pokažite svojim djelima da ste uz nas, Židove.

Sada pozivam sve da minutom šutnje odamo počast svim žrtvama Holokausta i borcima protiv nacističkih zločina.

Zihronam livraha!

Kadiš, molitva za mrtve Luciana Moše Prelevića, glavnog rabina u Republici Hrvatskoj

nalne manjine, grada Zagreba, veleposlanstava Izraela, Njemačke, Nizozemske, Italije, Srbije, SAD-a, Austrije, a i vijenci u ime Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Organizacije boraca NOB-a i drugih.

Nakon polaganja vijenaca okupljenima se obratio predsjednik Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj Ognjen Kraus. Njegovo izlaganje donosimo u cijelosti u završnom dijelu ovog izvještaja.

Veleposlanik Izraela Yosef Amrani u svom je govoru među ostalim istakao da povijest ne možemo izmijeniti, ali se možemo i moramo založiti da se stradanja kakav je bio Holokaust više nikada ne dogode.

Uslijedila je molitva za mrtve, kadiš Luciana Moše Prelevića, glavnog rabina u Republici Hrvatskoj. U tom trenutku za sve koji su bili na komemoraciji ili pratili

televizijski prijenos bilo je posebno simbolično paljenje šest svijeća za šest milijuna Židova, koji su pali kao žrtve Holokausta. Tom prilikom se već nekoliko godina izgovaraju imena žrtava, provodi se ideja i akcija pod nazivom „svaka osoba ima ime“, čime se naglašava da je svaki poginuli određena osoba, sa svojim imenom i prezimenom i sa svojom sudbinom, kojoj je život prekinut nasilnom smrću, često na najstrašniji način u logorima, u plinskim komorama... Cilj je da se žrtve ne zaborave i da se senzibilizira javnost za osudu svake mržnje prema onima koji su drugačiji po nacionalnosti, vjeri ili bilo čemu drugome.

Na kraju mora se reći da je ovo tradicionalno obilježavanje Dana stradanja Židova u Holokaustu ne samo sjećanje i odavanje počasti žrtvama već i važno upozorenje – ne ponovilo se nikada više. ✧

Mr.sc. Narcisa Potežica

ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB

SVEČANO OBILJEŽEN PESAH

U SKLADU S TRADICIJOM, I OVE JE GODINE U ŽIDOVSKOJ OPĆINI ZAGREB – U SJEDIŠTU OPĆINE U PALMOTIĆEVOJ, KAO I U DOMU ZAKLADE LAVOSLAVA SCHWARZA – NA NAJSVEČANIJI NAČIN OBILJEŽEN PESAH, JEDAN OD NAJVEĆIH ŽIDOVSKIH BLAGDANA

Obilježavanje Pesaha je već po tradiciji i ove godine otpočelo u Domu zaklade „Lavoslav Schwarz“, ali ovaj put, neuobičajeno za proljetno doba godine, prilaz Bukovačkoj cesti bio je pokrivenom snijegom koji ni sutradan, iako je bio već 25. ožujak, nije prestajao padati. No atmosfera je bila topla, praznička a u srcima korisnika Doma koji su za tu priliku došli iz svojih soba svečano obučeni „za vani“ i za njihove goste, članove obitelji - djecu u posjetama, rodbinu, prijatelje - bilo je to veliko iščekivanje.

Za dolazak dr. Ognjena Krausa, predsjednika Židovske općine Zagreb i Luciana Moše Prelevića, glavnog rabina u Republici Hrvatskoj sve je bilo spremno, uz prisustvo Zorana Štampalije, ravnatelja Doma. Zalaganjem osoblja, sa socijalnom radnicom Brankicom Anđukić na čelu, stolovi su bili svečano postavljeni: s obaveznim macesom, crnim vinom, stručkom zelenila koje simbolizira gorke trave, komadićem hrena i lukom obojenim jajima.

Slijedilo je prigodno objašnjenje, kao što nalaže običaj, jer seder večera, što i ime kazuje, to je večera po određenom redu. Tako ide najprije čitanje Hagade, pa objašnjenja i komentari i, naravno, ispijanje četiri čaše vina. Oživljena je tradicija atmosferom obiteljskog okupljanja i prazničnim druženjem, jer Pesah je i rođendansko slavlje židovskog naroda.

Naravno, „glavna“ seder večera bila je u Židovskoj općini Zagreb, u Palmotićevoj, gdje je, poslije paljenja svijeća, najprije održana služba u Sinagogi. No kad su otvorena vrata našeg kluba svi su se zadivili lijepo serviranim stolovima u zelenim i bordo-ljubičastim tonovima. A onda su svi okupljeni, uz čitanje „Priče o izlasku Izraela iz Egipta“, kao i svake godine, po redu lomili maces, pa se jelo sve što je pripremljeno u čarobnoj kuhinji, prema riječima zahvale rabina, naših vrijednih „cura“. U sjećanju ostaju maces knedli i kolač (recepti kojih su se potihom razmjenjivali); točilo se vino, četiri čaše po redu, a na kraju se, uobičajenim redosljedom, zajednički otpjevala pjesma. Završilo se riječima, kao što je običaj, „Dogodine u Jeruzalemu“ i kao što se prigodno kaže za ovaj praznik. Svih, gotovo šezdesetak okupljenih, bili su zadovoljni, iako su došli usprkos snježnom vremenu, a tek za desetak najstarijih ostaje nada da će na sljedeće praznike i druženja moći

Rabin Luciano Moše Prelević otvara seder večeru u Domu zaklade Lavoslava Schwarza

doći, jer za protekle – prošlogodišnju Hanuku i Purim ove godine u dolasku ih je omeo snijeg.

* * *

Pesah je jedan od najvećih židovskih praznika, a njime se obilježava oslobođenje Židova iz egipatskog ropstva, pa se zato može reći da je to i „rođendan“ židovskog naroda. Prema starom zavjetu Bog je bio taj koji je oslobodio Židove, tako što je poslao deset „pošasti“ na Egipat (krv, žabe, uši, divlje zvijeri, pomor stoke, crne boginje,

nastavak na sljedećoj strani

Pripremljeno za seder večeru u Židovskoj općini Zagreb

grad, skakavce, mrak, pomor prvenaca), od kojih je najstrašnija bila deseta, a to je pogibija svega prvorođenog u Egiptu. Nakon što je faraon oslobodio Židove, dotučen smrću svog sina, rečeno je da su, prošavši kroz Crveno more, napustili Egipat u takvoj žurbi da nisu imali vremena čekati da im se „digne“ (uskisne) kruh, a to je i razlog zašto su za vrijeme ovog praznika izričito zabranjena jela s kvascem i zašto se Pesah naziva još i „praznik beskvasnog kruha“ (heg-hag amacot). Maca ili maces (ravan beskvasni kruh) je simbol ovog praznika. U početku je maces bio kruh bijede, simbol siromaštva, a poslije postaje simbol slobode. Dok se izrađuje treba čitavo vrijeme raditi na njemu, tako kao što i čovjek treba raditi na sebi (da se ne „raskvasi, uskisne“, napuhne, postane lažan „ja“), da se ne pokvari, te da se oslobodi svega lošeg. Kad živimo tako da činimo dobro, onda smo visoko kao zvijezde, a kad smo loši, dolje smo u blatu. Zato imamo slobodu izbora, važna je sloboda, ali živjeti svoj život i uživajući u njemu, a prema našem nauku - Židovi trebaju imati odgovornost za svoja djela, naročito u odnosu prema drugima. Pesah je uz Šavuot i Sukot jedan uz tri hodočasna blagdana, kada svi Židovi koji mogu hodočaste, odlaze u Izrael. Ostali

biblijski praznici su Roš Hašana i Jom Kipur, dok su iza nas rabinski praznici Hanuka - blagdan svijetla i Purim.

* * *

Ove se godine Pesah slavio od 25. ožujka do 2. travnja, dakle, osam dana; prva dva dana su praznici i te prve dvije večeri se priređuju seder večere. Budući da je to obiteljski praznik, važno je da se stariji sjete tradicije, da se živi u skladu s tradicijom, da obitelj sudjeluje u tom okupljanju i da se to obilježavanje prenosi na najmlađe. Tako su i najmlađi u Dječjem vrtiću „Mirjam Weiller“ čuli priču o napuštanju Egipta i sudjelovali u pripremi za slavlje.

Uz Pesah je i običaj da se oboje i jedu jaja, koja podsjećaju da je to blagdan odlaska u novi život, ustvari i simbol novog života, koji se rađa u proljeće. Za taj praznik se, uz lomljenje macesa, kazuje Hagada, obnavlja svaki put uspomena na događaje od prije 3.500 godina; priča se o izlasku iz Egipta, a to je i prolaženje kroz transformacijsko iskustvo postizanja slobode. Zato je to priča i sam praznik Pesah - traganje za slobodom, slavi se pronalaženje novog života i življenja u slobodi. ☆

mr.sc. Narcisa Potežica

JOM HAZIKARON U ŽOZ-U

DAN SJEĆANJA NA VOJNIKE PALE ZA IZRAEL

Obilježavajući u ponedjeljak, 15. travnja, Dan sjećanja na vojnike pale za neovisnost Države Izrael (Jom Hazikaron), Židovska općina Zagreb pridružila se Izraelu i mnogim židovskim zajednicama u svijetu. Paljenjem

svijeća i molitvom kadiš, koju je u sinagogi Židovske općine Zagreb izmolio Luciano Moše Prelević, glavni rabin u Republici Hrvatskoj, oživljen je spomen na vojnike koji su pali u borbi za neovisnost Države Izrael. ☆

JOM HAACMAUT U ŽOZ-U

IZLETOM PROSLAVLJEN DAN NEZAVISNOSTI

PRIDRUŽIVŠI SE ŽIDOVSKIM ZAJEDNICAMA ŠIROM SVIJETA, ČLANICE I ČLANOVI ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB, PROSLAVILI SU DAN PROGLAŠENJA DRŽAVE IZRAEL ODLASKOM NA JEDNODNEVNI IZLET KOJI ĆE IM OSTATI U LIJEPOM I DUGOM SJEĆANJU

Židovska općina Zagreb organizirala je u nedjelju, 14. travnja izlet u prirodu za svoje članove, kako bi zajednički proslavili 65. godišnjicu osnutka Države Izrael. Taj dan - Jom Haacmaut - u Izraelu je proglašen državnim blagdanom. Naime, 14. travnja 1948./5. ijar 5708., proglašena je neovisnost Države Izrael, a Deklaracijom o neovisnosti utvrđena su načela prema kojima će židovska država biti obnovljena na području koje se tradicij-

dovskim zajednicama u svijetu u projektu "Walk the land 65 – celebrate life", kojem je uz to cilj ukazati i na poseban doprinos Izraela u područjima znanosti i medicine. Na izlet se prijavilo tridesetak članova ŽOZ-a, koji su, uz djecu i mlade iz nedjeljne škole, s radošću krenuli. Zvalo se tek da se ide u Hrvatsko zagorje, dok je za mnoge to bio ipak „izlet u nepoznato“. Planovi su se mijenjali, od ideje „ići se kupati u bazen, u neke toplice“

i to u 9 sati. Neki su uranili, došli i prerano, neki u zadnji čas uskočili u autobus, neki, kao što to uvijek biva, malo zakasnili, pa se malo i čekalo. Mjesta su zauzeta, djeca su se s rukavicama smjestila, pa se na opće zadovoljstvo i krenulo. Pročitana je detaljan program puta, pa iako je konačna odluka bila da od kupanja neće biti ništa, svi su se radovali razgledavanju dvorca Oršić, jer nebo je plavo, dan sunčan a Zagorje nas čeka...

Dvorac Oršić

ski i povijesno smatra Obećanom zemljom. Sljedeće, 1949. godine, 5. ijar proglašen je državnim blagdanom.

Organiziranjem izleta Židovska općina Zagreb pridružila se mnogim ži-

do posjeta nekom kulturnom sadržaju, ali da bude privlačno i za djecu, za najmlađe, ali i za starije.

Sve je počelo okupljanjem pred Židovskom općinom u Palmotićevoj,

Poslije udobne vožnje od malo više od pola sata, prvi odmor, stanaka za prvu jutarnju kavu. Stigli smo u Stubičke toplice, autobus staje kraj slikovitog objekta uz most i rječicu, bolje reći potok Vidak i svi sjedimo na suncu u

nastavak na sljedećoj strani

U restoranu „Majsecov mlin“

kavani „Maksimilijan“. Pola sata brzo prolazi, nikome se ne žuri, jer ovo je prvi topao sunčani dan na zraku, u prirodi, poslije dugog vremena.

A onda u Gornjoj Stubici prolazimo pokraj spomenika Seljačkoj buni i Matiji Gupcu (rad Antuna Augustinčića) i malo se uspinjemo do dvorca Oršić. Ulazimo u dvorište, gdje puca pogled na lijepi atrij. Tamo nas je dočekala poznata skulptura Vanje Radauša „Petrica Kerempuh i galženjaki“, koju poznajemo sa zagrebačkog Dolca. Ali ambijent je drugačiji i doživljaj kipa je nov. Sada neki sjede na suncu, neki hvataju hlad pod zidinama dvorca, neki su se odlučili za šetnju dekorativnim (naročito šišanim grmljem) parkom koji okružuje dvorac. Najmlađi iz naše nedjeljne škole u pratnji brižnih mama nestaju iza dvorca, veselo trče po travi, jer to su gradska djeca željna „koturanja po zagorskom bregu“. Većina grupe odlazi u organizirano razgledavanje dvorca.

Dvorac Oršić je barokni dvorac iz polovine 18. stoljeća, a sagradila ga je na mjestu srednjovjekovne utvrde 1756. godine obitelj Oršić. Prvi vlasnici su bili Krsto Oršić i supruga mu Josipa rođena Zichy (mađarskog porijekla) čiji su portreti iz 1748-50. godine izloženi u jednoj od soba dvorca. Oni su imali devetero djece od kojih je poznat sin Adam, jer je pisao memoare

i tako ostavio pismeni trag o životu u to doba. Postava u dvorcu prati rodoslovlje obitelji Oršić, zatim ocrtava život obitelji Oršić u tzv. „galantnom stoljeću“ a to je 18. stoljeće - doba baroka. Na kraju se upoznajemo sa središnjom temom - čuvenom seljačkom bunom i Matijom Gupcem, jer postava dvorca i pripada Muzeju seljačke bune, pa je obrađeno razdoblje do ukinuća kmetstva i time završava postav muzeja.

U sklopu Dvorca Oršić je zanimljiva dvorska kapela, koja je uobičajeno sastavni dio svakog baroknog dvorca, posjeduje zbirku sakralne umjetnosti Hrvatskog zagorja, a nezaobilazna je iluzionistička freska Antuna Lerchingera, gdje je prikazana smrt sv. Franje Ksaverskog pa je po njemu i nazvana kapelica. Tu je i karta sakralnih objekata Hrvatskog zagorja.

Uz malu šetnju do poznatog monumentalnog spomenika Seljačkoj buni, gdje naš autobus već čeka i vozeći se do Gupčeve lipa bacamo pogled na lipu koja se nije promijenila od našeg posljednjeg viđenja iz školskih dana, za vrijeme izleta koji nas na trenutak vraća u davno djetinjstvo.

Još jedan pogled na avion i spomenik pilotu Perešinu kojeg znamo iz ne tako davne prošlosti Domovinskog rata i sada već skrećemo u Donjoj

Stubici prema našem krajnjem odredištu a to je drveni „Majsecov mlin“. Tamo, u ambijentu tradicijskog turizma, dogovoreno je da ćemo ručati.

Poslije nesporazuma oko rezervacije i hoćemo li sjediti unutra ili vani, na terasi s pogledom na kućicu s mlinским kolom – stiže naš glavni organizator Saša i sada smo mirno zauzeli naša mjesta; naručujemo zagorske štrukle ili race s mlincima, stiže sve od juhe do tople štrudle i zagorskog sladoleda s bučnim uljem. Na kraju „pada“ poneka slika za WEB koju će naša Melita još isti dan staviti na internetske stranice CENDA; pomalo se oblači i mi u dogovoreno vrijeme u 16,30 sati odlazimo prema kući.

Usput prolazimo pokraj kompleksa bazena „Jezerčice“, koji ne rade, a Sljeme, čiji je vrh još prekriven snijegom, sve je bliže. „Vraćam se Zagrebe tebi“ ne pjevamo, ali smo veseli jer bio je to jedan lijepi dan u ugodnom druženju.

Tako smo ove godine svi zajedno, 65 godina nakon proglašenja nezavisnosti Izraela, dostojno i lijepim izletom u prirodu proslavili Jom Haacmaut, kao što taj dan slave mnoge židovske zajednice širom svijeta. ✨

Mr.sc. Narcisa Potežica

ŽIDOVSKA OPĆINA OSIJEK

POČAST ŽRTVAMA

Dan sjećanja, Jom Hašoa, svečano je obilježen i u Osijeku, gdje su predstavnici osječke Židovske općine, grada Osijeka i Osječko-baranjske županije položili vijence ispred spomenika "Majke i djeteta" u Parku Oskara Nemona, koji je i autor spomenika.

Predsjednik osječke Židovske općine Željko Beissmann podsjetio je na dane teških patnji i stradanja židovskog naroda u razdoblju Drugog svjetskog rata, kada je ubijeno šest milijuna Židova, među kojima i veliki broj djece.

Odavajući počast nedužnim žrtvama, Beissmann je poželio da se takve strahote više nikada nigdje ne dogode.

U ime grada Osijeka vijenac je položio predsjednik Gradskog vijeća Josip Vrbošić, a u ime Osječko-baranjske županije predsjednik Županijske skupštine Josip Salapić.

U Osijeku je do Drugoga svjetskog rata živjela jedna od najbrojnijih zajednica Židova u Hrvatskoj, a danas u tom gradu živi tek stotinjak članova Židovske općine. ✨

T.R.

GODIŠNJICA PROBOJA IZ JASENOVAČKOG LOGORA

CRNI PAVILJON NA PRERADOVIĆEVU TRGU

„Crni paviljon“ privukao je velik broj građana

U povodu 68. godišnjice proboja zatočenika iz jasenovačkog konclogora, na Preradovićevu trgu u Zagrebu bio je od 15. do 19. travnja postavljen paviljon izgrađen od crno obojenih dasaka, u kojem je bilo izloženo nekoliko tekstova s osnovnim podacima o tom najvećem logoru smrti u Hrvatskoj i proboju skupine od oko 900 posljednjih logoraša 21. travnja 1945. godine, od kojih se tek njih stotinjak do moglo slobode.

Među ostalim informacijama u paviljonu se mogao pročitati podatak da je imenom i prezimenom utvrđeno 83.145 žrtava jasenovačkog logora.

Projekt „crnog paviljona“, autor kojega je Saša Šimpraga u suradnji arhitektom Davidom Kabalinom i dizajnerom Nikom Mihaljevićem, realiziran je u sklopu programa kulture Vijeća srpske nacionalne manjine Grada Zagreba. Na otvaranju „crnog paviljona“ u ponedjeljak 15. travnja poslijepodne bili su, među ostalima, predsjednik Srpskog narodnog vijeća Milorad Pupovac, zagrebački gradonačelnik Milan Bandić, predsjednik Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj Ognjen Kraus, predstavnica židovske nacionalne manjine u Gradu Zagrebu Sanja Zoričić-Tabaković, glavni rabin u Republici Hrvatskoj Luciano Moše Prelević i drugi. ✨

S.L.

ŽIDOVSKA OPĆINA OSIJEK

PREDPESAH U BIZOVCU

U VEĆ TRADICIONALNOM DRUŽENJU ČLANICA I ČLANOVA ŽIDOVSKIH OPĆINA S PODRUČJA BIVŠE JUGOSLAVIJE, KOJE PRIREĐUJE ŽIDOVSKA OPĆINA OSIJEK, OVE JE GODINE U LIJEPOM I ZABAVNOM KULTURNOM PROGRAMU U BIZOVCU UŽIVALO 400 SUDIONIKA

U organizaciji Židovske općine Osijek potkraj ožujka u Bizovcu je održana tradicionalna manifestacija nazvana „Predpesah“. Naziv ovoga susreta članica i članova članova židovskih općina s područja bivše Jugoslavije odabran je prema vremenu održavanja - oko tjedan dana prije Pesaha. Ove godine pridružili su nam se prijatelji iz Beograda, Doboja, Novog Sada, Rijeke, Slavonskog Broda, Sombora, Subotice, Tuzle, Zagreba, Zemuna i Zrenjanina. Stigli su nam i gosti iz židovske zajednice u Hodmezovasarhelyju, u Mađarskoj. Ubrojivši i članove naše, osječke općine, a i izvođače, ukupno je bilo skoro 400 sudionika. S obzirom na velik odziv i male kapacitete bizovačkog hotela „Termia“, gosti su bili smješteni i u Valpovu, a i u nekoliko hotela u Osijeku.

S nastupa osječke plesne skupine „Haverim Shell Israel“

Program je započeo u subotu poslijepodne okupljanjem u predvorju hotela „Termia“ i koktelom dobrodošlice, kada je sve prisutne najprije pozdravio predsjednik Židovske općine Osijek Željko Beissmann, a zatim predstavnici drugih židovskih općina i glavni rabin u Republici Hrvatskoj Luciano Moše Prelević.

Program je nastavljen u velikoj sali hotela nastupom dvaju plesnih ansambala – plesne skupine „Haverim Shell Israel“ Židovske općine Osijek i Kulturno-umjetničkog društva „Čardaš“, mladeži Demokratske zajednice Mađara Hrvatske iz Suze u Baranji. Prva se skupina publici predstavila scenskom izvedbom prigodnom za Pesah pod nazivom „Priča o Mojsiju“. Gledatelji su imali priliku vidjeti prikaze nekih događaja iz Mojsijeva života – stavljanje Mojsija s košarom u rijeku, gorući grm, deset zala koje je Bog poslao Egipćanima, kao i razdvajanje mora. Nakon toga su nastupili plesači iz KUD-a „Čardaš“, koji su plesali mađarske

Rabin Luciano Moše Prelević i blizanke Dora i Nika Festetić plesove i oduševili sve prisutne svojim nošnjama, uvježbanošću i plesničkim sposobnostima.

Prije večere smo uz rabina Prelevića imali Havdala. Ispratili smo Šabat, a rabinu su u tome pomogle male blizanke Dora i Nika Festetić, najmlađe članice osječke plesne grupe i polaznice nedjeljne škole. Tijekom večeri pridružio nam se veleposlanik Izraela u Hrvatskoj Yosef Amrani i svojim prisustvom uvećao događaj. Veleposlanik Amrani redovito, iz godine u godinu, posjećuje ovu našu manifestaciju i uvijek nam je dragi gost.

Večernji program nastavljen je koncertom Pressburger Klezmer Banda iz Bratislave. Izuzetni glazbenici prepoznatljivog stila zabavljali su prisutne klezmer glazbom; u jednom trenutku, uz zvuke pjesme „Tzadik Katamar“, spontano je krenuo i ples. To je sviračima dalo dodatnu motivaciju, pa su sve do kraja svirali poznate melodije uz koje se može ple-

Veleposlanik Amrani, uz kojeg je rabin Prelević, pozdravlja okupljene

sati izraelski folklor. Bilo je veselo i neobično, jer se rijetko kada može doživjeti takva vrsta zabave.

Sutradan su gosti imali priliku birati između kupanja u bi-zovačkim bazenima, razgledavanja grada Osijeka i druženja

s prijateljima iz drugih općina. Što god odabrali, vrijeme je proletjelo za tren. Nismo se ni snašli, a već smo mahali prijateljima u autobusima koji odlaze. ☆

Nives Beissmann

SEMINAR U ZAGREBU

KAKO DO IZVRSNOSTI U OBRAZOVANJU

U ORGANIZACIJI VELEPOSLANSTVA IZRAELA U HRVATSKOJ I UZ SUDJELOVANJE NOBELOVCA DANA SHECHTMANA, U ZAGREBU JE, U SURADNJI S HRVATSKIM ZNANSTVENIM I OBRAZOVNIM INSTITUCIJAMA, ODRŽAN AKADEMSKI SEMINAR O IZVRSNOSTI U OBRAZOVANJU

U organizaciji Veleposlanstva Izraela u Hrvatskoj, a u suradnji s Agencijom za znanost i visoko obrazovanje, Sveučilištem i Poslovno-inovacijskom agencijom BICRO, u Zagrebu je 18. travnja, pod pokroviteljstvom predsjednika Ive Josipovića, održan akademski seminar "Izvrsnost u obrazovanju: pokretač istraživanja i inovacija".

Seminar je započeo pozdravnim i uvodnim govorom prof. dr. Alekse Bjeliša, rektora Sveučilišta, a zatim su se prisutnima obratili prof. dr. sc. Jasmina Havranek, ravnateljica Agencije za znanost i visoko obrazovanje, prof.dr.sc. Dejan Jović, glavni analitičar predsjednika Republike Hrvatske i Yosef Amrani, veleposlanik Izraela u Hrvatskoj. Cilj seminara bila je analiza stanja u obrazovanju, kao i prikaz strategije razvoja.

U prvoj panel raspravi, pod naslovom „Izvrsnost putem obrazovanja“, govorili su Armon Ikan, ravnatelj Izraelskog centra za izvrsnost kroz obrazovanje i doc.dr.sc Toni Babarović iz Instituta društvenih znanosti „Ivo Pilar“. U drugoj panel raspravi - „Sustavi testiranja i procjene pristupnika za ulaz u visoko obrazovanje“ – uvodna su izlaganja imali dr. Naomi Gafri, direktorica u izraelskom Institutu za testiranje i procjenu i dr.sc. Boris Jokić iz zagrebačkog Instituta za društvena istraživanja. Uslijedila je panel rasprava o „Znanosti u službi razvoja gospodarstva“ s uvodnim predavanjima dr. Elija Oppera, savjetnika za strategije u izraelskom Ministarstvu gospodarstva i dr.sc. Hrvoja Meštrića, ravnatelja agencije BICRO. Tema posljednje, četvrte panel rasprave bila je „Obrazovanje kao temelj za izvrsnost u znanosti“. O njoj su uvodno govorili prof. Dan Shechtman sa sveučilišta Technion u Izraelu, dobitnik Nobelove nagrade za kemiju 2011. godine i dr.sc. David Smith pomoćnik ravnatelja Instituta „Ruđer Bošković“ u Zagrebu.

Po općoj ocjeni seminaru je posebno pridonijelo sudjelovanje dobitnika Nobelove nagrade za kemiju Dana Shechtmana sa Sveučilišta Technion u Izraelu. On je bio i počasni gost Sveučilišta u Zagrebu. Shechtman se tom prigodom osvrnuo na uspjehe i pomake u hrvatskom obrazovanju i izvrsnu suradnju hrvatskih i izraelskih institucija. Iznimno uspješnim je ocijenjen model znanstvene suradnje

Dan Shechtman

Izraela i Hrvatske koji je pokrenut na inicijativu Dragana Primorca.

Dan Shechtman rođen je u Tel Avivu 1941. godine. U njegovim se biografijama ističe da se za znanstveno-tehnološka postignuća zainteresirao još kao dječak, kada je pročitao roman Julesa Vernea „Tajanstveni otok“. Diplomirao je i doktorirao strojarstvo na Sveučilištu Technion u Izraelu, a u njegovoj znanstvenoj karijeri je najvažniji događaj kada je za boravka na studijskoj godini u američkom Nacionalnom institutu za standarde i tehnologiju u Marylandu godine 1982. otkrio kvazikristale, neobične kemijske strukture za koje je većina znanstvenika u to vrijeme smatrala da nisu moguće. Pozornost je njegovo otkriće privuklo tek 1984. godine, da bi opća priznanja predlani bila okrunjena i Nobelovom nagradom za kemiju. Kao znanstvenik s međunarodnim iskustvom Shechtman se zalaže za dobro opće i temeljno obrazovanje koje treba biti dostupno svima. Govoreći u Zagrebu, istakao je da je važno da se u zemlji razvije

nastavak na sljedećoj strani

poduzetništvo upravo na bazi znanosti i razvijene suvremene tehnologije. U Izraelu, rekao je, vlada duh znanstveno-tehnološkog poduzetništva i svatko tko je sposoban želi biti poduzetnik. Prema njegovim riječima, u svim zemljama svijeta potreban je razvoj utemeljen na znanosti i poduzetništvu, jer će to donijeti viši životni standard.

Na kraju seminara hrvatski i izraelski predavači donijeli su zajedničke zaključke i prijedloge za buduću međusobnu suradnju kako bi se učinili novi koraci ususret izvrsnosti u obrazovanju. ☆

Mr.sc. Narcisa Potežica

LUDBREG

PRIPREMANJE ZBORNIKA O DRUGOM SVJETSKOM RATU

MEĐU TEMAMA OBRADENIM U ZBORNIKA O ZBIVANJIMA U DRUGOM SVJETSKOM RATU U LUDBREGU I OKOLICI, BIT ĆE I PRILOG O ŽIDOVSKIM PADOBRANCIMA NA KALNIKU

Partizani u oslobođenom Ludbregu, 3. listopada 1943.

Povijesno društvo Koprivnica nedavno je ugostilo ludbreškog povjesničara Milivoja Dretara koji je publiku upoznao s prošlošću ludbreške židovske zajednice. Od prvog spomena u 18. stoljeću, trajnog naseljavanja i razvoja gospodarstva u 19. stoljeću, bogatog društvenog života sve do tragičnih godina Drugog svjetskog rata u kojem je zajednica potpuno uništena.

Tom prigodom predstavljen je i projekt „Ludbreg i okolica u Drugom svjetskom ratu“, kojem je cilj bolje poznavanje povijesti Drugog svjetskog rata na ludbreškom području u odnosu na dosad objavljene radove o toj temi. Do sada su toj temi posvećeni dijelovi nekoliko knjiga raznih autora, a nikada se nije uspjelo sve to prikupiti na jednom mjestu. Velika je želja da se objavi takva knjiga imala Marija Winter, no prerana smrt te poznate prosvjetne djelatnice i povjesničarke na duže je razdoblje to ipak odgodila.

Sada se krenulo gotovo ispočetka: objavljen je natječaj za prikupljanje radova za zbornik radnog naziva „Ludbreg i okolica u Drugom svjetskom ratu“ te su predloženi naslovi zanimljivih tema. Jedan od zadataka Uredništva Zbornika je izbjegavanje dosadašnjeg olakog načina pisanja i čvrste obaveze da članci zadovoljavaju sva pravila pisanja povijesne struke. Za objavu članka potrebno je prikazati određenu (izabranu) temu vezanu za zavičajnu povijest Ludbrega

i Ludbreške Podravine u razdoblju 1941.-1945. Zadatak je proučiti neobjavljenu povijesnu dokumentaciju, arhivsku građu, usporediti literaturu te obaviti terenski rad, tj. razgovore s preživjelim osobama iz Drugog svjetskog rata.

Autori mogu sami predložiti temu (o čemu odlučuje Uredništvo) ili odabrati jednu od ponuđenih. Prijavljeno je 15 članaka različitih tema koje zadovoljavaju kriterije Uredništva. Većinom se radi o dosad slabo istraženim temama poput: Žene u ratu; Stradanje Srba i Roma u kotaru Ludbreg; Ludbreški partizani u Kalničkom odredu; Fotograf Hugo Fisher Ribarić; Partizanske bolnice na Kalniku; Šemovečka bitka; Židovski padobranci na Kalniku; Spomenička ostavština NOB-a i dr. Među autorima članaka su dr. Mira Kolar Dimitrijević, dr. Filip Škiljan, dr. Goran Hutinec, dr. Danijel Vojak; Rhea Ivanuš; Nenad Gol, Nataša Mataušić... Plan je da se objavi i dio rukopisa Marije Winter koja je ostavila nedovršeno djelo nekom budućem autoru.

Zbornik bi stvarno trebao predstavljati poslasticu za sve ljubitelje povijesti, kao i za sve stanovnike Ludbreške Podravine i Kalnika. Zadatak Uredništva da Zbornik objavi još ove, 2013. godine, utoliko je teži što naše društvo i dalje potresa gospodarska kriza koja se očituje, između ostalog, i u smanjenoj kupovnoj moći, a time i smanjenom interesu za knjige.

Izdavač ovog Zbornika je „Pučko otvoreno učilište Dragutin Novak“, koje je najavilo plan objavljivanja e-izdanja na internetskim stranicama Učilišta. Ako bi interes ipak bio veći, spremni su krenuti i u tiskanje Zbornika u ograničenoj nakladi. Potporu ovom projektu dali su Hrvatski povijesni portal, Udruga za edukaciju i promicanje ljudskih prava, Zajednica antifašističkih udruga Varaždinske županije i Documenta – centar za suočavanje sa prošlošću iz Zagreba, koji su i sami krenuli u prikupljanje osobnih svjedočanstava o ratnim zbivanjima i drugim oblicima političkog nasilja od 1941. do danas. ☆

Milivoj Dretar

PRIJE SEDAMDESET GODINA

KAKO JE NASTAO ŽIDOVSKI PARTIZANSKI BATALJON

RAPSKI ŽIDOVSKI PARTIZANSKI BATALJON, KOJI SU RUJNA 1943., ODMAH NAKON KAPITULACIJE ITALIJE, FORMIRALI ŽIDOVI ZATOČENICI TALIJANSKOG LOGORA NA OTOKU RABU, DOBIO JE DOSTOJNO MJESTO U POVIJESTI, KAO JEDINICA KOJA JE OLIČAVALA OTPOR ŽIDOVSKOG NARODA NACISTIČKIM OKUPATORIMA I NJIHOVIM SURADNICIMA

Piše Aleksandar Lebl

Ove jeseni navršice se 70 godina od događaja značajnih za Jevreje bivše Jugoslavije. To su kapitulacija fašističke Italije (potpisana 3.septembra 1943. godine u štabu savezničke komande za Sredozemlje i držana u tajnosti do 8.septembra), raspuštanje logora za Jevreje u Italiji i drugim zemljama pod italijanskom okupacijom i masovnije uključivanje oslobođenih Jevreja u borbu protiv nacističkog okupatora i njegovih saradnika.

Ovde će biti reči o najvećem logoru na istočnoj obali Jadrana, odnosno na području današnje Hrvatske. To je koncentracijski logor za civilne internirce u selu Kamporu na ostrvu Rabu (Campo di concentramento per internati civili di guerra Arbe). Logor je bio otvoren u jesen 1942. godine za ljude sa teritorija u kojima su vođene borbe protiv italijanskih okupatora u delovima Slovenije koji su Italiji pripali u komadanju bivše Jugoslavije i u anektiranim ili okupiranim delovima Hrvatske. Kroz njega je prošlo mnogo hiljada muškaraca raznog životnog doba, žena i dece, od kojih je mnogo njih poumiralo od bolesti, neishranjenosti. Tokom vremena stanje je poboljšano, puštene su kućama žene i deca, kao i deo muškaraca, dok su ostali dobili nešto bolji smeštaj i hranu.

Na teritorijama koje je Italija, po sporazumu s Nemačkom, anektirala ili okupirala, pre svega u Splitu, Dubrovniku i nekim hercegovačkim mestima, još od pre rata 1941. godine živeo je jedan broj Jevreja. U anektiranim područjima oni su s ostalim stanovnicima automatski postali italijanskim građanima, iako su u Italiji od 1938. godine vladali antijevrejski zakoni. Kada su 1941. godine počeli progoni Jevreja i Srba na okupiranom delu, ustanak i borbe ustaša, drugih hrvatskih snaga i italijanske vojske s ustanicima u italijanskoj interesnoj zoni, vojni komandant general Ambrosio pozvao je na uspostavljanje mira i obećao ličnu i imovinsku sigurnost svima na teritorijama pod njegovom komandom, što se odnosilo i na Jevreje.

Vrlo brzo se među obespravljenim, zlostavljanim, opljačkanim, neretko ubijanim Jevrejima saznalo da Italijani, posle prvih vraćanja u NDH pobešlih Jevreja (na pr. u provinciji Fiume prefekt Temistocle Testa) ne izručuju izbegle Jevreje, pa su na celu jadransku obalu i neposrednu zaleđinu pod Italijom počeli pristizati progongeni Jevreji. Ubrzo je sa strane NDH i Nemačke počelo postavljanje zahteva za njihovim izručenjem, koji su se tokom 1942. godine sve više pojačavali, pretvarali u pritiske uključujući i na Mu-

solinija, koji je najzad, početkom 1943. godine, prihvatio zahtev Nemačke. U međuvremenu su mnogi Italijani saznali šta se dešava s Jevrejima u NDH i zemljama koje je Nemačka okupirala, pa se stvorio neformalan otpor toj odluci, čiji su pripadnici (uključujući neke visoke oficire, diplomate i druge, često članove fašističke stranke - Partito Nazionale Fascista) uspeali da odvrte Musolinija i činili sve da se izbegne izručenje Jevreja, pod izgovorom da će ih oni sami izolovati.

U okviru tih nastojanja u jesen 1942. godine formirano je na Jadranu nekoliko logora za Jevreje: jedan u Dubrovniku, drugi na Braču i Hvaru i treći u Kraljevici. Od svih tih logora je u junu 1943. otvoren logor na Rabu, u blizini već postojećeg logora za Slovence i Hrvate iz Kastva. U njemu je bilo oko 3400 interniraca. Uslovi su bili blaži nego u susjednom logoru, između ostalog i zbog promenjenih ratnih i političkih prilika (mora se pomenuti ogroman značaj poraza kod Staljingrada nemačke armije i jedinica njenih saveznika, među kojima i talijanskih), a delom i zato što su američke jevrejske organizacije preko organizacije Delasem (Delegacija za pomoć emigrantima – Delegazione assistenza agli emigranti) finansijski pomagale, kako se govorilo s jednim ondasnjim dolarom dnevno po osobi, što je danas nominalno nekoliko puta više. U logoru je bila otvorena prodavnica u kojoj su se za lire mogle kupiti neke stvari, poput kondenzovanog mleka ili slatkiša. Bile su tu umivaonice, zahodi, logoraši su ponekad odvođeni na kupanje u obližnjem morskom zalivu itd. Logoraši su se dobro organizovali. Delovala je organizacija KP i razne druge organizacije. Radili su razni tečajevi za školsko obrazovanje, za bolničarke i druge struke. Takođe se u ograničenom okviru sprovodila vojna obuka omladinaca, stvarane su buduće borbene jedinice.

Ubrzo po otvaranju logora, u Italiji je izvršen državni udar, Musolini je smenjen i zatočen. Upravama logora naloženo je da ublaže logorski režim, što se na Rabu nije osetilo, prvenstveno zbog komandanta logora, vojničke i karabinjerske jedinice, zadržtog fašiste potpukovnika Kujulija, u civilu direktora filmskog žurnala (posle kapitulacije pokušao da uspostavi vezu s Nemcima, u čemu nije uspeo; zarobljen i poveden u Sloveniju na suđenje, izvršio samoubistvo).

Predveče na dan objavljivanja kapitulacije Italije u logoru je nastalo veselje. U isto vreme stupile su na snagu unutrašnje mere obezbeđenja od eventualnog pokušaja stražara da

nastavak na sledećoj strani

uđu i zavedu svoj red. Sledeća dva dana, 9. i 10. septembra, logoraši su uspeli da bez ispaljenog metka razoružaju već dosta demoralisane stražare, koji su jedva čekali da se vrate kućama. Preuzete su stražarnice, veliki reflektor iznad logora, magacini ... Došlo se do oružja, pušaka, više lakih i teških mitraljeza i municije za njih, uniformi i druge opreme. Otvoreno je krenula dotle ilegalna saradnja sa slovenačkim logorom. Počeli su lekarski pregledi dobrovoljaca prijavljenih za vojnu jedinicu u formiranju zajedno sa Slovencima i Hrvatima, nazvanom Rapska brigada. Kad je formiranje bilo završeno, brigada je imala pet bataljona, od kojih četiri slovenačka (sa jednom hrvatskom četom u jednom od njih) i jedan jevrejski, sa 243 borca. Jedan vod od 35 jevrejskih bolničarki upućen je u prva četiri bataljona.

U drugoj polovini septembra 1943. godine počelo je prebacivanje brigade iz luke Rab na mesta u Hrvatskom primorju. Jevrejski bataljon prebačen je 17. septembra brodom „Senj“ u Novi Vinodol. Pre toga je jedan broj boraca učestvovao u akciji na ostrvu Cresu, gde je bilo četnika. U međuvremenu je bila uspostavljena veza sa glavnim štabovima NOV u Sloveniji i Hrvatskoj i dobijene su instrukcije o tome kuda treba da se uputi brigada: Prva četiri bataljona upućena su u Sloveniju, a Jevrejski bataljon u Hrvatsku.

Glavni štab u Hrvatskoj, čiji je komandant bio španski borac Ivan Gošnjak, komesar dr. Vladimir Bakarić, a načelnik takođe španski borac Ilija Anđić (Elijas Engl), odlučio je da se taj bataljon priključi VII banijskoj udarnoj diviziji, koja tek što se bila vratila iz Bosne posle IV i V ofanzive na NOV, u kojima je izgubila velik broj ljudstva, možda više od pegavca nego u borbama. Komandant te divizije bio je Pavle Jakšić, a komesar Đuro Kladarin.

Posle marševa koji su trajali do 3. oktobra bataljon je stigao u selo Lipa, blizu Generalskog stola, gde je bio štab VII divizije. Usput je imao samo jednu čarku u prolazu kroz Cazinsku krajinu, sa nekom grupom koja je na njega otvorila paljbu sa brda i koju su zvali Huskina vojska. Po dolasku na cilj bataljon je, po želji njegove komande, rasformiran. Kao razlog navedena je neobučenosť ljudstva i bojazan da bi neprijatelj posle saznanja o postojanju jevrejske jedinice dao prioritet njenom uništenju. Borci su raspoređeni u tri brigade, zatim bataljone i čete. Sedma divizija delovala je na području Banije, Korduna, Bosanske krajine, Posavine, Slavonije, a kraj rata dočekala je u Sloveniji, gde je poslednju borbu, zajedno s drugim jedinicama, vodila sa nemačkim korpusom koji je iz Trsta pokušao da se probije do Austrije. Zatim je većim delom bila raspoređena na levoj obali Soče, dok su na desnoj bili Angloamerikanci.

Od ukupnog broja logoraša Jevreja oko 200 se evakuisalo s ostrva zajedno sa italijanskim vojnicima, 211 se malim barkama po naređenju tek osnovane Komande mornarice NOV prebacilo na Vis, a potom odatle u Bari, oko 200 je iz raznih razloga ostalo na Rabu do marta 1944., kada su došle nemačke trupe i oni svi, s izuzetkom nekoliko skrivenih kod domaćih porodica, preko Trsta poslani u Aušvic, odakle se vratilo dvoje li troje, od kojih je po imenu poznata samo 24-godišnja Edita Armut (Armuth). Na kopno u Hrvatsku je prebačeno oko 2500 do 2600 bivših logoraša i raspoređeno po raznim mestima u Lici, na Kordunu i Baniji. Od njih je jedan broj stupio u NOV, dok je većina sposobnih za rad radila u organima narodne vlasti, ustanovama, bolnicama na slobodnoj teritoriji i sl. Prilikom napada na tu teritoriju povlačili su se i vraćali, pri čemu su neki od njih stradali. Treba reći da su ti krajevi bili često razarani,

POZIV „RABLJANIMA“

Koliko je danas živih nekadašnjih zatočenika Kampora, logora za Židove na Rabu, uključujući i one koji su, nakon oslobođenja logora početkom rujna 1943., formirali Židovski partizanski bataljon? To ne znamo, međutim, pozivamo ih da se jave Židovskoj općini Zagreb (49 22 692, jcz@zg.t-com.hr), kako bi se u rujnu ove godine, uz njihovo sudjelovanje, svečano obilježila 70. obljetnica oslobođenja logora i formiranja Židovskog bataljona.

Židovski bataljon, snimljen rujna 1943. na Rabu

Skupina preživjelih boraca Židovskog bataljona, snimljena 1993., prilikom obilježavanja 50. obljetnice oslobođenja logora Kampor i formiranja bataljona

da je nedostajalo mnogo čega, naročito hrane, pa je u nabavkama bilo konkurencije i svađa. ZAVNOH je uputio jednog svog predstavnika, možda igrom slučaja Jevrejina, da razmotri situaciju. Izveštaj koji je podneo bio je veoma kritičan prema pridošlicama, nazivajući ih švercerima i crnobertzijancima. Nekoliko primeraka tog izveštaja nalazilo se u nekoliko arhiva u Jugoslaviji i Izraelu, ali su kasnije na neki način nestali.

U borbama je palo ili zarobljeno pa ubijeno 44 pripadnika i pripadnica Jevrejskog bataljona. Prva žrtva je bio Marcel-Marci Levi, koji je u komandi mesta Bužima u Cazinskoj krajini u napadu Huskinih bandi zaklan 1943. godine. U

Sloveniji su poginule tri jevrejske bolničarke, a od „Rabljana“ koji su posle rasformiranja bataljona stupili u NOV poginulo je 53, dakle ukupno 100.

Jevrejski bataljon Rapske brigade dobio je dostojno mesto u istoriji kao jedinica koja je oličavala otpor jevrejskog naroda nacističkim okupatorima i njihovim saradnicima, iako kao celina nije vodio oružane borbe. Danas znamo da nije bio jedini kako se neko vreme mislilo. Na okupiranim teritorijama Sovjetskog Saveza bilo je više čisto jevrejskih partizanskih odreda, koji su vodili žestoke borbe s Vermahtom i nanosili mu gubitke, naravno podnoseći i sami žrtve. ✨

B'NAIB'RITH

KARLO POLANČEC NOVI PREDSJEDNIK ZAGREBAČKE LOŽE

Pošto je Duško Štampalija Herzl, dosadašnji predsjednik zagrebačke B'naiB'rith lože „Gavro Schwarz“, zbog preuzetosti, podnio ostavku, članovi lože na svom su sastanku, održanom 14. veljače, za novog predsjednika izabrali dosadašnjeg potpredsjednika lože Karla Polančeca (liječnika specijalista u zagrebačkoj bolnici Merkur).

B'naiB'rith loža „Gavro Schwarz“, nazvana po glavnom rabinu židovske zajednice u prvoj Jugoslaviji, koji je svoju rabinsku dužnost obavljao od 1928. do 1941., osnovana je 1998. godine i nastavila tradiciju B'naiBrith lože „Zagreb“, koja je djelovala od 1927. do 1940. godine.

Prethodnici Karla Polančeca na dužnosti predsjednika lože „Gavro Schwarz“ bili su Dragan Štern, Dani Dajč i Duško Štampalija Herzl.

Organizacija B'naiB'rith osnovana je 1843. u New Yorku radi promicanja dobročinstva, prijateljstva, bratstva i sklada među ljudima, kao i radi kontinuirane borbe protiv rasnih, vjerskih i drugih nesnošljivosti. Ubrzo je bila rasprostranjena širom svijeta. U Europi danas ima 150 B'naiBrith loža u 29 zemalja. Središnji ured B'naiB'ritha za Europu je u Bruxellesu. ✨

NOVE KNJIGE

STOLJEĆE MUDROSTI

KNJIGU „STOLJEĆE MUDROSTI“ AUTORICE CAROLINE STOESSINGER, U KOJOJ JE SADRŽANA ŽIVOTNA PRIČA 109-GODIŠNJE PIJANISTICE ALICE HERZ-SOMMER, DANAS NAJSTARIJE ŽIVE OSOBE KOJA JE PREŽIVJELA HOLOKAUST, NA TRIBINI KULTURNOG DRUŠTVA „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“ PREDSTAVILE SU PIJANISTICA TAMARA JURKIĆ-SVIBEN I, U IME NAKLADNIKA, „PLANETOPIJE“, VLASTA PROHASKA-JAREC

Na tribini Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiburger“ 12. ožujka predstavljena je knjiga Caroline Stoessinger „Stoljeće mudrosti – pouke iz života Alice Herz-Sommer, najstarije žive osobe koja je preživjela Holokaust“.

Prema riječima Vaclava Havela „Stoljeće mudrosti“ „nadahnjujuća je priča o ženi koja je svojom odlučnošću da se u životu usmjeri isključivo na dobro uspjela preživjeti neke od najcrnijih razdoblja ljudske povijesti“.

Kao i sama Alice Herz-Sommer, i autorica knjige o njezinu životu Caroline Stoessinger, a isto tako i jedna od promotorica knjige na „Freibergerovoj“ tribini Tamara Jurkić-Sviben, također su pijanistice koje su nastupala u kocertnim dvoranama širom svijeta.

Tamara Jurkić-Sviben: Život u znaku glazbe

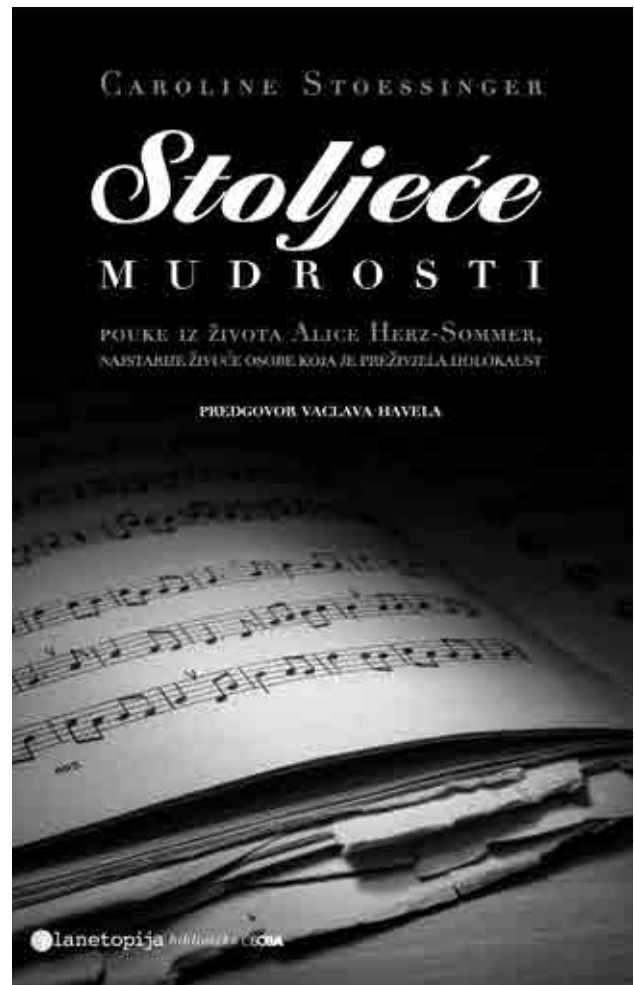
„Stoljeće mudrosti“, knjiga o životu Alice Herz-Sommer, koncipirana je poput višestavačnog glazbenog djela koje započinje Preludijem, poput barokne suite. U svakom stavku upoznaju se nove teme, novi ljudi dok je glazba poveznica - interludij.

Kada pročitate ovo djelo u cjelini, nije začudna višestavačna glazbena forma ove knjige kada je cijeli Alicin život skladba. Skladba nam govori glazbom. Pijanistica Alice je živući dokaz snage glazbe. Samo njezina ljubav prema glazbi omogućila joj je da prebrodi godine, odnosno cijelo stoljeće tame i tuge.

Koliko god je njezina priča o preživljavanju logora zapanjujuća, ono što najviše iznenađuje i duboko prodire u čitatelja je najdublji humanizam koji isključuje bilo kakvu mržnju.

Alice je ostala vječni optimist i vjeruje u temeljnu dobrotu čovječanstva. „To je razlog zašto sam tako stara“, kaže, „ja znam da postoje loše stvari, ali ja gledam samo u dobre. Svijet je prekrasan, prepun je ljepote i čuda, umjetnosti i glazbe“.

Alicina majka bila je talentirana pijanistica i izrazito je voljela svirati klavir. To je bio jedan od načina da se otme melankoliji. Od djetinjstva je bila dobra prijateljica

teljica s Gustavom Mahlerom. Nadahnuta majčinom dubokom ljubavlju i temeljitim poznavanjem glazbe, Alice je još kao dijete odlučila postati pijanistica. Sjeća se kako je oduvijek bila okružena glazbom. Živom glazbom i ljudima koji ju sviraju. U Pragu su svi ljudi koje je poznavala imali klavir.

Počela je svirati klavir sa pet godina, uz poduku svoje starije sestre Irme koja ju je nakon dvije godine odvela svome profesoru Vaclavu Stěpanu, najboljem praškom pedagogu. Alice je bila uzorna učenica, marljivo je vježbala i lako usvajala ispravke.

Alice i njezin četiri godine stariji brat Paul, koji je svirao violinu, često su svirali prije spavanja. Iznimno su

Vlasta Prohaska-Jarec i Tamara Jurkić-Sviben

uživali svirajući Dvoržakovu Sonatinu za violinu i klavir skladanu prema melodijama američkih Indijanaca, dok je njihova majka tu glazbu smatrala prilično egzotičnom. U Češkoj se glazba izuzetno cijenila.

O koncertima i operama često se pisalo na naslovnica-ma dnevnih novina, a ljudi su mjesecima štedjeli kako bi si priuštili ulaznicu za koncert.

Na praškom Njemačkom konzervatoriju Alice je podučavao Conrad Ansoerge, čak samoga Franza Liszta. Bilo je to vrijeme kada je Alice učila od glazbenih osobnosti koje su ostavile neizbrisiv trag u europskoj povijesti glazbe: skladatelja Aleksandra Zemlinskog te pijanista Wilhelma Backhausa i Moritza Rosenthala.

Sa 16 godina, Alice je već sama podučavala klavir i koncertirala kao zrela pijanistica s djelima Schumanna, Bacha, Beethovena i Smetane. Iako je diplomirala kod Conrada Ansoergea, Vaclav Stěpan se i dalje brinuo za Alicinu karijeru. Dogovorio joj je solistički debi s Češkom filharmonijom, usavršio s njom izvedbu Chopinovog koncerta u e-molu i pozvao Maxa Broda, koji je očaran njezinim čudesnim tonom i besprijejkornom tehnikom napisao sjajnu kritiku njezina nastupa.

Trema koja prati nastup svakog glazbenika nju nikada nije ometala. Alice dosljedno tvrdi: „Trema se uglavnom pojavljuje zato što je glazbeniku više stalo do toga što drugi misle nego do glazbe same“.

Godine 1931. zaljubila se u glazbenika Leopolda Sommera. Vjenčali su se nakon samo dva tjedna. Alice je znala reći: „Zaljubila sam se u um i znanje svojega budućeg supruga“. Njihov jedini sin Rafael Stjepan rođen je 1937. godine i postao svjetski poznati čelist, odrastavši uz dobrotu, ljubav i glazbu.

Kada je Rafi (kako ga Alice zove) imao samo dvije godine, Hitlerove snage umarširale su u Prag. Židovima je bilo zabranjeno izvoditi koncerte te je Alice neko vrijeme zarađivala dajući privatne satove. No, uskoro je i to bilo nemoguće jer je Židovima bilo zabranjeno poučavati nežidove.

U ljeto 1942., kada je odvedena Alicina majka, u njoj se nešto prelomilo i unutarnji glas joj je progovorio: „Od sada se jedino ti sama možeš pobrinuti za sebe“. Bez prestanka vježbala je Chopinove 24 etide, najveći izazov za svakog pijanista. Vježbala je satima, dok nije došao trenutak da i ona pođe s djetetom u Theresienstadt.

nastavak na sljedećoj strani

Jedino svjetlo koje su imali njezin sin i ona u Theresienstadtu bila je glazba. Svakim trenutkom se trudila da njezin sin putem glazbe bude uzdignut iz brutalne realnosti.

Glazba je bila život, glazba je bila bajka i bijeg od stvarnosti. Što je najvažnije, dok su mogli i znali svirati postojala je mogućnost da prežive još jedan dan. Nacisti nisu uvidjeli da je moć glazbe bila jača od straha.

Svaka skladba napisana u Theresienstadtu, kao i svaki koncert odsviran ondje, bili su moralna pobjeda nad neprijateljem. Izvođači su glazbom mogli zadržati osobni identitet dok se publika, glazbom prenesena u drugo vrijeme i na drugo mjesto, u vrijeme izvedbi mogla osjećati kao da je život gotovo normalan.

Alice je odrasla na židovskim kulturnim i etičkim vrijednostima, manje u religijskom duhu. Danas voli reći: „Židovka sam, ali Beethoven je moja religija“. Alice je između ljeta 1943. i oslobođenja u Theresienstadtu, po sjećanju (bez nota), iz svojeg širokog repertoara za logoraše odsvirala više od stotinu koncerata te djecu u logoru potajno poučavala svirati klavir.

Njezin program je najčešće obuhvaćao djela Beethovena, Chopina, Schumanna i nekoliko djela čeških skladatelja. Viktor Ullman i drugi kritičari u logoru pisali su osvrte na njezine koncerte.

Kada Alice treba duhovni mir svira Bacha kojeg naziva filozofom glazbe nalazeći savršenstvo u njegovim najdelikatnijim obratima. „Bach je čitav univerzum – beskonačnost“. Alice uočava sličnosti između života i njegove glazbe sa svim njegovim nepredvidivim usponima i padovima. Neočekivane disonance, uzgred umetnute na putu prema završetku te katkad gotovo neprimjetne, a u drugim slučajevima istaknute u trenutnim provalama radosti. Bach Alice vraća u stanje mira.

Posebno je očarana i Beethovenom te neprestano promišlja o njegovom duhu. Što je starija više cijeni njegovu dubinu i neustrašivost. „Stvorio je novu glazbu kakvu je nalažala njegova neustrašiva darovitost“, kaže Alice, „oslobađajući okove utvrđenih pravila kada je to bilo potrebno. Sebe je nazivao umjetnikom i živio je u skladu sa svojim radom, ne dugujući nikome“. Izjavila je: „U logoru sam katkada osjećala da prosvjedujem protiv nečovječnosti nacista dok sam svirala Beethovena“.

Pouku za sebe i svoje studente nalazi i kod Schuberta, Brahmsa i Schumanna, no uvijek se vraća Bachu. Alice i danas dan započinje sviranjem određenog Bachovog

djela po sjećanju. Ljepotu i smisao nalazi u nastojanju da prevlada izazove koje joj njezin omiljeni skladatelj postavlja. Glazba prati cijeli Alicin život. Alice govori glazbom. Glazba je za nju božanska riječ, transcendentija u izvanvremenski i fizičko opipljivi prostor. Glazbom je prehodala ljudskom umu nezamislive granice i glazbom hoda i dalje.

Vlasta Prohaska-Jarec: Fascinantna životna priča

„Stoljeće mudrosti“ knjiga je koja nam donosi fascinantnu životnu priču stotinu i devet godina stare Alice Herz-Sommer, najstarije osobe koja je preživjela Holokaust i najstarije koncertne pijanistice na svijetu.

Kao svjedokinja čitavom prošlom stoljeću vidjela je sve – najbolje i najgore od čovječanstva, Preživjela je zatočeništvo u koncentracijskom logoru Theresienstadt u kojem je izgubila majku i supruga, ali je tijekom života imala sreće upoznati i prijateljevati s nekima od najvećih imena 20. stoljeća – Franzom Kafkom, Gustavom Mahlerom, Leonardom Bernsteinom, Goldom Meir, dr. Viktorom Franklom i mnogim drugima.

No, usprkos svim teškoćama s kojima se suočavala, svoj je život proživjela bez gorčine. Vjeruje da je u tome uspjela jer u svakom čovjeku vidi ono ljudsko, a u svakoj situaciji traži ono dobro. Svjesna da mržnja izjeda dušu onoga tko mrzi, a ne objekta mržnje, kaže: „I dalje sam zahvalna na životu. Život je dar“.

Caroline Stoessinger, autorica knjige, sto i devet godina staru Alice opisuje sljedećim riječima: „Iako joj je lice prekriveno borama i mrljama od godina provedenih na jeruzalemskom suncu, Alicin je osmijeh njezina najuočljivija fizička značajka. Izvire iz njezinih dubina te zrači i širi se u srdačnu i privlačnu veselost. Njezin je smijeh istodobno radoznao i ne prosuđuje. On odražava čitav svijet sjećanja obojenih ljubavlju koja izvire iz njezina dugogodišnjeg razumijevanja okolnosti koje je poroživljavala.“

Alice i danas svakodnevno prebire po tipkama, po sjećanju izvodeći skladbe omiljenih kompozitora kao što su Bach i Beethoven. I dalje zabacuje glavu dok se smije isijavajući jednaki optimizam kojim je zračila i kao dijele te nadahnjujujući znane i neznane da ne gube nadu.

Ova knjiga govori o životnoj odlučnosti jedne žene da donese dobro ovom svijetu. Upravo zahvaljujući tome predstavlja neizostavno štivo za svakog tko želi unijeti svjetlo i nadu u mračne kutke te pronaći smisao i ljepotu u svakom trenutku ovog krhkog, prolaznog i predivnog života. ✨

NOVE KNJIGE

HITLEROVA SOCIJALNA DRŽAVA

U SVOJOJ KNJIZI „HITLEROVA SOCIJALNA DRŽAVA“ GÖTZ ALY DOKUMENTIRANO RAŠČLANJUJE FISKALNU I PRORAČUNSKU POLITIKU TREĆEG REICHA, POKAZUJUĆI KAKO SE NOVCEM OD BESPRIMJERNE PLJAČKE ŽIDOVA I CIJELE OKUPIRANE EUROPE KUPOVAO VISOK STUPANJ UNUTARNJOPOLITIČKE HOMOGENIZACIJE I SOCIJALNOG MIRA

„Hitlerova socijalna država“ Götz Alyja nije samo još jedna u nepreglednoj količini znanstvenih i publicističkih knjiga posvećenih nacionalsocijalizmu, Drugom svjetskom ratu i Holokaustu. Ono što je izdvaja iz tog mnoštva jest da se ne bavi općepoznatim političkim i socijalnim procesima, nacističkom represijom i vojnim operacijama već jednim koliko zanemarenim toliko važnim aspektom nacističke i, uopće, svake vladavine. Fiskalna, socijalna i finansijska politika jedna je od najvažnijih poluga vlasti, značajna koliko i, primjerice, policija i propaganda. „Hitlerova socijalna država“ analizira fiskalnu i proračunsku politiku nacionalsocijalističkog režima. Ona dokumentirano raščlanjuje njegove fiskalne prihode koji su počivali na klasičnim porezima ali i na besprimjernoj pljački europskih Židova i čitave okupirane Europe. Podjednaka pozornost posvećena je i proračunskim rashodima, odnosno redistribuciji opljačkanog bogatstva kojim je režim kupovao socijalni mir i životni standard rasno i etnički podobnih podanika Trećeg Reicha. Nacizam nije počivao samo na laži i ubojstvu nego i na pljački. Iracionalni antisemitizam imao je i svoje “racionalno”, ekonomsko naličje. Taj zločinački pothvat financiran je jednako zločinačkim metodama koje je, dakako, uobličio u privid fiskalnog legaliteta.

Götz Aly rođen je 1947. u Heidelbergu. Studirao je u Berlinu i radio kao novinar za Berliner Zeitung i Frankfurter Allgemeine Zeitung. Između ostalog objavio je knjigu „Konačno rješenje: nacistička populacijska politika i ubojstvo europskih Židova“. U toj knjizi razmatra utjecaj nižih ešalona nacističke nomenklature na donošenje odluke o “konačnom rješenju”. Prvi je došao na ideju da i u slučaju nacionalsocijalizma istraži samu suštinu svake moderne države, a to je proračun.

Nacisti su bili strastveni antikomunisti, ali i populisti kojima je podrška širokih slojeva bila iznimno važna. Njihov rasizam podrazumijevao je “klasno pomirenje” svih slojeva njemačkog stanovništva te su posebnu pozornost posvećivali socijalnoj sigurnosti radnika i nižih službenika ili, kako bi rekao sâm Hitler, “Njemačka će biti najveća tek kada njezini najsiriromašniji građani postanu oni najvjerniji.”

Već 1934. državni proračun postao je državna tajna ne bi li se prikrile složene finansijske operacije kojima je stvaran privid napretka. Bila je to propagandna nužnost jer se naci-

stima žurilo da naglase razliku u odnosu na krizna razdoblja Weimarske Republike.

Od 1933. do sredine 1939. Njemački je Reich za naoružanje potrošio oko 45 milijardi Reichsmaraka (to je protuvrijednost od 450 milijardi eura). Ta, prema tadašnjim kriterijima astronomska svota, iznosila je trostruko više od prihoda Reicha u proračunskoj godini 1937. U skladu s tim, dug je već krajem kolovoza 1939. iznosio 37,4 milijarde Reichsmaraka. Puna zaposlenost i naoružavanje financirani su enormnim kreditima. I sam Goebbels, koji se finansijskim stručnjacima volio rugati nazivajući ih “malim pedantima”, u svom je dnevniku pisao o “bjesomučno brzom deficitu”.

Takva ekonomska politika dovela je Treći Reich u jesen 1938. na rub bankrota. Slučajno ili ne, iste jeseni dolazi do aneksije Sudeta i do Kristalne noći, koja je označila početak eksproprijacije – ili kako su to nacisti nazivali, “arijanizacije” – židovske imovine. Akvizicijom moćnih čeških industrijskih pogona i pljačkom njemačkih i austrijskih Židova, Treći Reich je namaknuo značajna sredstva kojima je pod-

* Prilog Vuka Perišića sažetak je njegova izlaganja, održanog 16. travnja na tribini Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiberg“, na kojoj je, uz Seida Serdarevića, glavnog urednika nakladničke kuće „Fraktura“, predstavio „Hitlerovu socijalnu državu“ Götz Alyja.

Vuk Perišić i Seid Serdarević prilikom predstavljanja „Hitlerove socijalne države“ na tribini Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiburger“

mirio javni dug i nastavio pripreme za rat. No, bio je to tek početak zločina koji je u povijesno pamćenje ušao kao najveća laž i najveće ubojstvo svih vremena ali je ujedno bio i najveća pljačka. Eksproprijacije, deportacije i masovna ubojstva postali su važnim izvorom njemačkih državnih financija.

Dokopavši se velikih europskih prostranstava, od Moskve i Staljingrada do atlantske obale, Treći Reich našao se u situaciji da različitim metodama, ponekad suptilnim knjigovodstvenim trikovima, ponekad brutalnom otimačinom, financira svoj ratni stroj ali i socijalnu sigurnost stanovništva.

Jedan očito prevarantski, megalomanski i zločinački pokret kakav je bio nacizam tako je uspio postići visok stupanj unutarnjopolitičke homogenizacije i socijalnog mira. Čak je Heinrich Böll, kasnije slavni antinacistički pisac, kao običan vojnik Wehrmachta uživao u pogodnostima koje je njemačkim vojnicima davao položaj okupacijske sile. Kupovali su u okupiranim zemljama lokalnom inflatornom valutom svakojaku robu i slali obiteljima u Njemačku. Nacisti su sve Nijemce učinili svojim suučesnicima. Postupali su u skladu s maksimama poput: ako u ovom ratu netko treba gladovati, neka to budu drugi; ako se već ne može izbjeći ratna inflacija, onda neka se dogodi svagdje drugdje, samo ne u Njemačkoj.

Usporedo s poštenom velike većine njemačkih poreznih obveznika, znatno se povećalo porezno opterećenje onog

dijela njemačkoga društva koji je zarađivao dobro ili vrlo dobro. Poduzetništvo je bilo posebno opterećeno. Posebno je stradalo burzovno poslovanje, pored ostalog i zato da se prikriju burzovna kretanja koja nisu govorila u prilog režimu. To ruši mit o nacizmu kao instrumentu tzv. “krupnog kapitala”.

Materijalno egzistencijalno obilje i neizravna korist od velezločina za koji nije bilo osobne odgovornosti odredili su svijest većine Nijemaca o požrtvovnosti njihova režima. I obratno, orijentirajući se na blagostanje naroda, politika genocida iz toga je crpila potrebnu energiju. Tko se zavarava da su samo deklarirani nacisti imali koristi, izbjegava historijski problem. Stvoren je ratni socijalizam koji je imao za cilj lojalnost malih ljudi. Čak je i pivo u pivopijskim područjima poput Bavarske i Austrije bilo manje oporezovano nego u vinorodnom Porajnju.

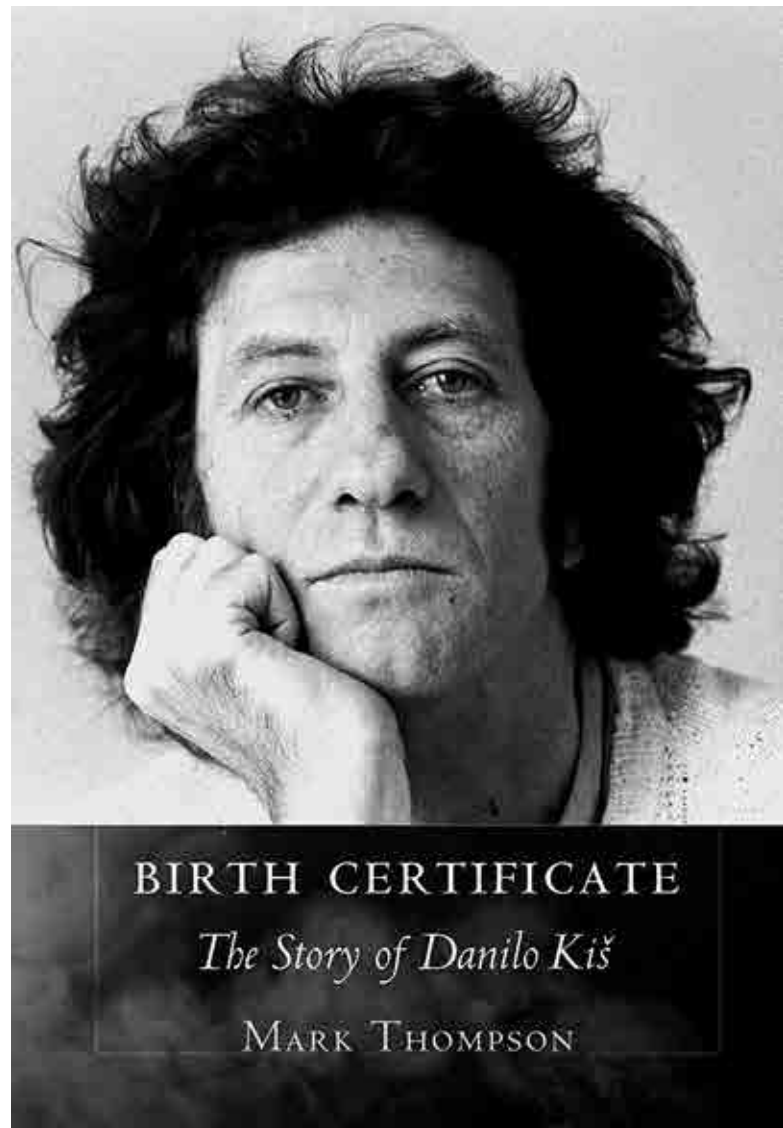
Iako se bavi jednim poraženim totalitarnim režimom, Aljjeva knjiga začudno je aktualna u kontekstu ekonomske krize s kojom su suočene moderne demokracije, odnosno u kontekstu vječne potrage za ravnotežom između državnog intervencionizma i slobodnog tržišta. Iskustvo nacističke ekonomske politike ukazuje na krajnje ekonomske – i, dakako, moralne – konzekvence neograničene državne financijske moći, fiskalne represije i socijalnog mira koji ne počiva na novostvorenoj vrijednosti nego na nasilnoj redistribuciji bogatstva. ✨

NOVE KNJIGE

RODNI LIST – PRIČA DANILA KIŠA

ENGLESKI KNJIŽEVNIK, NOVINAR I POVJESNIČAR MARK THOMPSON JE DUGI NIZ GODINA STRPLJIVO I S PAŽNJOM PROUČAVAO DJELO I ŽIVOTNI PUT VELIKOG JUGOSLAVENSKO-ŽIDOVSKO-SRPSKO-CRNOGORSKOG PISCA DANILA KIŠA I TAJ JE NJEGOV HVALEVRIJEDAN TRUD REZULTIRAO NADAHNUTOM BIOGRAFSKOM KNJIGOM “BIRTH CERTIFICATE” (“RODNI LIST”), OBJAVLJENOM POČETKOM OVE GODINE U SJEDINJENIM DRŽAVAMA, A NEDAVNO I U VELIKOJ BRITANIJU

Po svojoj prilici u nas biografija Danila Kiša ne bi bila jedinstveni događaj kao što je pojava takve knjige ovdje, u Velikoj Britaniji, jer je pisac, esejist, prevoditelj i pjesnik Danilo Kiš u Hrvatskoj poznat, ima svoj krug vjernog čitateljstva, njegove su knjige dostupne, bilo u prodaji ili u knjižnicama zaslugom Mirjane Miočinović, koja se brine o njegovoj književnoj ostavštini. Iz biografskih razloga spomenula bih da je “Feral Tribune” 1997. objavio njegovu nadopunjenu autobiografsku knjigu pod naslovom “Gorki talog iskustva”, u kojoj su kronološkim redom sakupljeni piščevi razgovori vođeni od 1972. do 1989. godine s književnim kritičarima u tadašnjoj Jugoslaviji ili inozemstvu, povodom izdanja njegovih pojedinih djela i tv-drama, (prvo izdanje je nekoliko mjeseci poslije piščeve smrti objavio BIGZ/Bgd još 1990.) Ovu zbirku razgovora moglo bi se opisati kao Kiš par lui meme, slično onoj davnoj kolani iz prošlog stoljeća francuskih biografija pisaca i filozofa, budući da i ovdje kroz razgovore Kiš sam objašnjava poglede na književnost, priča o svojim uzorima i svom radu, posebno povezano s njegovim djetinjstvom židovskog djeteta u vrijeme nacizma, činjenicama koje u njegovoj prvoj autobiografskoj trilogiji romana (“Rani jadi”, “Bašta pepeo”, “Peščanik”) imaju, uz lik oca i njegove smrti u Auschwitzu, bitnu ulogu. Zato što Kiš kod nas nije “velik i nevidljiv” kao u Velikoj Britaniji, pa i drugdje su djela “jedinog jugoslavenskog svjetskog pisca”, da parafraziram mađarskog kritičara, prevedena i to na više od dvadesetak jezika, dok interes za njega i njegovo djelo ne zamire, dapače. U pojedinim dijelovima bivše Jugoslavije danas je Danilo Kiš, posebno među mladima, kulturni lik, pa kao pisac nikada nije bio ni toliko omiljen niti popularan. Ipak, u Velikoj Britaniji, nezasluzeno, nije do sada šire poznat, osim među dobrim poznavateljima europskih književnosti, dok je široj publici uglavnom nepoznanica. No stvari se, izgleda, mijenjaju jer je prije nekoliko mjeseci izašao jedan njegov roman u novom prijevodu, prikazan nedavno u “The Guardianu”, a ovih dana nas je zabljesnula prva biografija Danila Kiša na engleskom, koja će, zbog svoje visoke kvalitete i globaliziranog svijeta, poziciju ovoga pisca na odgovarajućim top-listama sigurno izmijeniti.

Vjerujem da je teško da bi se za Danila Kiša moglo naći boljeg biografa od engleskog pisca, novinara i povjesničara Marka Thompsona, autora ove nove biografije. Kao povjesničar Thompson je dobar poznavatelj povijesti i prilika balkanske regije i južnog djela Europe što potvrđuju njegove tri dosadašnje knjige. Izvrsno istražena i zanimljivo pisana povijest prvog svjetskog rata u alpskoj regiji sjevera Italije: “The White War; Life and Death on the Italian Front 1915-1919” (Bijeli rat, 2008., London). No još mnogo ranije zapaženi

nastavak na sljedećoj strani

su njegovi izvještaji za britanske novine iz Jugoslavije na rubu raspada, krajem osamdesetih i početkom devedesetih prošlog stoljeća, koji su mu poslužili kao temelj izvrsne sinteze događaja u njegovoj prvoj knjizi "A Paper House, The Ending of Yugoslavia" (Kuća od papira; Kraj Jugoslavije), prilika i gledišta raznih ljudi s kojima se susretao diljem tadašnje države, nagovještavajući skori rat i njen raspad. Izvještavajući za vrijeme ratnih godina pratio je i huškačku i prljavu ulogu mnogih medija, što je tema njegove druge knjige: "Forging the War; Media in Serbia, Croatia and in Bosnia and Herzegovina" (Kovanje rata: Mediji u Srbiji, Hrvatskoj i BiH).

Solidno poznavanje jezika, povijesti i društvenih prilika, uključujući tu i umjetnost i književnosti naroda bivše Jugoslavije, potaklo je Thompsonovo zanimanje za književno djelo Danila Kiša. Thompson je godinama strpljivo i s pažnjom proučavao djelo i životni put velikog jugoslavensko-židovsko-srpsko-crnogorskog književnika. Po svemu hvalevrijedan trud rezultirao je nadahnutim biografskim djelom, objavljenim u SAD pri Cornell University Pressu 2013., a odskora i u Britaniji pod naslovom "Birth Certificate" ("Rodni list").

Za naslov knjige, a ujedno i kao njenu osnovnu strukturu, autor je iskoristio Kiševu autobiografsku bilješku, sastavljenu kao CV prilikom dodjeljivanja jedne književne nagrade u Gorskom Kotaru, kada je bio zamoljen da ukratko ispriča svoj životopis. Pojedine rečenice, ulomci ili samo mali skupovi riječi iz ove bilješke od dvije stranice ukomponirani su kao naslovi poglavlja Thompsonove biografije Kiša. Čitatelj/ica stječe dojam da ga subjekt biografije, poput virgilijevskog vodiča, usmjerava kroz vlastiti život i djelo. Uz to knjiga je, kao uostalom i Kišova djela, obogaćena pravim dokumentarnim i dokumentarno-fotografskim materijalom, mnogim svjedočanstvima prijatelja, obitelji, kritičara, poznatih književnika, a i grafički je inovativno dizajnirana. Sve zajedno pruža dojam homage-a Kišovoj ideji pisanja proze što daje istinsku autentičnost biografiji. Čini se da nema kamena ispod kojeg bi se skrivao neki detalj o Kišu, a da ga Thompson nije okrenuo, razgovarajući i nalazeći reference o Kišu u tekstovima ili sjećanju mnogih ljudi u raznim zemljama, među Kišovim kolegama piscima koji su ga cijenili ili spominjali u svojim radovima, kao Milan Kundera, Susan Sontag, Salman Rushdie, Stanko Cerović, Nadine Godimer, Philip Roth, Josip Brodsky. Mirko Kovač, Predrag Matvejević, Peter Esterhazy, da nabrojam samo neke. Čitanje ove biografije moglo bi se usporediti sa šetnjom kroz našu zajedničku memoriju u kojoj se konstantno evocira na gotovo zaboravljene događaje, sukobe gledišta, političke pritiske, ali i bude davno zaboravljene emocije. Thompson uspijeva na više planova, kako na životopisnom tako i, jednako impresivno, na planu književne kritike, znalačke interpretacije i

analize. Metodom dubinske analize svakog Kišovog djela, uključujući ranu poeziju i mladenačku prozu, nalazi im mjesto ne samo u piščevoj biografiji već ih smješta u povijesni ili geografski okvir i sociološko-psihološki kontekst.

U naponu stvaralačke snage, ubrzo nakon oluje napada i polemike oko njegovog do tada najboljeg djela, "Grobnice za Borisa Davidoviča", Kiš je napustio Jugoslaviju i emigrirao u Francusku, gdje je radio kao lektor za srpskohrvatski jezik na sveučilištima u Bordeauxu, Lilleu i Nancyju. Na francuski je njegova djela prevodila njegova supruga Pascal Depleche, koja ga je i njegovala do smrti. Premda je iz Jugoslavije otišao nakon sukoba s dogmatičkim kritičarima, kvazipiscima i nacionalistima u Srbiji, i jer ga je mentalitet mahale psihički gušio, nije dao da se njegov odlazak u emigraciju politički iskoristi i da ga se proglasi disidentom, od čega je mogao oportunistički profitirati. Umro je 13 godina nakon odlaska, prerano, od raka na grlu, a samo kratko vrijeme nakon njegove smrti, 1989., Jugoslavija se raspala u ratovima do kojih su doveli upravo oni dogmatici i nacionalisti zbog kojih je Kiš otišao u emigraciju.

Židovske priče i životi, posebno progoni kojima su bili izloženi kroz stoljeća, česta su Kiševa tema. Nakon trilogije romana koje je zvao bildungs romanima, židovske priče slijede u "Enciklopediji mrtvih" i naravno u "Grobnicama za Borisa Davidoviča". Thompson sada nalazi zanimljiv podatak o jednoj Kišovoj namjeravanoj knjizi, koja bi vjerojatno bila i napisana da nije naišla smrt. Roman je trebao biti o Diegu Piresu, renesansnom pjesniku koji je pred progonom inkvizicije iz Portugala, preko Ancone, došao u Dubrovnik, gdje je našao utočište, vratio se judaizmu, uzeo ime Isaiah Koen i tu ostao do kraja života.

Susan Sontag je povodom Kiševe smrti pisala da je "smrt Danila Kiša... nesretno prekinula jedno od najvažnijih putovanja u književnosti što ih je poduzeo ikoji pisac druge polovice 20. stoljeća", a Thompson već prvom rečenicom u uvodu nagovještava svakom ljubitelju književnosti koji se zainteresira za pisca početak velike književne avanture: "Opsjednut pisanjem, politikom i umjetnošću slobodnom od politike, strastveni antikomunist i antinacionalist, Danilo Kiš je bio čovjek liberalnog uvjerenja i žestokih emocija. Etnička anomalija, svjetovni židovski agnostik, kreatura instinkta i apetita gonjenog gubitkom, bio je boem kojeg ništa osim vlastite vokacije nije moglo dovesti u red. Iz prepirki sa samim sobom, društvom ili dogmaticima društvenog uređenja, Kiš je destilirao četiri ili pet superlativnih knjiga, pišući i revidirajući u samotničkom razdiranju, kondenzirajući do krajnosti da bi postao 'genije određenog vremena, iskustva i mjesta.'" ✨

NOVE KNJIGE

FILOZOFSEKE LIČNOSTI ŽIDOVSKOG MODERNITETA

KNJIGA NJEMAČKOG ŽIDOVSKOG FILOZOFA STEPHANA MOSES (1931.-2007) "FILOZOFSEKE LIČNOSTI ŽIDOVSKOG MODERNITETA", KOJA JE, UZ SUDJELOVANJE ČLANICE ZAGREBAČKE I NAPULJSKE ŽIDOVSE OPĆINE SUZANE GLAVAŠ, PREDSTAVLJENA 17. TRAVNJA U NAPULJU, OCIJENJENA JE KAO VRIJEDAN DOPRINOS BOGATSTVU I AKTUALNOSTI FILOZOFSEKE ŽIDOVSEKOG PREDAJE I ŽIDOVSEKOG MISLI UOPĆE

MERCOLEDI' 17 APRILE ORE 18,00

libreria **ubik** • napoli

presentazione del libro
FIGURE FILOSOFICHE DELLA MODERNITÀ EBRAICA
 di Stéphane Mosès
 edizione italiana a cura di Ottavio Di Grazia
 edizioni Luciano

Ne discutono:
Enzo Vitiello (Università San Raffaele di Milano, Professore emerito di Filosofia Teoretica)
Rav Scialom Bahbout (Rabbinato Capo di Napoli e dell'Italia Meridionale, ex docente di fisica a "La Sapienza" di Roma)
Francesco Lucrezia (docente di "Diritti dell'antico Oriente mediterraneo" Università degli Studi di Salerno)
Ottavio Di Grazia (docente di "Storia delle religioni del Mediterraneo, Università degli Studi di Napoli "Suor Orsola Benincasa")

Introduce e modera:
Suzana Glavas (docente di lingua croata e membro del Centro Studi Ebraici dell'Università degli Studi di Napoli "L'Orientale")

Figure filosofiche della Modernità ebraica di Stéphane Mosès raccoglie le lezioni che il filosofo ebreo ha tenuto nel 2006 all'Istituto Cattolico di Parigi dove era titolare della Cattedra Etienne Gilson. È un libro di incontri, uno straordinario viaggio nella filosofia ebraica del '900 alla sua eredità e ai rapporti con la tradizione religiosa in quel cronotopo di tempi e figure che hanno segnato la modernità. Attraverso un dato corpo e corpo con filosofi, scrittori, storici come Benjamin, Levinas, Rosenzweig, Scholem e Kafka, Mosès torna su temi e temi e soprattutto sui rapporti tra modernità critica e modernità sovversiva che sta alla base del suo lungo cammino di pensiero. Dalla scoperta della messianità e dell'attualità di una tradizione filosofica e religiosa di cui scoprire tutto il ruolo di cui è stato nella ricostruzione dell'ebraismo francese del dopoguerra, Mosès si fa attraversare e coccolare un territorio frammentato in cui speculazione filosofica, analisi filosofica della tradizione ebraica e opera di Kafka di mettere di fronte al tema della verità, delle sue scritture forme espresse nel linguaggio umano e alle domande della trascendenza della tradizione ebraica e del suo ruolo nel mondo contemporaneo.

LIBRERIA ubik VIA BENEDETTO CROCE 28 NAPOLI

Već je svojim prvim talijanskim prijevodom „intelektualne autobiografije“ Stéphanee Mosès, “Un ritorno all’ebraismo Colloquio con Victor Malka” (“Povratak židovstvu - razgovori s Victorom Malkom”), Torino 2009., napuljski filozof i povjesničar religija Ottavio Di Grazia, Mosèsov prevoditelj na talijanski jezik, i urednik posljednje Mosèsove knjige “Filozofske ličnosti židovskog moderniteta”, upoznao talijansku kulturnu javnost s Mosesovim vrijednim doprinosom bogatstvu i aktualnosti filozofske židovske predaje i židovske misli općenito, suočene s izgubljenošću današnjega čovjeka. U pozivanjima na njemu prethodne ili suvremene židovske mislioe i autore - kao što su Franz Kafka, Sigmund Freud, Franz Rosenzweig, Emmanuel Levinas, Gershom Scholem, Walter Benjamin - Stéphane Mosès je u knjizi razgovora s novinarom prijateljem Malkom, vrlo zanimljivim i značajnim autobiografskim prizivanjima opisao svoj intelektualni put i razvoj koji su ga, nakon Katastrofe (Šoa na hebrejskom doslovce znači “katastrofa”) Drugog svjetskog rata – koji je židovsku

filozofsku misao gotovo posve uništio - postepeno doveli do toga da se razvije u jednog od glavnih mislilaca židovskog moderniteta druge polovice XX. stoljeća.

Čitali smo već u “Povratku židovstvu”, preko razgovora s Victorom Malkom, kako je berlinski Židov Stéphane Mosès kroz svoj život postupno razotkrivao bogatstvo i aktualnost židovske filozofske i talmudske predaje, o kojoj nije gotovo ništa znao, sve do uloge koju je na koncu zauzeo u rekonstrukciji francuskog židovstva, preko prijateljstva s Gershomom Scholemom, te do osobnih zalaganja da svijet bolje upozna s djelom Franza Rosenzweiga, čime je na determinantan način zacrtao trag intelektualnom židovskom modernitetu posljednjih desetljeća.

Predstavljanje druge Mosèsove knjige u Napulju, održano 17. travnja u velikoj knjižari Ubik u središtu grada, imalo je za sudionike uglednog filozofa Enza Vitiella, povjesničara Francesca Lucrezia, prevoditelja Ottavia Di Grazia, Rabina Scialoma Bahbouta, te članicu zagrebačke i napuljske židovske općine Suzanu Glavaš, lektoricu za hrvatski jezik na napuljskom Sveučilištu “L'Orientale” te članicu Centra za židovske studije pri istom Sveučilištu.

Njemački Židov Stéphane Mosès (Berlin, 1931.- Pariz, 2007.) živio je i radio ponajviše u Parizu i Jeruzalemu. Po struci filozof i germanist, predavao je na Sveučilištu na Sorboni i na Židovskom sveučilištu u Jeruzalemu, gdje je osnovao “Franz Rosenzweig Research Center for German-Jewish Culture and Literary History”. U Pariz je iz Berlina stigao 1954., kako bi radio na katedri pri Ecole Normale Supérieure. Kao mladi asistent početkom 60.-tih godina radio je kao sveučilišni nastavnik na Sorboni u Parizu, a 1964. zaposlio se na Sveučilištu u Nanterre, gdje mu je sveučilišni kolega bio Paul Ricoeur. Godine 1969. otišao je u Jeruzalem gdje se rodilo prijateljstvo i suradnja s Gershomom Scholemom. Kao izvanredni, a potom redoviti profesor, u Jeruzalemu je osnovao Odsjek za njemački jezik i književnost (1978.-1990.) i “Centar Franz Rosenzweig za proučavanje književnosti i židovsko-njemačke kulture”, sve dok 1996. nije imenovan “emeritusom”. Monografskom studijom o Franzu Rosenzweigu (“Système et révélation chez Franz Rosenzweig”), s predgovorom Emmanuela Levinasa, ušao je u empirej svjetskih mislilaca i ime

nastavak na sljedećoj strani

će mu od tada biti vezano isključivo uz Rosenzweigovu "Zvijezdu otkupljenja", premda će svoja daljnja istraživanja posvetiti velikim trenucima židovske moderne i suvremene misli i autorima kao što su Mendelssohn, Benjamin, Scholem, Kafka, Jabés, Hanna Arendt, Paul Celan, te vrhovima njemačke filozofije kao što su Hegel,

Schelling, Nietzsche, kojima će neprekidno pridruživati razmišljanja o starozavjetnim i talmudskim temama.

Onkraj učenih komentara koje posvećuje ovim tekstovima spomenutih autora, Mosès probuđuje riječi, podaruje pjevni ton metaforama, sveobuhvatno razmatra pojmove, dovodi u diskusiju ideje, čime njegovi tekstovi i riječi poprimaju sasvim izvoran tonalitet, prepoznatljiv među mnogim djelima koja razmatraju podudarne teme.

Mosèsova knjiga "Filozofske ličnosti židovskog moderniteta", predstavljena u Napulju 17. travnja, sadrži šest predavanja/eseja koje je S. Mosès 2006. održao na Katoličkom Institutu u Parizu gdje je bio šef katedre „Etienne Gilson“ i koja su na magnetofonsku vrpcu snimili njegovi studenti, kojih je i zasluga što njemačko-židovski filozof u ovoj svojoj posthumno objavljenoj knjizi progovara samosvojnim načinom i širokom ljestvicom svojih izvornih misaonih tonaliteta. Poglavlja u knjizi obrađuju sustavno sljedeće teme predavanja/eseja: Normativni i kritički modernitet; Kritika ontologije kod Franza Rosenzweiga; Židovstvo i kršćanstvo kod Franza Rosenzweiga: dva oblika vječnosti; Walter Benjamin i kriza tradicije; Gershom Scholem: koja budućnost za teologiju?; Emmanuel Levinas i onkrajnost bitka.

Upravo je istražujući različite vrste odnosa s tekstovima raznovrsnih židovskih mislilaca Mosès postepeno teoretizirao u žarištu svojih predavanja jednu raznolikost koja se dotiče duge linije moderne židovske misli nakon Mendelssohna, između normativnog moderniteta i kritičkog moderniteta. Židovska misao normativnog moderniteta vjeruje u jedinstvo značenja, u plodnost teksta i tradicije, dok misao kritičkog moderniteta od toga odustaje, dovodeći na pozornicu igru njezinoga nestanka. Jacques Derrida, nakon Kafke, Benjamina i Celana, stavlja na tu misao zaključnu „točku“. Mosès, naprotiv, prvo crpi iz biblijskoga predloška, i to ne samo stoga da u njemu pronađe kakvu točku primjenjivosti, već stoga da bi, slijedeći veliku rabinsku predaju, u njemu pronašao, u interakciji označitelja i aktualnog stanja misaonog bića, ono što u njemu još uvijek ostaje skriveno, nada se kao odsutno.

Različiti su stoga i filozofski i teološki odjeci ovih šest predavanja-eseja. Stéphane Mosès razvija ovdje logiku izvornog propitkivanja koja upućuje na to na koji se način židovska misao, koja je uvijek prednjačila, sve od početka XX. stoljeća, suočava sa svojom prijelomnom točkom, krizom klasične metafizike u odnosu spram „univerzalnog“. Svojim je stranicama u ovoj knjizi Mosès ispisao svoj hommage onome što je nekad postojalo – kako on to kaže - kao „svečanost duha“.

Mosèsov talijanski prevoditelj Ottavio Di Grazia (Avellino, 1954), doktor filozofije, započeo je svoju sveučilišnu karijeru predajući Povijest dijaspore pri Sveučilištu u Trstu, u kojem je razdoblju jednom bio i gostom zagrebačkog Sveučilišta. Svojim talijanskim prijevodom Mosèsovih „Filozofskih figura židovskog moderniteta“, Ottavio Di Grazia talijanskom je čitateljstvu nesebično podario jedno kapitalno djelo i nezaobilazno štivo u filozofskoj i književno-filozofskoj znanstvenoj literaturi. Vrsnim prijevodom koji razotkriva njegovu duboku simbiotičnost s njemačkim židovskim misliocem kojega je, svojim posredstvom i kao neŽidov, učinio dostupnim široj publici. Ne zadržavši ga za sebe, kao što često čine ljudi od struke ne bi li se podzemnom kompilacijom u nekom stranom ambijentu nametnuli kao prvi u nekim otkrićima, već pokazavši svojim prevodilačkim radom – kao što je to bio učinio i našijenac Jeronim svojim prvim prijevodom Tore na latinski - koja je zadaća i koji je Nauk pravih Učitelja. Jer – kako je apostrofirao i napuljski rabin i glavni rabin za cijelu južnu Italiju, Scialom Bahbout, „kažu Učitelji da valja podučavati vodeći računa o tome što je učenicima najviše pri srcu“. Ako to vrijedi za nastavnika, zasigurno to vrijedi i za onoga tko posvećuje svoje vrijeme proučavanju nečega.

Ottavio Di Grazia produbio je do najtananijih crta svoje proučavanje židovskih mislilaca 20. stoljeća. Svojim prijevodima dviju Mosèsovih kapitalnih knjiga na talijanski jezik na svojevrstan je način preuzeo na sebe nasljeđe Mosèsove životne putanje, koja je proučila sve židovske filozofe i spisatelje da bi se zaustavila na razmatranjima najpoznatijeg mislioca Emmanuela Levinasa. Tema koja je mučila njemačku židovsku misao, i koja pronalazi svoj najveći i najbolji izraz kod mislioca Franza Rosenzweiga, još uvijek je vrlo aktualna. Koji je odnos između dviju vjera i kultura? Koji je smisao židovskog odabira kod Rosenzweiga i drugih njemačkih židovskih mislilaca kao što su Benjamin i Scholem? Na to je pitanje napuljski Rabin sažeto poručio publici: "Njemačko bi židovstvo bilo osuđeno na asimilaciju da je prodalo vlastiti identitet i utopilo se u prepoznavanju jednakosti". Za zaključiti je, stoga, da je baš Ottavio Di Grazia, na svoj način i kroz svoje djelo, dosljedan sin te upitnosti i tog odnosa. ✨

RADIODRAMA

IVAN BAUER – VRSNI POZNAVATELJ LJUDSKIH KARAKTERA

EMITIRANJE SNIMKE „ELDORADA“, JEDNE OD 27 RADIODRAMA IVANA BAUERA IZVEDENIH U POSLJEDNJIH DVADESET GODINA NA HRVATSKOM RADIJU, BILO JE NA PRIREDBI KULTURNOG DRUŠTVA MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER, ODRŽANOJ 22. TRAVNJA, POPRAĆENO UVODNIM IZLAGANJIMA SAMOGA AUTORA I UREDNICE-DRAMATURGINJE HRVATSKOG RADIJA NIVES MADUNIĆ-BARIŠIĆ, KOJE DONOSIMO U SAŽETOM OBLIKU

Nives Madunić-Barišić i Ivan Bauer

Kad sam 2000. godine u Dramskom programu Hrvatskog radija preuzela uređivanje emisije Panoptikum, u ladici sam pronašla dva teksta. Jedan Miroslava Pendelja i drugi Ivana Bauera. Bila su to dva posve različita teksta i dva po svemu različita pisca. Jedan je tekst bio komedija apsurdna, a drugi komedija karaktera. I oba su bila odlična.

S takvim suradnicima mogla sam nešto započeti. Sva ona strava s ko-

jom sam prihvatila uređivanje radiokomedije, budući da sebe vidim na različite načine, ali nikako kao duhovitu osobu, nestala je nakon što sam u rukama imala ta dva teksta.

O autorima nisam imala nikakvih informacija osim onih koje su mi pružili njihovi tekstovi.

„Nezaboravni Feliks“, tekst Ivana Bauera, ponudila sam redatelju De-

anu Šorku, a njegov odgovor i prije čitanja teksta bio je: „O, Bauer, baš me veseli!“. Ništa čudno, jer bio je to četrnaesti tekst Ivana Bauera, a sedmi koji je režirao Dean Šorak. I na slušanju se dogodilo isto. „Bauer, o, sjajno!“, rekli su urednici već tijekom najave. Brzo sam shvatila da s Bauerom ni ja, kao posve neiskusna urednica, neću pogriješiti. Danas, dvanaest godina kasnije, više nisam urednica Panoptikuma, ali sam i dalje vjerna slušateljica.

nastavak na sljedećoj strani

Večeras ćemo slušati „Eldorado“. Četrnaesta je to komedija od ukupno 27, koliko ih je Ivan Bauer tijekom punih 20 godina napisao za Dramski program i emisiju Panoptikum, a uz 27 premijera izvedeno je i 80 repriza.

Od 4. srpnja 1993. godine i komedije „Proslava mature“, s Nedimom Prohićem i Verom Zimom, kada je urednik bio Kazimir Klarić, pa do za sada posljednje „Pa po lojtrici gor, pa po Laščini dol“, Ivan Bauer piše prepoznatljivim stilom i ujednačenim dahom. Nema kod njega boljih i lošijih komada. Samo različitih.

Glumci vole njegove komedije jer stvara plastične karaktere u čiju je izraženu tjelesnost lako uroniti već pri prvom čitanju. Likovi su to koji prije svega govorom zrcale svoju pojavnost.

Kroz 27 Bauerovih Panoptikuma prošli su glumci poput Drage Krče, Vlaste Knezović, Elize Gerner, Vere Zime, Borisa Svrtana, Vanje Dracha, Ane Karić, Ljubice Jović, Gorana Grgića, Željka Duvnjaka, Ksenije Pajić, Bobija Marottija, Borisa Festinija, Zdenke Heršak, Borisa Miholjevića i dr.

Svi su oni s velikim žarom odglumili Bauerove radiodramske likove.

I redatelji vole Bauerove tekstove jer ih glumci vole, pa dolaze s gotovim rješenjima već na probe, jer ne moraju redateljskim trikovima stvarati humor, napetost, začudne efekte.

Priča i karakteri međusobno se nadopunjuju i jednostavno teku s takvom lakoćom da ih pametan redatelj samo treba pustiti da se razviju u svoj svojoj potencijalnoj punini. I rezultat je uvijek tu, zagarantiran. Bauerove tekstove režiralo je devet

redatelja. Dean Šorak režirao ih je 8, Ladislav Vindakijević 5, Jasna Mesarić 4, Darko Tralić i Ranka Mesarić po 3, a Petar Vujačić, Dražen Ferencina, Biserka Vučković i Mislav Brečić po 1.

I urednici jako vole Bauerove tekstove jer s njima ne mogu pogriješiti. Jer se ni redatelj ni glumci neće prenemagati kada dobiju tekst u ruke i jer je rezultat uvijek očekivan. Nije urednicima uvijek lako balansirati između pisca i redatelja.

Sjećam se kako je bilo nesporezuma oko naglašavanja Crvenkápice i Crvéncapice ili cušpajza i čušpajza... Redatelj je olako shvatio jezične finese koje su autoru i te kako bile važne jer poznaje i svoga slušatelja pa zna da će i slušatelj prepoznati grešku, a onda će je pripisati autoru, a ne redatelju... Tijekom 20 godina promijenilo se četvero urednika: Kazimir Klarić, Tomislav Lalin, ja i sadašnja urednica Katja Šimunić.

Ivan Bauer samozatajan je i savršeno nenametljiv autor bez obzira na to što je u 20 godina napisao 27 komedija. Nije ni bučan, niti pršti dosjetkama u komunikaciji s urednikom, ali on je vrstan poznavatelj ljudskih karaktera, filigranski precizan u uporabi jezika, dramski nerv u njega je osobito osjetljiv te je kao pisac sposoban stvoriti uvjerljivu mikro-situaciju koja se čini kao da je prepisana iz svakodnevice, a istovremeno je nadmašuje onom pravom, zreloom literarnom osebnjućnošću koja dnevno-političke kroničare i humoriste dijeli od pravih punokrvnih literata, kakav je upravo Ivan Bauer. On je pisac grada, a njegovi su likovi djeca Majerovog malog Perice. U knjizi „Onak, među nama“ tiskano je 2004. godine 20 Bauerovih komedija, a izdavač je bio Durieux.

U nekoliko je navrata iz naše redakcije upućen prijedlog nekim zagrebačkim kazalištima da na repertoar stave komedije Ivana Bauera. Na žalost, nitko se još nije između Spektakluka i raznih Čuda odlučio na pozornici naći mjesta za „Gabrekovu trnjansku štreku“, „Malo cušpajza s Keglbajsa“, „Dve susedice s Peščenicé“, „Gospodičnu Racu s Malog placa“ ili „Paradajz juhu“, „Ptičice“, „Micicu“, „Buhleka“, „Nedjeljni objed“, „Maksimirska popodne“ i „Rokov perivoj“. Premda nije „Virtuoz na žici“ nego na peru, Bauer je ostao pomalo zarobljen u eteru. Ali, ako znate da Panoptikum nedjeljom posluša i nekoliko tisuća slušatelja, onda ta zatočenost i nije tako loša.

„Eldorado“ ima onu divnu nostalgičnu crtu zbog koje ja volim Bauerove tekstove. Uz osobne sudbine likova, ovdje se provlači i sudbina vremena i ljudi koje to vrijeme gura u prošlost i prije vremena.

Svijet je sve manje skrojen po mjeri normalnog čovjeka, a Bauer to vidi i osjeća baš kao i mi, ali on o tome piše na svoj prepoznatljiv, humoran način.

Ne bih pogriješila ni s jednim njegovim tekstom, ali ja sam se odlučila baš „Eldorado“ uvrstiti u Antologiju radiodramske komedije koju je Hrvatski radio tiskao 2007. u Biblioteci Hrvatski radio.

Uz nedavno preminulog Borisa Festinija, u ovoj komediji glume i Zdenka Heršak te Boris Miholjević i Ivan Lovriček. Napisana i snimljena 2003., imala je premijeru 12. listopada iste godine. Redateljica je Ranka Mesarić, ton majstor Miro Pijaca, a glazbeni urednik Melita Jambrošić. ☆

Nives Madunić-Barišić

VARAŽDIN

OBITELJSKI DOM U STAROJ SINAGOGI

TEKST KOJI SLIJEDI NAPISALA JE TARA MAJSTOROVIĆ, TRINAESTOGODIŠNJA UČENICA SEDMOG RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE „PETAR ZRINSKI“ IZ JALŽABETA, ZA NEDAVNO ŽUPANIJSKO NATJECANJE U NOVINARSTVU, NA KOJEM JE SUDJELOVALA POD VODSTVOM SVOGA MENTORA PROF. MILIVOJA DRETARA I OVIM SE RADOM PLASIRALA MEĐU NAJBOLJE

Zgrada stare varaždinske sinagoge, izgrađena prije dvjesto godina

Varaždin je grad koji je poznat u hrvatskim i europskim okvirima po svojoj baroknoj izgrađenosti, po zasjedanju prve hrvatske vlade i saborskim sjednicama, po Velikom požaru iz 1776. godine koji je okončao njegovu političku moć, po mnogim slavnim umjetnicima, književnicima, znanstvenicima, po lijepo uređenom groblju. O baroknom središtu i danas se raspravlja kao potencijalnom lokalitetu pod zaštitom UNESCO-a. Osim mnogih palača i javnih zgrada, također su se gradile i sinagoge. Prvi Židovi dolaze u Varaždin u 18. stoljeću, najprije na sajmove kao putujući trgovci, a ubrzo se tu i stalno naseljavaju. U Varaždinu je 1777. osnova-

na prva židovska općina na tlu Banske Hrvatske. Važno mjesto okupljanja pripadnika židovske zajednice je sinagoga. Nalazila se u gotovo svakom većem hrvatskom gradu, a najpoznatije su bile ona u Žudioskoj ulici u Dubrovniku te najveća u Zagrebu.

Središte židovske zajednice

Sinagoga (grčki jezik συναγωγή) je zgrada u kojoj se obavljaju vjerske aktivnosti u židovstvu. Povezuje ju se s podučavanjem, to je mjesto gdje se održavaju gradski skupovi i gdje se obavljaju poslovi. Od 1. stoljeća sinagoga se gradila tako da služi i kao konačište za putni-

nastavak na sljedećoj strani

ke. Na tlu Hrvatske bilo je oko 70 sinagoga. Gotovo polovica ih je funkcionirala u preuređenim prostorima unajmljenih kuća ili stanova. Prema arheološkim nalazima ustanovljeno je da je prva sinagoga postojala u kasnoantičkoj Mursi (današnji Osijek) već početkom 3. stoljeća. Drugi svjetski rat bio je poguban za većinu hrvatskih sinagoga, zbog rasnih propisa i protužidovskih odredbi stradale su one najljepše i najveće: u Zagrebu, Osijeku, Karlovcu, Vukovaru i Rijeci. Preostale su postale „općenarodna imovina“ u kojima su uređeni prostori za društvene namjene poput kina, glazbene škole, društvenog doma, gimnastičke dvorane ili tvorničkog skladišta. Neke nikad nisu obnovljene i danas predstavljaju opasnost za susjedne kuće. U Varaždinskoj županiji postojale su sinagoge u Varaždinu i Ludbregu.

Kad biste danas pitali stanovnike Varaždina gdje se nalazi sinagoga, nesumnjivo bi većina njih pokazala na zgradu u Cesarčevoj ulici, prekrivenu zaštitnim skelama. Problemi s namjenom i obnovom ovu su zgradu učinili jednom od najpoznatijih u Varaždinu. No, rijetko bi tko znao da Varaždin ima dvije sinagoge, osim one poznatije, postoji i Stara sinagoga. Ne samo da je sačuvana od razaranja, ova je zgrada prošle godine navršila lijepi jubilej – od njene je izgradnje proteklo punih dvjesto godina. Velika varaždinska sinagoga u Cesarčevoj ulici devastirana je za vrijeme Drugog svjetskog rata. Sagrađena je daleke 1861. godine, u vremenima kada se židovska zajednica u Gradu bitno povećala. Do tada su se Židovi koristili sinagogom bliže centru, u Kukuljevićevoj ulici. Ta ulica, u prošlosti poznata i kao Mostna jer je vodila prema velikom mostu na Dravi, bila je jedina ulica gdje su se prvi varaždinski Židovi smjeli naseljavati. Sagrađena je 1812. godine u kasno-baroknom stilu. Krasili su je skromni ukrasi na fasadi te velika kamena kugla na vrhu zabata. U njejoj blizini bilo je i obredno kupalište za potrebe bogoslužja.

Kuća duhova?

Stara sinagoga, kako je popularno nazivaju povijesni znalci, do danas je sačuvana u gotovo izvornom izgledu. To je građanska kuća, osrednje veličine, s dvorišnom vežom. Na prizemlje je s ulične strane nadograđen kat s polukružnim krovom što je ističe među ostalim kućama u ulici. Danas na adresi Kukuljevićeva 26 živi čak jedanaest osoba, no u Staroj sinagogi samo četiri. U prizemlju stanuje Barbara Savić koja je tu staru kuću kupila još 1962. godine. U malenom stanu u potkrovlju živi njena kći Dušanka sa suprugom i kćerkom. Zbog zanimanja za tu zgradu, posjetili smo Savićeve i pojasnili im zašto nas zanima njihov dom. „Naravno da znamo da je kuća u kojoj živimo prije bila sinagoga. Moji su je kupili od obitelji Kuhar koja je prije u prizemlju držala šnajderaj s ulazom od ulice. Mi smo to kasnije zatvorili i kući donekle vratili stari izgled. Godinama smo je uređivali u skladu s mogućnostima, dogradili smo samo

neke pomoćne prostorije, no u vanjski izgled nismo dirali. Jedino smo prilikom obnove fasade uklonili veliku kamenu kuglu s vrha zabata i spremili je na tavan. Pred nekoliko godina predali smo je u Gradski muzej Varaždin kao zanimljiv eksponat. No za kvalitetan život u tako staroj kući treba još mnogo novaca. Mi bi ju rado preuredili, no kako je kuća pod zaštitom Ministarstva kulture, svaki posao zahtijeva više dozvola, a fasadu i krovšte trebalo bi hitno obnoviti.“ Savićeve muči i velika vlaga zimi te premali prozori koji se nalaze samo na sjevernom (uličnom) zidu zbog čega je unutrašnjost kuće dosta mračna.

Zbog nemoći u obnovi tako stare kuće, Savićevi su spremni čak i prodati kuću u kojoj žive već pola stoljeća. Novaca za obnovu nitko nema, iako se radi o vrijednom objektu. Taj stari objekt mogao bi se preurediti i dati mu primjereniju namjenu. „Stara sinagoga je jedan od naših gradskih bisera, nažalost, premalo poznata široj javnosti. Kako je dotrajala, mislim da bi se cijela trebala srušiti i na njenom mjestu izgraditi potpuno identična kuća. Na vrh zabata tada bismo postavili onu kamenu kuglu i tako joj vratili izvorni izgled. Varaždinci bi time dobili još jednu kuću koja bi gradu vratila dio starog izgleda“, rekao je profesor Miroslav Klemm, umirovljeni muzejski savjetnik.

A kako je živjeti u kući u kojoj se nekada svakodnevno vršilo bogoslužje te stanovali rabini? Možda postoje kakvi tragovi Židova? Kako se ukućani osjećaju znajući sve to? Savićevi su nas sa smijehom razuvjerali: „Nema nikakvih šumova ili čudnih zvukova, ako na to mislite. Od tragova smo, osim kugle s krova, pronašli jednu čudnu kamenu ploču u podrumu, no iz Muzeja su nas savjetovali da ju natrag zatrpamo dok je oni ne istraže. To je obična kuća, mnogo je naših prijatelja tu prespavalo i nitko nije osjećao neku nelagodu zbog toga. Svjesni smo da ova kuća ima povijesnu vrijednost i žao nam je da se ne nalazi u gradskim vodičima, iako bi nam možda bilo krivo da nam stalno neki turisti upadaju u dom. No, lijepo je vidjeti da se ljudi zanimaju za našu kuću.“ Obitelj Savić je ponosna na svoju kuću, a isto bi se trebali ponositi i građani Varaždina.

Stara sinagoga iz Kukuljevićeve ulice čeka bolja vremena. Dok u drugim gradovima nema ni traga nekad ugledne židovske zajednice, u Varaždinu postoje čak dvije sačuvane sinagoge. Obje bi zgrade mogle dobiti drugačiju namjenu, kulturnu ili turističku. Cijeli je grad pun baroknih i klasicističkih palača, svi znaju za palaču Sermage, u kojoj je danas galerija ili „Keglevićku“, gdje je odsjek Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Tako bi se u Staroj sinagogi možda mogao uređiti mali muzej koji bi podsjećao na najstariju židovsku zajednicu u Hrvatskoj. I po tome bi se Varaždin proslavio jer sličnog muzeja u Hrvatskoj nema. ✨

AUSCHWITZ-BIRKENAU

MARŠ ŽIVIH ZA ŽRTVE HOLOKAUSTA

S VELIKIM IZRAELSKIM IZASLANSTVOM NA ČELU, OVE JE GODINE NA TRADICIONALNOM, 22. PO REDU, MARŠU ŽIVIH ZA ŽRTVE HOLOKAUSTA, NA RELACIJI OD AUSCHWITZA DO BIRKENAUA, SUDJELOVALO 11.000 LJUDI, MEĐU KOJIMA JE BILO OKO 500 OSOBA KOJE SU PREŽIVJELE HOLOKAUST

U spomen na šest milijuna Židova koje je ubio nacistički režim, ove je godine oko 11.000 ljudi sudjelovalo na tradicionalnom 22. po redu Maršu živih na mjestu nekadašnjeg zloglasnog logora Auschwitz- Birkenaua u Poljskoj. Na čelu povorke koja je krenula od koncentracijskog logora Auschwitza bilo je veliko izraelsko izaslanstvo koju su predvodili zapovjednik glavnog stožera Benny Gantz i predsjednik Svjetskog židovskog kongresa Ronald Lauder. Među sudionicima bilo je oko pet stotina osoba koje su preživjele Holokaust.

Kao i svake godine, sudionici su uz zvuke šofara (puhačkog instrumenta na kojem Židovi sviraju na vjerskim obredima) prošli ispod ulaza sa sramnim natpisom "Arbeit macht frei" (Rad oslobađa), te zatim krenuli na put dug oko tri kilometra od Auschwitza do glavnog stratišta gdje su ubijani Židovi, u Birkenauu.

U povorci koja se tradicionalno održava na Međunarodni dan sjećanja na žrtve Holokausta sudjelovalo je i 2000 mladih Poljaka. Povorku je predvodio rabin Israel Meir Lau, glavni rabin Tel Aviva, a tijekom ceremonije pročitana je i poruka izraelskog premijera Benjamina Netanyahua. Rabin Lau, trenutačno predsjednik Vijeća Jad Vašema, i sam je kao dijete preživio Holokaust. Uz njega se nalazio i Ronald S. Lauder, predsjednik Svjetskog židovskog kongresa, koji je zapalio plamen u znak sjećanja na više od milijun žrtava Auschwitza.

Na kraju ceremonije, zapaljeno je šest svijeća:

- za one koji su riskirali svoj život pomažući Židovima tijekom Holokausta;
- za preživjele žrtve koje su započele novi život;
- za rabine, učenike, učitelje i studente koji su nestali u užasima Drugog svjetskog rata;
- za 1.500.000 nevine židovske djece koju su ubili nacisti;
- za drugu generaciju žrtava koje nikada nisu mogli uživati u ljubavi baka i djedova;
- za slavljenje uspostave Države Izrael.

Međunarodni Marš živih je godišnji program koji dovodi srednjoškolce iz svih krajeva svijeta u Poljsku, gdje imaju tjedan dana intenzivnog obrazovanja i proučavanja Holokausta. Do sada je više od 185.000 učenika sudjelovalo u tom programu.

U logoru Auschwitz-Birkenau od 1940. do 1945. godine ubijeno je 1,1 milijun muškaraca, žena i djece, uglavnom Židova iz europskih zemalja koje je okupirala nacistička Njemačka. Ondje je ubijeno i 85.000 Poljaka, 20.000 Roma, 15.000 sovjetskih državljana te 12.000 ljudi iz drugih zemalja. ✨

70. GODIŠNJICA USTANKA U VARŠAVSKOM GETU

POČAST ŽRTVAMA I HEROJIMA

U VARŠAVSKOM GETU, U KOJEM JE UBRZO NAKON NACISTIČKE OKUPACIJE POLJSKE, BILO ZATOČENO OKO POLA MILIJUNA POLJSKIH ŽIDOVA, U TRAVNJU 1943. IZBIO JE USTANAK, KOJI SU NACISTI, NAKON ŽESTOKIH BORBI, KOJE SU POTRAJALE MJESEC DANA, UGUŠILI I POBILI GOTOVO SVE USTANIKE, KAO I PREOSTALE ZATOČENIKE U GETU

Zvucima sirena sredinom travnja u Varšavi je obilježena 70. godišnjica izbijanja ustanka u Varšavskom getu, kada je nekoliko stotina zatočenih Židova radije izabralo umrijeti s oružjem u rukama u neravnopravnoj borbi s nacistima nego dopustiti da ih oni pobiju u okviru “konačnog rješenja”.

I zastupnici poljskog parlamenta odali su počast židovskim borcima koji su sudjelovali u pobuni protiv njemačke nacističke vojske u Varšavskom getu. “Ustanak je bio herojski pokušaj suprotstavljanja konačnoj njemačkoj likvidaciji stanovnika geta”, podsjetila je tom prilikom predsjednica Donjega doma parlamenta Ewa Kopacz. “U povodu 70. godišnjice ustanka, članovi parlamenta oduju počast žrtvama i herojima pobune, koji zavređuju naše divljenje i poštovanje”, istaknula je. Židovi iz Varšavskog geta odlučili su se 19. travnja 1943. suprotstaviti nacistič-

kom barbarstvu i radije umrijeti s oružjem u rukama nego u koncentracijskim logorima u sklopu “konačnog rješenja”.

Nekoliko mjeseci nakon što su okupirali glavni grad Poljske, Nijemci su oko varšavske židovske četvrti sagradili zid i ondje zatočili oko pola milijuna ljudi, koji su bili prisiljeni nositi žute trake i Davidovu zvijezdu. Bez hrane i minimuma higijenskih uvjeta, više od 100.000 žena, djece i muškaraca umrlo je od gladi i iscrpljenosti, dok ih je 300.000 poslano u logore smrti, uglavnom u Treblinku. Nakon što je Hitler u proljeće 1943. godine donio odluku o potpunom istrebljenju Židova, židovski su mladići u getu odlučili pružiti oružani otpor. Sukobi su trajali do 16. svibnja, kada su Nijemci slomili ustanak. U getu je 19. travnja 1943. godine bilo između 500 i 750 boraca. Skoro svi su pobijeni, uključujući i ostale žitelje geta.

Službena ceremonija obilježavanja 70. godišnjice ustanka u getu održana je ispred spomenika herojima Varšavskog geta u prisutnosti poljskog predsjednika Bronisława Komorowskog, predsjednika Europskog parlamenta Martina Schulza i izraelskog ministra obrazovanja Shajja Pirona.

Poraz nacističke Njemačke dočekalo je jedva desetak preživjelih boraca iz Varšavskog geta. Jedan od njih, danas 89-godišnji Symcha Rotem prisustvovao je obilježavanju. Sudionici obilježavanja otišli su i do memorijalnog spomenika na 'Umschlagplatzu', mjestu polaska vlakova prema plinskim komorama u logoru Treblinka, kamo su nacisti odvezli više od 300.000 varšavskih Židova.

Poljski Institut nacionalnog sjećanja objavio je u travnju jedan od dva originalna primjerka izvještaja njemačkog zapovjednika Varšavskog geta, generala SS-a Jürgena Stroopa, koji se odnosi na likvidaciju geta u travnju-svibnju 1943. godine. Taj primjerak izvještaja, koji je njegov autor nazvao "Es gibt keinen jüdischen Wohnbezirk in Warschau mehr" (U Varšavi više nema židovske četvrti), poslan je u svibnju 1943. Heinrichu Himmleru. "Riječ je o dokumentaciji koja pokazuje kako su Nijemci uništili

geto u travnju i svibnju 1943. godine. Riječ je o jedinstvenom dokumentu", rekao je dužnosnik IPN-a Rafal Leskiewicz, „koji pokazuje način na koji su Nijemci počinili ratne zločine ubivši tisuće Židova, o jedinstvenom izvještaju, s tekstom i fotografijama koje dokumentiraju čitav proces likvidacije židovskog stanovništva Varšavskog geta”.

Dokument sadrži 31 izvještaj. Napisani su od 20. travnja do 16. svibnja 1943., kao i 53 fotografije koje pokazuje djelovanje njemačkih snaga. Dokument između ostaloga sadrži i poznatu fotografiju dječaka s uzdignutim rukama, koja je postala širom svijeta poznati simbol patnje i stradanja Židova u Varšavskome getu. Drugi primjerak izvještaja, upućen Adolfu Hitleru, čuva se u američkim arhivima. Taj izvještaj, koji su nakon Drugog svjetskog rata pronašli Amerikanci, bio je dokaz na suđenju u Nürnbergu. Amerikanci su u svibnju 1945. godine uhitili zapovjednika Varšavskog geta Jürgena Stroopa, te ga predali poljskim vlastima. Osuđen je na smrt u rujnu 1951., a obješen je 6. ožujka 1952. na mjestu na kojem je počinio zločine. ✨

N.B.

JOM HAŠOA U IZRAELU

SVAKA ŽRTVA IMA IME

U ZNAK SJEĆANJA NA ŠEST MILIJUNA ŽIDOVSKIH ŽRTAVA NACIZMA, 8. OŽUJKA ŽIVOT SE NA DVIJE MINUTE ZAUSTAVIO U CIJELOM IZRAELU.

Kao i svake godine, na Dan sjećanja na žrtve Holokausta, Jom Hašoa, na zvuk sirena na dvije su se minute u cijelom Izraelu zaustavili automobili, autobusi, tramvaji, pješaci – odavala se počast žrtvama Holokausta. Sve izraelske radijske i televizijske postaje emitirale su emisije, dokumentarce i druge filmove posvećene žrtvama nacističkog genocida. Ove godine sjećanja su osobito bila posvećena borcima Varšavskog geta, u povodu sedamdesete obljetnice ustanka protiv nacista u travnju 1943. godine.

Izraelski predsjednik Shimon Peres kazao je na državnoj ceremoniji obilježavanja Jom Hašoe u Knesetu da nikada neće zaboraviti patnje i stradanja svoje obitelji u Holokaustu, podsjećajući da je veliki dio njegove obitelji ubijen zajedno sa 2.600 Židova iz njegovog rodnog sela Wiszniew u Poljskoj. "Nikada neću zaboraviti što im je učinjeno. Poslali su ih u drvenu sinagogu i ubili vatrenim oružjem te nakon toga zapalili sinagogu", kazao je izraelski predsjednik na svečanosti pod nazivom "Svaka žrtva ima ime". Drugi visoki izraelski dužnosnici na svečanosti su čitali imena ubijenih članova svojih obitelji.

"Naši mudri preci su kazali da 'svaki čovjek ima tri imena. Jedno kojim ga zovu otac i majka, drugo kojim ga zovu ostali ljudi i treće - ono najbolje - koje zaradi za sebe", kazao je predsjednik Knesseta Yuli Edelstein. "Svaki čovjek ima pravo na svoje osobno ime, da ga se zove tim imenom, da ga se sjeća tim imenom", nastavio je. "Nacistički životinjski pokušaj bio je da se uništi ljudskost, da se ljude pretvori u brojeve...Židovski odgovor je odgovor ljudskosti, odgovor da svaka žrtva ima svoje ime", istaknuo je. Predsjednik izraelskog parlamenta čitao je imena djece koja su ubijena u getu Šargorod u Ukrajini, gdje su njegova majka, baka i djed preživjeli Holokaust.

Američki državni tajnik John Kerry, koji je tih dana bio u posjetu Izraelu i palestinskim teritorijima, sudjelovao je na svečanosti obilježavanja Dana sjećanja u Jad Vašemu, Memorijalnom centru žrtava Holokausta u Jeruzalemu.

Svečanost Jom Hašoe pokrenuo je 1989. godine dvanaesti predsjednik izraelskog parlamenta Dov Shilansky (1924.-2010.), i sam preživjela žrtva Holokausta. ✨

T.R.

ŽIDOVSKI SVIJET O NOVOME PAPI

PAPA FRANJO POZDRAVLJEN DOBRODOŠLICOM

PREDSJEDNIK SVJETSKOG ŽIDOVSKOG KONGRESA RONALD LAUDER VIDI U NOVOME POGLAVARU KATOLIČKE CRKVE "ČOVJEKA DIJALOGA, ČOVJEKA KOJI JE SPREMAN GRADITI MOSTOVE S DRUGIM VJERAMA"

Izbor dosadašnjeg nadbiskupa Buenos Airesa Jorgea Maria Bergoglia za novog poglavara Katoličke crkve pozdravili su mnogi židovski čelnici širom svijeta. Predsjednik Svjetskog židovskog kongresa Ronald Lauder čestitao je papi Franji na izboru za poglavara Katoličke crkve, neposredno nakon izbora. "Papa Franjo, nije nam stranac. Posljednjih godina sudjelovao je na mnogim međuvjerskim događajima što ih je suorganizirao Svjetski židovski kongres i naš regionalni član, Latinoamerički židovski kongres", napisao je Lauder, dodajući da se susreo s njime u Buenos Airesu, dok je bio kardinal Jorge Mario Bergoglio. Lauder je pohvalio novoga papu kao "iskusnoga čovjeka, nekoga tko je poznat po svojoj otvorenosti, čovjeka dijaloga, čovjeka koji je spreman graditi mostove s drugim vjerama". "Veselimo se nastavku bliskih odnosa izgrađenih između Katoličke crkve i Židova u posljednja dva desetljeća", napisao je Lauder. Hvaleći zasluge papa Ivana Pavla II. i Benedikta XVI. za katoličko-židovske odnose, Lauder je izrazio očekivanje da će novi papa nastaviti njihovim putem. "Uvjereni smo da će novi pontifeks nastaviti tim putem, da će osuđivati sve oblike antisemitizma unutar i izvan Katoličke crkve, da će djelovati protiv svećenika koji niječu ili umanjuju Holokaust i da će ojačati odnose između Vatikana i Izraela", poručio je predsjednik Svjetskog židovskog kongresa neposredno nakon izbora novog pape.

Papa Franjo

Kao nadbiskup Buenos Airesa Jorge Mario Bergoglio održavao je dobre odnose s tamošnjom židovskom zajednicom, a u rujnu 2007. godine prisustvovao je službi povodom Roš Hašane u sinagogi Benei Tikva Slijot. Rabin David Rosen, direktor za međuvjerske poslove Američkog židovskog odbora kazao je da je novi poglavar Katoličke crkve "topao, drag i skroman čovjek", poznat po tome što je u Buenos Airesu sam kuhao svoja jela, osobno se javljao na

Ronald Lauder

telefon, te vozio javnim gradskim prijevozom. Nakon terorističkog napada na židovski centar AMIA u Buenos Airesu 1994. godine, Bergoglio je "pokazao solidarnost sa židovskom zajednicom", rekao je Rosen. Godine 2005. on je bio prva javna osoba koja je potpisala peticiju za pravdu u slučaju AMIA. Bio je također jedan od potpisnika dokumenta nazvanog "85 žrtava, 85 potpisa" kao dio obilježavanja 11. godišnjice terorističkog napada, a u lipnju 2010. posjetio je ponovno izgrađenu zgradu AMIA-e, gdje je razgovarao sa židovskim čelnicima. "Oni koji su govorili da će Benedikt biti posljednji papa koji je živio tijekom Holokausta i da neće biti drugog pape koji ima osobnu vezu sa židovskim narodom, bili su u krivu", zaključio je Rosen.

Israel Singer, nekadašnji čelnik Svjetskog židovskog kongresa rekao je da je s Bergogliom provodio vrijeme kada su njih dvojica zajedno dijelili pomoć siromašnima u Buenos Airesu prije desetak godina, kao dio zajedničkog židovsko-katoličkog programa zvanog Tzedaka. "Odlazili smo u siromašne dijelove grada, barriose, gdje su Židovi i katolici zajedno patili", kazao je Singer. Bergoglio je napisao pred-

Israel Singer

govor knjizi rabina Sergia Bergmana u kojem je rabina nazvao jednim od svojih učitelja.

U studenome prošle godine, Bergoglio je zajedno s rabinom Alejandrom Avrujom organizirao memorijalno sjećanje na Kristalnu noć u katedrali u Buenos Airesu. Suradivao je i s Latinoameričkim židovskim kongresom te održavao sastanke s mladim Židovima koji su sudjelovali u programu "nove generacije". "Židovski kongres Latinske Amerike već nekoliko godina održava uske veze s Jorgeom Bergogliom", rekao je Claudio Epelman, izvršni direktor te

židovske asocijacije, ističući da tamošnji Židovi "znaju njegove vrijednosti i snage. Uopće ne sumnjamo da će odrediti odličan posao na čelu Katoličke crkve". Posjetivši sinagogu u Buenos Airesu, Bergoglio je okupljenima rekao da je došao kako bi ispitaio svoje srce "poput hodočasnika, zajedno s vama, mojom starijom braćom".

Renzo Gattegna, predsjednik Unije talijanskih židovskih zajednica, čestitao je novome papi u ime talijanskih Židova, izražavajući nadu da će njegov pontifikat donijeti "mir i bratstvo čitavome čovječanstvu". ☆

T. R.

VARŠAVA

OTVOREN MUZEJ POVIJESTI POLJSKIH ŽIDOVA

Veliki Muzej povijesti poljskih Židova otvoren je sredinom travnja na prostoru nekadašnjeg varšavskog geta, svjedočeći o složenoj tisućljetnoj koegzistenciji Židova i Poljaka, s obostranim međusobnim kulturnim utjecajem, ali i progonima Židova.

Ultramodernu zgradu zamislila su dva finska arhitekta - Rainer Mahlamaeki i Ilmar Lahdelma. Stakleno pročelje presijeca simbolička pukotina s valovitim stjenkama, koje aludiraju na biblijski prijelaz Židova pod vodstvom Mojsija preko Crvenog mora.

"Stoljećima je Poljska imala najbrojniju židovsku dijasporu na svijetu", istaknuo je prigodom otvaranja direktor Muzeja Andrzej Cudak.

Glavna izložba vodi posjetitelja kroz osam galerija, poput poglavlja jedne priče koja počinje legendama, prolazi prvim tragovima židovskog prisustva, "Zlatnim dobom", virtualnim posjetom židovskih sela, poduzeća i književnih kavana do strahota Holokausta i sudbine preživjelih.

Novi muzej financiraju Poljska i Europska unija, kao i privatni donatori i njemačke zaklade. Muzej se prostire na 12.800 četvornih metara izložbenog prostora s velikom multimedijalnom dvoranom, obrazovnim centrom, prostorom za djecu, restoranom i kavanom.

Glavni stalni postav bit će dovršen 2014. godine, ali već su organizirana kazališna, filmska, glazbena i znanstvena događanja, rasprave i radionice. ☆

T.R.

DAN NEZAVISNOSTI U IZRAELU

PROSLAVA NA BRDU HERZL

Izrael je početkom travnja obilježio svoj 65. rođendana uz tradicionalnu godišnju ceremoniju na brdu Herzl u Jeruzalemu, paljenjem 12 baklji u znak sjećanja na 12 izraelskih plemena. Tema ovogodišnje proslave Dana nezavisnosti bila je nacionalno nasljeđe i očuvanje nacionalnog kulturnog blaga za buduće generacije.

Po prvi je puta predsjednik izraelskog parlamenta, Kneseta, Yuli Edelstein održao glavni govor na ceremoniji proslave Dana nezavisnosti na brdu Herzl. Na ceremoniji su sudjelovali najviši izraelski dužnosnici, a organiziran je i prigodni umjetnički program, uz ceremoniju paljenja 12 baklji u znak sjećanja na 12 izraelskih plemena. U svim većim izraelskim gradovima održavane su prigodne proslave na kojima su sudjelovali izraelski umjetnici, a navečer su proslave završile vatrometima.

Dan nezavisnosti ili Jom Haacmaut jest dan proglašenja Države Izrael. Nezavisnost je proglasio David Ben-Gurion, 14. svibnja 1948. godine, osam sati prije nego što je istekao britanski mandat u Palestini. Prema židovskom kalendaru, Dan nezavisnosti se slavi 5. iyara, na dan kada je Ben-Gurion javno pročitao izraelsku Deklaraciju nezavisnosti. Te, 1948. godine, to je, prema gregorijanskom kalendaru, bilo 14. svibnja.

Izraelski predsjednik Šimon Peres čestitao je Izraelcima Dan nezavisnosti, a u intervjuu koji je tim povodom dao za izraelske novine Yedioth Ahronoth rekao je da "mir nema cijene", te mladim generacijama poručio da moraju zadržati optimizam i vjeru u to da se stvari mogu mijenjati. ☆

N.B.

BERLIN

O ŽIDOVSTVU IZ STAKLENE KUTIJE

IZLOŽBA POD NAZIVOM „SVE ŠTO STE ŽELJELI ZNATI O ŽIDOVIMA“, OTVORENA U BERLINSKOM ŽIDOVSKOM MUZEJU, NA KOJOJ, MEĐU OSTALIM, ŽIDOV ILI ŽIDOVKA DVA SATA SJEDI U PROZIRNOJ STAKLENOJ KUTIJI I ODGOVARA NA PITANJA POSJETITELJA O ŽIDOVIMA I ŽIDOVSTVU, IZAZVALA JE NIZ KONTROVERZNIH OCJENA U NJEMAČKOJ, PA I ŠIRE

Kako u današnjoj Njemačkoj, koja ima 82 milijuna stanovnika, živi samo 200.000 Židova, mali je broj Nijemaca rođenih nakon Drugog svjetskog rata koji znaju nešto više o Židovima. Upoznavanju Židova i židovstva trebala bi, kako je zamišljeno, pridonijeti izložba u Židovskom muzeju u Berlinu na kojoj se Židovi ili Židovke predstavljaju i na taj način da dva sata sjede u staklenoj kutiji i odgovaraju na pitanja posjetitelja o Židovima i židovskom načinu života.

“Veliki broj naših posjetitelja ne poznaje niti jednog Židova i imaju puno pitanja. Ovom izložbom dajemo im priliku da saznaju više o Židovima i židovskome životu”, kazala je djelatnica muzeja Tina Lüdecke. Ali ne misle svi da je ovaj način predstavljanja judaizma dobar.

Izložba pod nazivom “Cijela istina - sve što ste željeli znati o Židovima”, otvorena u Berlinu u ožujku ove godine, izazvala je pravu buru reakcija. Dio židovske zajednice vrlo je negativno reagirao, pogotovu u Berlinu, gradu u kojem su nacisti pokrenuli i osmislili plan za ubijanje šest milijuna Židova.

“Zašto mu ne date bananu i čašu vode, pojačate grijanje i osigurate da se Židov osjeća ugodno u svojoj staklenoj kutiji”, kazao je ugledni predstavnik berlinske židovske zajednice Stephan Kramer. “Pitali su me želim li u tome sudjelovati. Rekao sam im da nemam vremena”, dodao je.

Eran Levy, Izraelac koji već godinama živi u Berlinu, užasnut je idejom o tome da se Židov predstavlja na taj način u muzeju. “To je užasno, ponižavajuće”, rekao je Levy.

“Židovski muzej ovime nije napravio apsolutno ništa što bi poboljšalo odnose između Nijemaca i Židova”, dodao je.

Međutim, neki od dobrovoljaca za dvosatno sjedenje u staklenoj kutiji i odgovaranje na pitanja posjetilaca, uključujući i njemačke Židove i Izraelce koji žive u Berlinu, kažu da je iskustvo staklene kutije različito od onoga što doživljavaju kao Židovi u zemlji koja je proizvela naciste. “Budući da je tako mali broj Židova koji žive u Njemačkoj, mi se neizbježno osjećamo kao muzejski izložci”, rekao je Leor Englander. Kuratorica muzeja, Židovka Miriam Goldmann, smatra da je upravo takva provokacija najbolji način da se prijeđe preko emocionalnih granica. “Željeli smo provocirati, to je istina. Neki smatraju da je to degutantno. Ali nama je svejedno”, istaknula je.

Provokativni stil uočljiv je i u drugim dijelovima ove izložbe, uključujući one koji se bave mnogim stereotipima o Židovima, kako u Njemačkoj, tako i u drugim zemljama Europe. U jednom dijelu izložbe nalazi se pano s pitanjem “Kako možete prepoznati Židova?”. Pored panoa sa stropa vise jarmulke, crni šeširi i perike. Na drugom panou je pitanje smatraju li se Židovi izabranim narodom. Neposredno uz to otisnuta je pjesma židovskog autora Leonarda Feina: “Kako čudno je to što je Bog izabrao Židove. Ali kako smo to mogli odbiti?”

Usprkos kritikama, “Židov u kutiji” postao je pravi hit među posjetiteljima izložbe. Često se vraćaju s novim pitanjima za Ida Porata, 33-ogodišnjeg Izraelca koji sjedi na bijeloj klupi okružen ružičastim jastucima. Jedna žena pitala

ga je što da odnese svojim domaćinima na šabat u Izrael. Drugi posjetitelj je pitao zašto samo Židovi, a ne i Židovke nose jarmulke, dok se treći raspitivao o judaizmu i homoseksualnosti. Viola Mohaupt-Zitfin, 53-godišnjakinja, upitala je Porata osjeća li da je kao Židov dobrodošao među Nijemcima "s obzirom na našu prošlost". „Da“, odgovorio je Porat, „Njemačka je dobro mjesto za život, čak i za Židove“. Budućoj turistkinji u Izrael savjetovao je da svojim domaćinima na šabat donese što god želi - osim svinjetine.

Ipak, svi ne vjeruju da je ovo najbolji način promoviranja međusobnog razumijevanja. Rabin Yehuda Teichtal iz Židovske zajednice Chabad u Berlinu rekao je da Nijemci koje stvarno zanimaju Židovi i judaizam mogu doći u obrazovni centar zajednice. "Ovdje će Židovi rado odgovoriti na sva moguća pitanja, bez sjedenja u staklenoj kutiji", istaknuo je. ☆

N.B.

NEW YORK

ČUDO OD POLIGLOTA

SEDAMNAESTOGODIŠNJI NJUJORSKI ŽIDOV, TIMOTHY DONER, SAM JE NAUČIO I GOVORI DVADESETAK JEZIKA, MEĐU OSTALIMA HEBREJSKI, ARAPSKI, LATINSKI, SVAHILI, KINESKI, JAPANSKI I – HRVATSKI!

Sedamnaestogodišnjak iz New Yorka nedavno je postao prava globalna zvijezda - sam je naučio više od 20 svjetskih jezika, koje govori na različitim razinama znanja. Kao veliki broj mladih na Manhattanu, Timothy Doner voli nakon škole prošetati ulicama i pojesti "nešto na brzinu" s jednog od brojnih njujorskih štandova. Ali posebnost je to što ovaj sedamnaestogodišnjak može hranu naručiti na mnogim jezicima, među ostalim, na hebrejskom, arapskom, francuskom, latinskom, kineskom, japanskom, farsiju, pa i na hrvatskom!

Doner živi u New York, gradu koji nikada ne spava i koji se smatra nevjerovatnom mješavinom kultura i jezika. Mladi Židov govori više od 20 jezika, a zanimljivo je i to što je - samouk. U jesen 2009. godine, nakon što je učio za bar micvu, Timothy je zaželio naučiti ivrit, pa je nastavio učiti sa svojim učiteljem, s kojim je vodio duge razgovore o izraelskoj politici. Nakon toga je razvio interes za arapskim, pa je tijekom ljeta učio taj jezik.

Timothy je zatim počeo učiti sve veći broj jezika, među ostalima i ruski, talijanski, svahili, hindu, jidiš te hrvatski. Nove jezike većinom je učio iz knjiga i uz pomoć iPhonea. Timothy smatra da je internet nevjerovatno vrijedno sredstvo za učenje, jer mu omogućava da priča s ljudima diljem svijeta. "Mislim da je fenomenalno da se mogu priključiti na internet i dok sjedim u mojoj sobi u New Yorku mogu biti u kontaktu s mnogim ljudima širom svijeta", dodaje.

Prije nekog vremena Timothy je učinio nešto što je promijenilo njegov život, ali i način na koji uči jezike. Snimio je samog sebe kako govori arapski i stavio video na YouTube. Dobio je puno odgovora, uglavnom ljudi s Bliskog istoka. Nakon tog prvog videa, uslijedili su drugi na drugim stranim jezicima. Timothy je odjednom počeo komunicirati s velikim brojem ljudi na svim tim stranim jezicima i to ne samo s izvornim govornicima, već i onima koji poput njega jednostavno vole strane jezike i imaju smisla za učenje. ☆

N.B.

METROPOLITAN MUZEJ

LAUDEROV POKLON VRIJEDAN MILIJARDU DOLARA

Leonard A. Lauder, jedan od nasljednika kozmetičkog diva Estee Lauder i poznati kolekcionar, odlučio je pokloniti 78 radova iz razdoblja kubizma, vrijednih više od jedne milijarde dolara, Metropolitanu muzeju u New Yorku, objavio je direktor Muzeja Thomas P. Campbell.

Kolekcija se sastoji od 33 djela Picassa, 17 Braquea, 14 Grisaa i 14 Legera i smatraju je jednom od najvrednijih kolekcija kubista u svijetu. "To je izuzetan dar našem muzeju i našem gradu", rekao je Campbell. "Lauderov dar je nešto što će transformirati Metropolitan", dodao je, naglašavaju-

ći da je ova zbirka radova nenadmašna u pogledu remek-djela iz spomenutog razdoblja umjetnosti.

Lauder (80) je rekao da je odlučio darovati zbirku jer je smatrao da je bitno da kubizam i umjetnost koja je iz njega uslijedila, mogu biti viđeni i proučavani u jednom od najvećih muzeja svijeta.

Leonard Lauder je sin Josepha i Estee Lauder i stariji brat Ronalda Laudera, predsjednika Svjetskog židovskog kongresa. Poznat je kao veliki kolekcionar umjetnosti. Osobitu pozornost uvijek je posvećivao razdoblju kubizma. ☆

T.R.

PARIZ

CHAGALL KAO POVJESNIČAR 20. STOLJEĆA

Poznati rusko-francuski i židovski slikar Marc Chagall svojim je djelima sačuvao i prikazao povijest kakvu je on sam vidio, a nedavno otvorena

Marc Chagall

izložba u Parizu pod nazivom "Chagall između rata i mira" prikazuje ga upravo u svojstvu povjesničara 20. stoljeća. Kroz bogate alegorije dvaju svjetskih ratova, ruske revolucije i njegovog osobnog iskustva Židova koji bježi iz nacističke Europe, Chagallove slike predstavljene su kao svjedočanstvo turbulentnog 20. stoljeća.

Među stotinjak Chagallovih slika na ovoj pariškoj izložbi slike su pogroma, ruskih vojnika, rata i progona Židova, neke od njih upotpunjene i židovsko-kršćanskom ikonografijom. Kuratorica izložbe Julia Garimorth-Foray kazala je da je Chagall svjedočio barbarskim činovima tog vremena i na njih "reagirao na angažirani na-

čin". Izložba pokriva razdoblja Chagalova stvaralaštva od 1914. do 1934. godine - od trenutka kada se Chagall nakon tri godine studija u Parizu vraća u Vitebsk, gdje ga je zatekao Prvi svjetski rat i njegova povratka u Pariz, gdje je proveo mnogo godina. Posjetitelji izložbe mogu vidjeti slike, crteže i gravure, posvećene temama rata, progona i svim užasima kojima je bila ispunjena ta epoha. No, u svojim radovima Chagall govori i o ljubavi, miru i sreći, ne gubeći vjeru u budućnost.

Marc Chagall rođen je 1887. u Rusiji, a preminuo je 1985. u Francuskoj. Izložba "Chagall između rata i mira" otvorena je do kraja srpnja u pariškom Musee de Luxembourg. ☆

POLJSKA

ŠOKANTNI REZULTATI ANKETE

UPRAVO PROVEDENO ISPITIVANJE JAVNOG MNIJENJA POKAZALO JE DA 44 POSTO MLADIH POLJAKA NE BI ŽELJELO DA SU IM SUSJEDI ŽIDOVI, 60 POSTO NJIH NE BI ŽELJELO BITI U EMOTIVNOJ VEZI SA ŽIDOVIMA, A 40 POSTO MLADIH POLJAKA NE BI ŽELJELO DA U RAZREDU IMAJU ŽIDOVE

Varšava

Židovska zajednica Varšave nedavno je naručila ispitivanje javnog mnijenja čiji su prilično šokantni rezultati objavljeni i u poljskim medijima.

Čak 44,1 posto mladih Varšavljana ne bi voljelo za susjede imati Židove a njih 40,1 posto ne bi rado u razredu imali Židove, pokazalo je ovo istraživanje. Anketa je održana u ožujku a ispitano je 1.250 učenika u 20 srednjih škola u Varšavi. Šokantnim poljski mediji ocjenjuju da je 60,7 posto ispitanika izjavilo kako ne bi željeli biti u emotivnoj vezi sa Židovima.

"Ovo su, nažalost, vrlo visoki postotci. U usporedbi s drugim nacionalnim anketama ove vrste, Varšava se nije predstavila u dobrom svjetlu", komentirao je istraživač centra za ispitivanje diskriminacija Sveučilišta u Varšavi Michal Bilewicz. Prema mišljenju 54,6 posto mladih ispitanika, u

dobi od 17 i 18 godina, pomoć koju su Poljaci pružili Židovima tijekom Holokausta bila je "dostatna". Njih samo 4,9 posto procijenilo je suprotno, dok ih je 11,2 posto izjavilo da vjeruju kako je ta pomoć bila i "prevelika".

"Rezultati ove ankete pomoći će nam da pripremimo socijalne i obrazovne programe. Pokazalo se da su takvi programi potrebniji nego što smo mogli zamisliti", komentirala je za poljske medije Joanna Korzeniewska iz Židovske općine Varšave. Predsjednik Židovske općine Varšave Piotr Kadlick izjavio je da su ovi rezultati "tim više začudujući što u Poljskoj gotovo i nema više Židova".

Prije Drugog svjetskog rata, u Poljskoj je živjelo više od tri milijuna Židova, od čega 400.000 u Varšavi. Židovi su predstavljali 10 posto stanovništva zemlje. Danas se procjenjuje da u Poljskoj živi između 8.000 i 50.000 Židova. ☆

FILM

DOKUMENTARAC O SPAŠAVANJU ŽIDOVSKJE DJECE

U SAD JE PREMIJERNO EMITIRAN DOKUMENTARAC O ŽIDOVSKOM BRAČNOM PARU KOJI JE 1939. DOPUTOVAO U BEČ S JEDNIM JEDINIM CILJEM: DA SPASI ŠTO VIŠE DJECE OD HOLOKAUSTA

Američki Židov Gilbert Kraus i njegova supruga Eleanor 1939. godine otputovali su u glavni grad Austrije, koji je bio pod nacističkom okupacijom, a u SAD su se vratili sa 25 djevojčica i 25 dječaka. Njihova unuka Liz Perle i njezin suprug Steven Pressman ovaj su događaj opisali u dokumentarnom filmu HBO-a "50 Children: The Rescue Mission of Mr. and Mrs. Kraus."

Gilbert Kraus bio je odvjetnik u Philadelphiji. Volio je slikati i svirati klavir. Ellen, kako su zvali njegovu suprugu, bila je domaćica koja je voljela šešire i moderne haljine. Ali, 1939. godine, kada su se tamni oblaci nadvili nad Europom, oni su ostavili svoje ugodne živote i svoje dvoje male djece i krenuli u opasnu misiju: spasiti što više židovske djece od nadolazećeg Holokausta.

"Odrastala sam uz tu priču ali nisam stvarno znala cijeliti njezinu važnost", kazala je Liz Perle. Gilbert i Eleanor Kraus nikada nisu tražili publicitet za ono što su učinili, ali njihova unuka smatrala je da je priča njezi-

nog djeda i bake dovoljno velika za veliki ekran. Upravo je Liz Perle spremila i čuvala rukopis svoje bake, koja je pažljivo zabilježila priču o spašavanju židovske djece iz Austrije.

Redatelj Steven Pressman kazao je kako je to bila prekrasna prilika da se "baci novo svjetlo na ovu dosada nepoznatu priču o Holokaustu. Ali mislim da je važnije od toga da svijet upozna ovaj nevjerojatan par". Nekoliko od 50 spašene djece govorilo je u filmu o svojim spasiteljima.

Liz Perle i Steven Pressman nadaju se da će ovaj dokumentarni film educirati i motivirati javnost i gledatelje. "Nadam se da će ova prekrasna priča navesti neke ljude da u najmanju ruku pomisle: 'Što bih ja mogao učiniti? Danas, sutra, sljedeće godine - učiniti nešto da ovaj svijet postane barem malo bolje mjesto', rekao je Pressman. ☆

N.B.

POLJSKA

OBNOVA STAROG ŽIDOVSKOG GROBLJA

ŽIDOVSKO GROBLJE U VARŠAVI, OSNOVANO JOŠ 1780. GODINE, A DEVASTIRANO ZA VRIJEME NJEMAČKE OKUPACIJE POLJSKE U DRUGOM SVJETSKOM RATU, OBNAVLJA SE SURADNJOM ZAKLADE OBITELJI NISSENBAUM I POLJSKE VLADE

Gradsko vijeće Varšave odlučilo je kontrolu nad starim grobljem Brodno predati židovskoj zajednici, koja će, nakon dugog niza godina u kojima groblje nije održavano, poduzeti velike zahvate obnove i očuvanja groblja.

Židovski poslovni čovjek Szmul Zbytkower osnovao je groblje Brodno 1780. godine. Pokapanja su se vršila sve do Drugog svjetskog rata, ali 1940. godine, ubrzo nakon njemačke invazije na Poljsku, nacisti su započeli s devastacijom groblja. Veliki broj spomenika je uništen.

Nakon rata, poljska vlada naredila je uklanjanje grobova s jednog dijela groblja, kako bi se na tom mjestu napravio park. Radovi su započeli, ali sredinom osamdesetih godina prošloga stoljeća Zaklada obitelji Nissenbaum preuzela je odgovornost za groblje i započela projekt obnove u suradnji s poljskom vladom.

Zaklada obitelji Nissenbaum uspostavljena je 1983. godine s ciljem očuvanja tragova židovske kulture u Poljskoj. Zaklada je na groblju između 1987. i 1989. godine sagradila

ogradu i vrata, napravila staze unutar groblja i započela obnovu spomenika. Zaklada, međutim, nikada nije dobila službeni dokument koji bi potvrđivao da je ona odgovorna za groblje.

Prije nekoliko godina, židovska zajednica je započela pregovore s poljskom vladom kako bi groblje prešlo u njihovo vlasništvo. Entuzijazam među čelnicima židovske zajednice bitno se smanjio kada su shvatili da će obnova groblja stajati velike svote novaca. Dvije strane postigle su u prosincu 2012. dogovor koji predviđa i veliki program obnove.

"Nadamo se da će groblje biti obnovljeno i zaštićeno", kazao je glasnogovornik Gradske uprave Varšave Bartosz Milczarczyk. "Židovska općina se nada da će radovi na obnovi groblja započeti pred kraj ove godine" rekla je predstavnica Židovske zajednice Joanna Korzeniws. Program obnove groblja uključuje demarkaciju originalnih granica groblja, popločavanje staza, sadnju drveća, postavljanje ploča s informacijama o groblju i obnovu spomenika. ☆

T.R.

BEČ

IZLOŽBA O ANSCHLUSSU

U POVODU 75. GODIŠNJICE PRIPOJENJA AUSTRIJE NJEMAČKOM REICHU, U AUSTRIJSKOJ NACIONALNOJ BIBLIOTECI U BEČU PRIREĐENA JE VELIKA IZLOŽBA POD NAZIVOM „NOĆ U AUSTRIJI – ANSCHLUSS 1938.“

Izložba “Noć u Austriji - Anschluss 1938.“, koja kronološki prikazuje događaje iz najtamnijeg poglavlja austrijske povijesti, otvorena je u Austrijskoj nacionalnoj biblioteci, u povodu 75. godišnjice pripojenja Austrije njemačkom Reichu. Izložba, koju je otvorio austrijski savezni predsjednik Heinz Fischer, obuhvaća dvjestotinjak eksponata - od fotografija, knjiga, pisama, osobnih literarnih sjećanja, nacističkog propagandnog materijala do originalnih dokumenata o 15 primjera bijega židovskih umjetnica i umjetnika koji su, da bi se spasili, odlazili u egzil. Tu su, uz ostalo, eksponati posvećeni Albertu Drachu, Erichu Friedlu, Schönbergovu učeniku Egonu Welleszu i novinarki Berti Zuckerkandl, čiji se rukom pisani “Dnevnik o bijegu”, koji je njezin unuk Emil koji živi u SAD-u nedavno predao Austrijskoj nacionalnoj biblioteci, prvi put predstavlja javnosti.

S balkona Nacionalne biblioteke na Trgu junaka u središtu Beču, gdje se danas nalazi glavni ulaz u Biblioteku, Adolf Hitler je sredinom ožujka 1938. godine održao “govor o priključenju”, a posjetitelji izložbe mogu vidjeti snimke koje je, stojeći u mnoštvu, tada snimio fotograf Herbert Glöckner. Pretpostavlja se da je tada na Trgu junaka bilo oko 250.000 Austrijanaca i Austrijanki.

Izložba prikazuje i nacistički propagandni materijal o priključenju. Održano je više od 120 skupova, a u tu je svrhu potrošeno gotovo 12 milijuna tadašnjih maraka, što bi danas iznosilo oko 53 milijuna eura.

Neposredno nakon priključenja pojačano je šikaniranje, pljačka stanova i umjetnina, progoni i protjerivanje židovskog stanovništva. Tko god je od Židova mogao, pobjegao je iz Austrije, što na izložbi dokumentiraju originalni eksponati 15 primjera bijega u egzil. “Bijeg je značio spas, ali i gubitak imovine i domovine”, pisao je tada sedamnaestogodišnjak Erich Friedl u engleskom egzilu. “Otac mrtav, majka zatočena u podrumu, a ja u maglovitoj Engleskoj bez ičega, sam, siromašan, bez ikakvih prava. To je Hitlerovo djelo, to je novo stoljeće”, pisao je Friedl. Zbog bijega, protjerivanja i umorstava tisuća, prije svega židovskih građana, Austrija je ostala bez bitnog dijela svoje kulture. ✨

T.R.

IZVJEŠTAJ WIESENTHALOVA CENTRA

POTRAGA SE NASTAVLJA

U Hrvatskoj nema poznatih nacističkih ratnih zločinaca, ali se i ne poduzimaju konkretne mjere za otkrivanje počinitelja zločina nad Židovima tijekom Drugog svjetskog rata, stoji u najnovijem izvještaju Centra Simon Wiesenthal objavljenom u travnju.

Prema uložnim naporima i postignutim rezultatima u otkrivanju zločina, Hrvatska je podjednaka s Bosnom i Hercegovinom, Kostarikom, Češkom, Finskom, Francuskom, Grčkom, Novim Zelandom, Rumunjskom, Slovačkom i Španjolskom - stoji u godišnjem izvještaju te organizacije koja traga za nacističkim zločincima diljem svijeta. Jedina zemlja koja je u prošloj godini poduzimala sve predviđene mjere i ostvarila značajne rezultate jest SAD, a među onima koje su optužile ili

osudile barem jednog zločinca su Kanada, Njemačka, Mađarska, Italija i Srbija, navodi se u izvještaju kojim je obuhvaćeno 36 zemalja.

Izvještaj Centra Simon Wiesenthal sadrži i popis desetorice najtraženijih nacističkih ratnih zločinaca, na čelu kojeg su Alois Bruner, ključni operativac nacističkog čelnika Adolfa Eichmanna, dr. Aribert Heim, liječnik u koncentracijskim logorima Sachsenhausen, Buchenwald i Mauthausen te Ladislaus Csizik-Csatory, mađarski policijski dužnosnik odgovoran za deportaciju tisuća Židova iz Košica u logor smrti Auschwitz. Dva nova imena na listi najtraženijih su SS-ovci Hans (Antanas) Lipschis i Theodor Szehinskyj, koji su nakon Drugog svjetskog rata pobjegli u SAD. ✨

IZRAEL

OČEKUJUĆI INDIJANSKE ŽIDOVE

DIO POTOMSTVA ŽIDOVA KOJI SU POTKRAJ 19. STOLJEĆA IZ MAROKA DOŠLI U PERU I NASELILI SE U INDIJANSKOM GRADU U AMAZONSKOJ PRAŠUMI, NEDAVNO JE ZATRAŽIO DOZVOLU ZA IMIGRACIJU U IZRAEL

Desetljećima se u Državu Izrael doseljavaju Židovi iz svih krajeva svijeta: iz Poljske, Maroka, Rusije, Iraka, Argentine, Egipta, Etiopije i mnogih drugih zemalja. Osobito egzotična skupina imigranata očekuje se upravo ovih dana: riječ je o skupini od stotinjak Židova-Indijanaca koji žive u džungli na obali Amazone u Peruu.

Njihova priča počinje potkraj 19. stoljeća. Mladi ljudi židovskih korijena, uglavnom muškarci, došli su iz Maroka u Peru i naselili se u Iquitosu, indijanskom gradu u amazonskoj prašumi, koji se još i danas smatra jednim od najizoliranijih gradova na svijetu.

Židovski doseljenici iz Maroka namjeravali su se u Peruu baviti drvnom industrijom, koja je u toj regiji bila vrlo razvijena i unosna. Muškarci iz skupine - uglavnom mladi i neoženjeni - u prvo su vrijeme održavali neke svoje židovske običaje, ali kako su se ženili s domorotkinjama, njihovi potomci, ako su i znali za svoje židovskom podrijetlo, sve manje su održavali židovske tradicije, običaje i način života.

Prije nekoliko desetaka godina s tim indijanskim Židovima u vezu je stupio pokret Masorti, koji ih je želio dovesti u Izrael. Mala skupina imigranata stigla je u Izrael devedesetih godina prošlog stoljeća, a nekoliko godina kasnije još je jedna nevelika skupina napravila aliju.

Ostali članovi egzotične zajednice nastavili su živjeti u Iquitosu, neki od njih sanjajući o tome da jednoga dana odu živjeti u Izrael. Počeli su prihvaćati židovske običaje, slavili su šabat, molili u lokalnoj sinagogi koju su izgradili te zahtijevali da budu pokopani na židovskom dijelu groblja. Prije desetak godina, 250 članova zajednice prošli su konzervativni proces prelaska na židovstvo i nastavili sanjati o Izraelu. Njih stotinjak nedavno su zatražili dozvolu da se presele u Izrael. Svi imaju uredne papire o tome da su prešli na židovstvo. Kada dobiju zeleno svjetlo od Ministarstva unutrašnjih poslova Izraela, pokrenut će se alija egzotičnih Židova. ✨

T.R.

POLJSKA

KNJIGE O ESTERI PREŽIVJELE VARŠAVSKI GETO

INSTITUT ZA OBRAZOVANJE, DOKUMENTACIJU I ISTRAŽIVANJA O HOLOKAUSTU PREDSTAVIO JE, U POVODU PURIMA, VRIJEDNE KNJIGE KOJE SU PRONAĐENE U JEDNOJ ZGRADI NEKADAŠNJEG VARŠAVSKOG GETA

Tri Knjige o Esteri, koje su tijekom Drugog svjetskog rata bile skrivene na tavanu jedne kuće u nekadašnjem Varšavskom getu, vraćene su u židovske ruke. Institut Shem Olam za obrazovanje, dokumentaciju i istraživanje o Holokaustu, otkrio je javnosti, u povodu Purima, nalaženje ovih vrijednih knjiga koje su prošle godine iz Poljske prebačene u Izrael. Stručnjaci smatraju da su te tri Knjige o Esteri stare najmanje 77 godina i dio su kolekcije svetih spisa, knjiga te molitvenika koji su godinama bili čuvani na tavanu zgrade u Varšavi. Ta je zgrada bila jedna od rijetkih koja je u ratu bila samo oštećena te je kasnije obnovljena. Tavan je, međutim, ostao netaknut, izgleda zbog toga što se radilo o tajnom mjestu koje nije bilo otkriveno za vrijeme preuređenja zgrade.

Prije nekoliko godina tavan se urušio, a u ruševinama su pronađene svete knjige. Tada je također pronađena mala i tajna sinagoga s nizom vjerskih predmeta. Pronađeni pred-

meti predani su poljskoj policiji, ali su ih djelatnici Shem Olama koji rade u Poljskoj uspjeli dobiti. Tri Knjige o Esteri pronađene su u relativno dobrom stanju.

“Tijekom faze uništenja Varšavskog geta, Nijemci su palili kuće. I ova je kuća bila zapaljena, pa je tako izgorio i dio tavana”, kazao je direktor Shem Olama rabin Avraham Krieger. “Jedna od Knjiga o Esteri pronađena je praktički netaknuta”, dodao je Krieger. Druga zbirka Knjiga o Esteri, koje je zajedno s vjerskim predmetima dobio Institut Shem Olam, pronađena je u getu u Lodzu, u kući koja je korištena kao konferencijska dvorana. Drveni pod u dvorani je prije godinu dana propao, a ispod njega pronađeno je pravo blago.

Institut Shem Olam osnovan je 1996. godine i ima više od 800.000 dokumenata i sakupljenih predmeta. ✨

N.B.

IZ DOMAĆIH MEDIJA

101 BRODSKA PRIČA

BERGER – ŽIVOT OBOJEN POSLOVNIM USPJESIMA

Piše Zvonimir Toldi

Iz Broda na Savi na tržište su odlazile zadivljujuće boje u svim nijansama: „englesko crvena, oksidno crvena, željezno crvena, pompejsko crvena, vinsko crvena, tursko crvena, trsno crna, briljantno crna“, pa „zidno zelena, vapneno zelena, Viktorija zelena, lisnato zelena, kromsko zelena, zidno plava, ultramarin plava, azur plava, noćno plava, kromsko žuta, kromovo narančasta“ – može se pročitati u reklamama industrije boja „MABE“ Savabrod, ali to još nije sve – „Ovdje naznačene boje mogu se također odmah i svaka količina dobiti“ – opaska je ove reklame. To je poslovnost! A siguran sam da je koja pričarana bebrinska snaša naručila i „morgovano plavu, vatreno crljenu“ ili „višnjikasto sadžavu“ ili „mrko putničavo zelenu, pepeljivo graorastu“ boju, dobila bi. Industriju boja „MABE“ osnovala su dva domišljata brata Berger, Marcel i „svim farbama premazani“ Armin. A bilo je ovako.

Poduzetniji Armin godine 1920. u selu Grižići pronalazi bijelu zemlju pogodnu za proizvodnju bijele ličilarske boje u prahu (Stritzel). Zemlju šalje na analizu i dobiva potvrdu da je izvrsne kakvoće. Snašao se za kapital i posao je mogao početi. Osnovana je firma „MABE“ nazvana prema svojim osnivačima M(arcel)+A(rmin)+BE(rger), koja je proizvodila boje marke VEROL, opet po imenima, ali Marcelovih kćeri, Vere i Olge. Godine 1920. i 1921. iskopano je i prerađeno za prodaju 200 vagona zemlje, a najviše je izvoženo u Vojvodinu, oko 70 posto, jer tamo je bio lijepi običaj da se kuće uredno drže, da se pročelja i trijemovi više puta godišnje farbaju – „moluju“.

Sirovina je najprije prevožena u Brod, gdje su je mljeli, ali to je znatno poskupljivalo proizvodnju. Onda su se sjetili da bi mlin za mljevenje mogla pokretati i vodena snaga, te zgodno mjesto pronalaze u Ratkovići, selu na pruži Kapela – Požega. Otkrili su i zemlju zelene boje, koju su još miješali sa zelenom anilinskom bojom za proizvodnju zelenih nijansi. Od ilovače i gline dobivali su žutu boju, a na nekadašnjem vlastelinstvu Kuševića

(između Pleternice i Požege) pronašli su hematit od kojega se pravi crvena boja i limonit za žutu boju. Iz Aranđelovca u Srbiji dovozili su također sirovinu za pravljenje crvene boje. U Retkovići je na godinu prerađivano 200 vagona boje u prahu!

Godine 1933. prelaze s tvornicom u Ciglenik, gdje su na Orljavi imali jači vodeni pogon i tvornica je radila

Armin Berger

dan i noć sve do 1937. godine. Tvornica je i dobro poslovala, imala je 5 trgovačkih putnika koji su automobilima obilazili teren, noseći u prozirnoj staklenoj ambalaži mnoštvo oglednih uzoraka boja firme „MABE“.

Kako je kapital bio Arminov, Marcel je uglavnom samo statirao, došlo je do nesuglasica, braća su se razišla i Marcel 1938. odlazi u Palestinu.

Od 1937. tvornica djeluje kao zadruga pod nazivom „Bojana“ (i preteča je Tvornice boja i lakova „Svjetlost“ iz Lužana). Usto je Armin osnovao trgovinu boja nazvavši je „Nerosin“.

Spretni tvorničar Armin Berger rođen je u Kisaču u Vojvodini 1892. godine. Njegov djed bio je zemljoposjednik sa 400 hektara zemlje. U Vojvodini je Armin završio osnovnu školu i tri razreda srednje na mađarskom jeziku. Sa 14 godina otišao je u Beč „sa svojih deset prstiju“ – kako se kaže – pa je danju radio u trgovinama, a uvečer pohađao trogodišnji kurs „Merkura“ za komercijaliste. Sa 17 godina postao je trgovački putnik. Prvi poslovni uspjeh ostvario je s ljekovitom kamilicom koju je slao bečkim ljekarnama, a na vojvođanskim poljima kamilice bar nije manjkalo. Tako je stekao i prvi kapital. Godine 1915. doselio je u Brod na Savi, ali već je počeo Prvi svjetski rat, pa je i on regrutiran. Do kraja rata službovao je u sanitetu. Potom se vraća u Brod, opet radi kao trgovački putnik i otkriva zemlju od koje se može proizvoditi boja, kako je sve već rečeno.

S bratom Marcelom Armin 1922. godine izdaje i trgovačke stručne novine „MABE“. Objavljivale su aktualnosti u trgovini, privredi, o novim firmama i proizvodima, cijenama na tržištu, izvještaje s burze i sa sajmova i, naravno, donosile su mnogo, mnogo oglasa. Izdavači u listu ističu da nisu novine za politiku i zabavu: „Novine ‘MABE’ nije list za zabavu, a trgovac koji i čita, interesuje se za vaše ponude“. Tekstovi su bili na hrvatskom i na njemačkom jeziku. Novine je uređivao Armin, a redakcija lista bila je u Trumbičevoj ulici (danas Petra Krešimira IV.) na broju 7.

Neumorni Armin vrlo je aktivan u vjerskom i društvenom životu Broda. Predsjednik je židovskog hrama, potpredsjednik religiozno humanitarnog društva Hevra Kadiša, potpredsjednik športskog kluba židovske mladeži „Makabi“. Kako navodi njegova kćer Kyra Kardun, uvijek je davao u dobrotvorne svrhe, za školovanje siromašnih učenika, za razvoj sporta...

Godine 1941., po uspostavi Nezavisne Države Hrvatske, Armin uz pomoć Franje Šutea, jednog od učenika koje je pomagao u srednjoj školi, dobiva dokumente da može otputovati u Zagreb, a za mjesec dana odlazi s obitelji u Crikvenicu. Odatle ih Talijani vode u logor u Kraljevicu, pa u logor Kampor na otoku Rabu. Kada je Italija kapitulirala Bergerovi, kao i mnogi Židovi, pridružuju se partizanima, a tek poslije rata vraćaju se u Slavonski Brod.

Kuću na Trgu pobjede (br.13) nalaze od bombardiranja potpuno devastiranu, izgorjelog krovišta. Prišli su popravku kuće, a usput i obnovi proizvodnje u tvornici boja „Bojani“ u Cigleniku. Tvornica je počela radom već 16. lipnja 1945. godine, ali 31. srpnja 1946. Armin Berger je pozvan u brodski partijski komitet gdje mu je rečeno: „Drug Berger, ili ćeš nam pokloniti tvornicu ili ideš odmah u zatvor, pa ćemo ti je mi uzeti!“. Predložili su mu da se kao dobar organizator i trgovac prihvati organiziranja opskrbe grada ogrjevom i građevinskim materijalom, jer po tom pitanju u Brodu ništa nije štimalo. Doveden je pred zid i što je mogao, tvornicu je „dobrovoljno poklonio“, a Komitetov prijedlog prihvatio.

Prvo je osnovao poduzeće OPOGIM, kojem je 1946. godine promijenjeno ime u „Građa“ i punih sedamnaest godina potom uspješno ga vodio. Dapače, postao je sinonim za „Građu“. Svi koji su kupovali cement, daske, letve, ugljen... govorili su „Idem kod Bergera“, „Došlo je kod Bergera“. Pa i kada u Cesarčevoj više nije bilo „Bergerove Građe“, već neka druga poduzeća, još se govorilo, a neki i danas kažu „Idem kod Bergera!“.

Berger je bio izuzetno vrijedan, odgovoran, poslovan, a to je tražio i od svakog člana kolektiva „Građe“. „Zato nije ni čudo što je ‘Građa’ mogla dati komuni mnogo više nego znatno veće privredne organizacije“, pisao je „Brodski list“.

A za Bergerov 70. rođendan, 1962. godine, „Brodski list“ je čestitao i pisao: „Najstarijem direktoru na području našeg kotara, čovjeku kojem ne smetaju ni podmakle godine da se maksimalno angažira i bude primjer u radu i zalaganju i mnogo mlađim generacijama, ovih dana upućene su srdačne čestitke sa svih strana“.

Gospodin Armin Berger otišao je u mirovinu u 72. godini života. Bio je predsjednik malobrojne preživjele židovske zajednice u Brodu, vodio brigu o židovskom groblju, na kojem i sam počiva od 1971. godine. ✨

HAARETZ

21. travnja 2013.

BOMBE NA BOSTONSKOM MARATONU, IZRAEL I ŽIDOVİ

ODABIR CILJEVA U SJEDINJENIM DRŽAVAMA NAVODI NA ZAKLJUČAK DA SU SE BRAĆA CARNAJEV VEĆ I PRIJE PRIKLJUČILA RADIKALIZIRANIM MUSLIMANIMA KOJI TEŽE GLOBALNOM DŽIHADU, KAŽE STRUČNJAK ZA PROTUTERORIZAM ELY KARMON

Ely Karmon glavni je stručni istraživač u Institutu za izučavanje protuterorizma i glavni suradnik-istraživač u Institutu za politiku i strategiju što djeluju u sklopu iste znanstvene ustanove, Interdisciplinarnog centra u Herzliyi. Ovih je dana s urednicima „Haaretza“ razgovarao o bombaškim napadima tijekom Bostonskog maratona, te što bi posljedice tih napada mogle značiti za Izrael, američke Židove i cijeli svijet.

*** Haaretz: Koliko se radikaliziranih muslimana poput bostonskih bombaša nalazi u Sjedinjenim Državama i po Europi?**

„Nitko to ne zna,“ kaže Karmon. „Riječ je o terorizmu nastalom na američkom tlu, u ‘domaćem ozračju,’ ali posrijedi je i terorizam utemeljen na radikalizaciji doseljenika s prostora Srednjeg istoka, Središnje Azije, pa čak i Jugoistočne Azije, a koji postoji u Sjedinjenim Državama, ali zahvaća također i Australiju i Europu.

U posljednje dvije-tri godine, Sjedinjene su Države proživjele i iskusile barem tri dobro znana slučaja radikaliziranosti, što su gotovo završila ozbiljnim terorističkim napadima. Jedan takav slučaj zabilježen je 2009., kad je Amerikanac afganskog podrijetla uhićen još dok je planirao podmetanje niza snažnih bombi po njujorškom sustavu podzemnih

željeznica. Ubivši 13 svojih kolega-časnika, iste je godine jedan bojnič američke vojske, inače palestinskog podrijetla, tada usmrtio više ljudi u vojnoj bazi u Fort Hoodu nego što ih je stradalo u Bostonu. Tog je bojnika stazama islamskog radikalizma preko Interneta skrenuo i poveo sada zloglasni Anwar al-Awlaki, propovjednik, odnosno imam jemenskog podrijetla, koji je nekoliko godina živio u Sjedinjenim Državama. Al-Awaki također je bio osumnjičen i za napade od 9. rujna 2001. na njujorške „Blizance,“ ali su ga američke vlasti nakon provedene istrage oslobodile, te se četiri-pet godina nakon toga vratio u Jemen, gdje je postao vrlo utjecajan vjerski prvak.

I, naposljetku, neuspjeli napad 2010. godine bombom postavljenom u automobil na jednoj od najživljih gradskih prometnih raskršća, Times Squareu, pri čemu je Amerikanac pakistanskog podrijetla – koji je inače u Americi izučio za inženjera, oženio se i postao otac – u samom srcu New Yorka pripremao napad automobilom-bombom. Obučen je i primao je zapovijedi iz Pakistana. Ista se priča zbila i u londonskoj podzemnoj željeznici, odnosno po londonskim gradskim autobusima, u srpnju 2005. godine. Svi članovi te londonske četveročlane bombaške skupine također su bili pakistanskog podrijetla i u Pakistanu su prošli kroz logore za obuku.

Zatvori su ključna žarišna točka radikalizacije i obraćenja na islam. Poznato je da posve određeni pojedinci provode radikalizaciju po pojedinim zatvorima. Zabilježeni su slučajevi da su pojedine osobe upravo u zatvorima prigrlile vrlo radikalna uvjerenja i stajališta, a potom postale opasna prijetnja jer su kao zatvorenici već bili navikli na kriminalne djelatnosti pa su lakše prelazili i upuštali se u nasilno političko djelovanje. Ta se vrsta pretvorbe kriminalnog u političko nasilno djelovanje dogodila i u slučaju dijela pripadnika madridske skupine, koja je odgovorna za bombaški napad na četiri prigradska vlaka na glavnoj željezničkoj postaji Atocha u španjolskoj prijestolnici 2004. godine.“

*** Zanimaju li radikalizirane muslimane s kavkaskog područja više regionalna pitanja i osveta Rusiji, ili su ideološki bliži al-Qaidi i zagovornicima globalnog džihada?**

„Čečenska dijaspora okuplja se uglavnom u Europi, a ne u Sjedinjenim Državama, gdje živi tek nekih 20.000 Čečena,“ kaže Karmon. „Sve do bombaškog napada u Bostonu najveći dio djelovanja čečenskih radikala bio je usmjeren na Rusiju. Glavni čelnik čečenskih pobunjenika, Doka Umarov, nedavno je objavio obustavu djelovanja protiv ciljeva u Rusiji, koja je dosad uglavnom razmjerno i poštivana na terenu. Usto, od svojih je sljedbenika Umarov zatražio da ne odlaze u Siriju poput džihadista i islamista iz ostalih dijelova svijeta.

No, u posljednje tri, četiri godine osjeća se rastuća tendencija djelovanja i uključivanja u globalizirani džihad. Primjerice, u Njemačkoj su živjele osobe čečenskog podrijetla, koje su sudjelovale u onemogućenim, odnosno neuspjelim napadima na ciljeve po Njemačkoj i Skandinaviji.

Jedna je arapska džihadistička skupina, kojoj je na čelu stajao Ibn al-Khattab, djelovala u Čečeniji negdje od 1994., 1995. pa do sredine 2005. godine, kad su joj Rusi ubili vođu. To znači da je postojao nesporn kontakt nekih čečenskih radikala i skupina privrženih ideji globalnog džihada. Kad je riječ o Čečenima, Rusi su u pravu kad, uz nacionalistički aspekt cijele priče, naglašavaju i njezinu globalnu džihadističku stranu.“

*** Kako bi se ti radikali mogli javiti kao prijetnja Izraelu i židovskim ciljevima u Sjedinjenim Državama?**

„U posljednjih nekoliko godina nismo zabilježili slučajeve da bi se radikalizirani Čečeni javili kao prijetnja i ugroza izraelskih ili židovskih interesa, premda se među njima zamjećuje vrlo raširena potpora al-Qaidi, džihadistima pa čak i Hamasu,“ kaže Karmon.

„Potkraj devedesetih godina prošlog stoljeća i na početku druge intifade tadašnji su čečenski ustanici na Internetu bili donekle aktivni u pružanju djelatne potpore palestinskim skupinama. Godine 1999. vidio sam neke materijale u kojima su Izrael optuživali zbog pomaganja ruskog vojnog zrakoplovstva pri napadima na čečenske ustanike. No, ta je

tvrdnja smišljena kao povod za napade na Izrael i Židove. U to su se vrijeme pojavljivale određene ugroze i prijetnje židovskim interesima.

Na početku druge intifade čečenski su radikali Hamasu nudili slanje 150 dragovoljaca, koji bi se uključili u borbe u području Gaze. To pokazuje njihovu želju da izraze neku vrstu solidarnosti s Palestincima i, po mom mišljenju, imalo je poslužiti kao razlog i opravdanje za zahtjeve za većom pomoći od država (Perzijskog) Zaljeva. Postupci pak nekih drugih osoba pokazuju povezanost ta dva pokreta: jedan od Turaka, koji je s flotilom Mavi Marmara krenuo za Gazu, borio se u prošlosti zajedno s čečenskim ustanicima kao dragovoljac.

Kad je riječ o izraelskom susjedstvu, odnedavno nismo – osim u slučaju Turske – zamijetili neko nedvojbeno čečensko djelovanje i prisutnost. Ima Čečena u Jordanu i Čečena što se bore u Siriji, ali to nisu pripadnici čečenske ustaničke organizacije kojoj je na čelu Doka Umarov.

Moglo bi se stoga kazati da su Čečeni, koji su odlučili poći i boriti se u Siriji, pali pod utjecaj zagovornika globalnog džihada, a ne snaga uključenih u lokalni, čečenski džihad. I na tom tragu, ti bi se Čečeni u određenom trenutku mogli uključiti u protuizraelsko djelovanje.

Jednako tako, kad su posrijedi bostonski bombaši, ne isključujem mogućnost da bi, ako već pripadaju krugu sljedbenika i pobornika globalističkog džihada – u smislu da ih posebice ne zanima ograničeni, lokalni džihad u samoj Čečeniji – ti radikali također mogli krenuti i za izraelskim i židovskim metama, i to ne samo u Sjedinjenim Državama.“

*** Kako djeluju?**

„Aktivnost ove vrste radikala na Zapadu provodi se preko malih ćelija, ponekad utemeljenih na obiteljskim vezama – inače, tu je strategiju podržavao i jasno i razradio čelnik al-Qaide Abu Musdab Al-Suri (kojem je pravo ime Mustafa Setmariam Nasar)“, nastavlja Karmon.

„Taj inače vrlo istaknuti čelnik al-Qaide bio je uključen u džihadističko djelovanje na teritoriju Španjolske, uključujući i bombaške napade na madridske vlakove, a njegova je knjiga objavljena 2004. godine postala poznata kao ‘globalni islamistički poziv na ustanak’. Preko 1600 stranica te knjige Al-Suri zagovara strategiju ‘otpora bez vođe’: male, neovisne ćelije, radikalizirane tragom proučavanja islamističke ideologije, terorističkih priručnika što se mogu pronaći na Internetu i razmjenom informacija preko islamističkih foruma. Takva strategija ‘otpora bez vođe’ uvelike državnim obavještajnim službama otežava kako nadzor tako i ubacivanje agenata, a islamisti su je usvojili od prvaka američkih bijelih nacionalističkih i desničarskih skupina.“✳

S engleskog preveo
Zoran Bošnjak

The New York Times

27. ožujka 2013.

USKRS I PESAH U VJERSKI MJEŠOVITIM BRAKOVIMA

Piše Naomi Schaefer Riley

Nikad o sebi nisam razmišljala kao o dijelu vjerski mješovitog braka. Konzervativna sam Židovka, a suprug mi je nekad pripadao Jehovinizmu, a sada teži postati ateist. Već za našeg prvog izlaska rekla sam mu da ću našu djecu odgajati kao Židove i da će nam djeca pohađati židovsku školu. Možda malo ishitreno, ali imala sam nekoliko prijatelj(ic) koji su se s partneri(ca)ma danima sporili oko toga da bi naposljetku zaključili kako od njihovih veza neće biti ništa. A imala sam i prijatelj(ic) koji

drugoj vjeri. Kad bi pričali o ideji da se djeca odgajaju sukladno vjerama i jednog i drugog roditelja, tu su zamisao redovno kvalificirali „nepraktičnom“. Usto, što bi dijete bilo starije, to je bila i manja vjerojatnost da će se roditelji odlučiti za to. Uz to, mnogim obiteljima velike poteškoće izaziva i nastojanje da se nađe dovoljno vremena za odgoj i u samo jednom sklopu vjerskih uvjerenja i načela. Uključivanje i drugog sklopa, vjerojatno bi završilo odustajanjem od nogometa, pisanja domaće zadaće

su željeli svoju djecu upoznati „malo s jednom, malo s drugom“ vjerom, pa im prepustiti da se sama opredijele i odluče. Nisam bila spremna odgajati svoju djecu kao unitarijance ili, pak, Židove za Isusa.

Moj je pristup bio dosta tipičan. Najveći dio supružnika različitih vjeroispovijesti, koje sam proteklih godina intervjuirala spremajući knjigu o vjerski mješovitim brakovima, odlučivali su se da djecu odgajaju u jednoj ili

ili bi išlo na uštrb opuštanja u obiteljskom krugu. Jedna mi je majka, koja je inače troje svoje djece odgajala i kao katolike i kao Židove, ispričala da joj djeca „nasreću nisu pokazivala sklonost prema bavljenju sportom“.

Na jednom okupljanju supružnika različitih vjera kojem sam prisustvovala prije dvije godine, predsjedajući rabin kazao je skupini novovjenčanih i zaručenih parova da „prosinačka dilema“ – sukobi koji izbijaju zbog spora o

tome slaviti li Božić ili Hanuku – ne bi smjela biti izvorom napetosti među partnerima. „Uskrs i Pesah veća su dilema“, istakao je napola u šali. Morate se odlučiti: „Je li Isus bio Mesija? I tko ga je razapeo na križu?“

Za roditelje koji se odluče za odgoj djece u obje vjere, tjedan u kojem se obilježavaju i Uskrs i Pesah samo potvrđuju o čemu je riječ. Kako svom djetetu govoriti o ta dva praznika i prepustiti mu da odlučuje samo?

Na sličnom okupljanju za vjerski različite supružnike upriličenom u predgrađu New Yorka, okupljeni su između sedera za Pesah i šetnje postajama Križnog puta zastali kako bi se osvježili uz piće. Ponuda je uključivala čokoladna jaja i kosana jetrica. Roditelji Židovi vjerojatno su se ponadali da djeca neće donositi odluke vjerske prirode povodeći se za ponudom slatkiša i sendviča.

Kako djeca donose te odluke? Kad su posrijedi djeca koja odrastaju tako da ih roditelji odgajaju polazeći i od jedne i od druge vjerske tradicije, došla sam do zaključka da nije riječ o baš jednakopravnoj igri. Pokazuje se da su djeca znatno spremnija prihvatiti vjeru svoje majke nego oca.

Različita su objašnjenja te pojave. U Sjedinjenim Državama žene su obično religioznije nego muškarci. Kao što u svojoj knjizi *American Grace* tvrde Robert Putnam i David Campbell: „Bez obzira o kakvom je određenom mjerilu riječ, žene pokazuju snažniju privrženost, dublje suživljavanje i veću odanost vjeri.“

Daleko je veća vjerojatnost da će žena u crkvu povesti i svoju djecu nego da će muškarac poći u crkvu bez svoje supruge.

Žene također pokazuju veću sklonost da svoj utjecaj nametnu u obredima u obiteljskom domu, odnosno, one odlučuju o tome hoće li Hindusi postaviti molitveni oltar u kući ili hoće li Židovi imati košer kuhinju. Majke općenito mnogo češće odlučuju o dnevnom rasporedu i razvoze djecu kako bi mogla sudjelovati u različitim izvanškolskim aktivnostima. Žele li da im djeca sudjeluju u nekim oblicima vjerskog odgoja i obrazovanja, učiniti će sve da to tako i bude.

Čak i kad se roditelji slože da djecu odgajaju u očevoj vjeri, majčino vjersko zaleđe ostaje utjecajno. Jedna katolkinja s kojom sam razgovarala objašnjavala je da se složila da djecu podiže kao Židove, ali ako to roditelji već kane učiniti, onda će to „činiti kako valja.“ Stoga, premda joj

je suprug dotada odlazio u sinagogu tek za velike vjerske praznike i jedva da se osvrtao na pravila vjere, kad su dobili djecu obitelj je počela pohađati vjersku službu svakog petka. Ona je odrasla odlazeći u crkvu svakog tjedna i držala je da se tako mora gajiti vjeru – bez obzira na to koju vjeru čovjek prihvatio.

Bez obzira na to žele li roditelji podizati svoju djecu u duhu jedne ili dviju vjera, parovi s kojima sam razgovarala tvrdili su da je riječ o „procesu.“ Nipošto se ne radi samo o tome - kako je to jedan od mojih sugovornika kazao - „tko je nadvladao.“

Svake godine – ako ne baš i svakog dana – roditelji moraju birati i donositi odluke o tome kako će se vjera prakticirati u njihovu domu, kakve obrede prihvatiti i usvojiti, koliko se strogo pridržavati vjerskih pravila i učenja, kako odgovarati na dječja upite o ozbiljnim pitanjima poput smrti i seksa. Vjerska je obuka dinamična. Malo je obitelji koje, kako godine prolaze, obrede ostavljaju u nekom izvornom obliku. Ne samo da roditelji mijenjaju mišljenje o tome što jest, a što nije važno, već u određenoj dobi i djeca počinju izražavati i pokazivati svoje sklonosti. Ako dijete jednostavno ne pokazuje nikakvu želju i sklonost za vjerskim odgojem, kako daleko da roditelji idu nastojeći mu ga nametnuti?

Usto, mnogi vanjski čimbenici utječu na način na koji jedna obitelj prakticira vjeru i vjerske obrede: ako, na primjer, novi svećenik drukčijeg stila preuzme obližnju crkvu, ili, ako umru baka i djed s kojima se odlazilo na objed u povodu praznika ili, pak, ako poskupi školarina za vjersku obuku, itd. Parovi se često nađu zatečeni tim promjenama. Tek što su sklopili dogovor i postigli suglasnost o vjeri i vjerskim obredima, pa u obiteljskim raspravama krenuli na neke druge teme, vjera ih ponovo počne zaokupljati. ☆

Preveo s engleskog
Zoran Bošnjak

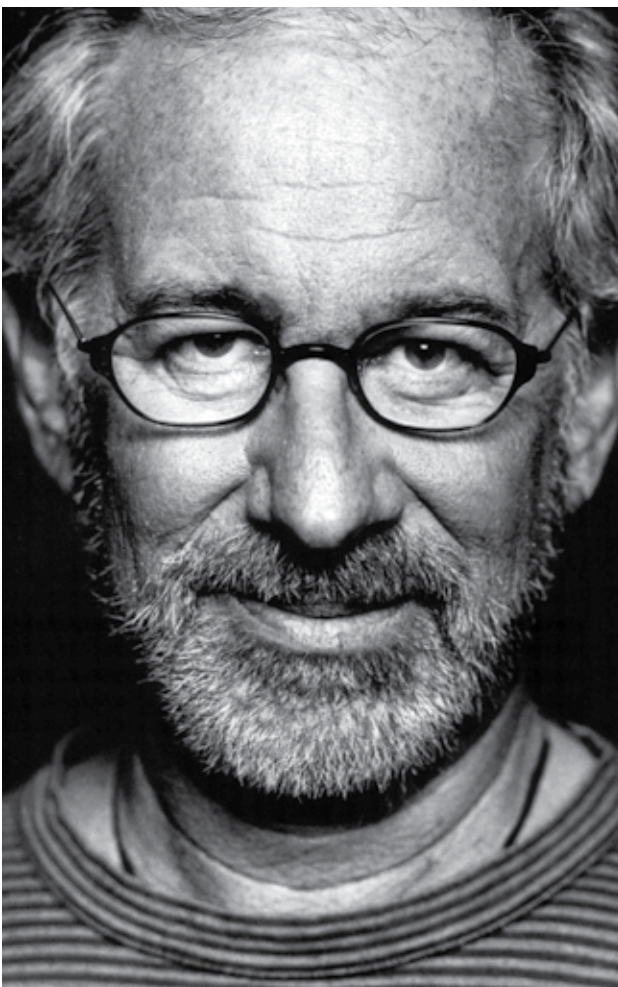
THE JERUSALEM POST

BREAKING NEWS 24 HOURS A DAY

4. travnja 2013.

SPIELBERG O SEBI KAO ŽIDOVU I FILMSKOM STVARATELJU

Piše Tom Tugend

Steven Allen Spielberg

Steven Allen Spielberg svoj je prvi film – u kojem je uloge podijelio svojim roditeljima i sestrama – režirao kad mu je bilo dvanaest godina. U njemu danas, kao šezdesetšestogodišnjaku, stvaralački sokovi struje jače no ikad.

Biste li snimili Schindlerovu listu da niste židovskog podrijetla?

Ne mislim da bi me Schindlerova lista zaokupila do stupnja do kojeg me zaokupila da odrastajući nisam prolazio kroz

duboko ortodokсно židovsko iskustvo. Odrastao sam kao ortodokсни, pa potom postao konzervativni i naposljetku reformistički Židov.

Ne vjerujem da bi me Schindlerova lista toliko opsjela da mi roditelji nisu bili tako dobri učitelji te da se moji bake i djedovi – inače useljenici iz dijela Ukrajine oko Odese – nisu upustili u veliki rizik nasmrt me plašeći pričama o tome što se njihovim prijateljima dešavalo tijekom Holokausta.

Kao dječak odrastao sam u Cincinnatiju, u ozračju svih tih stravičnih priča i kao dvogodišnjak i trogodišnjak negdje 1948. i 1949. naučio sam brojati čitajući znamenke na logoraškom broju na ruci jednog Mađara koji je preživio koncentracijski logor. Mislim da mi knjiga Thomasa Keneallyja Schindler's Ark (Schindlerova arka) uopće ne bi zaokupila pozornost da je na izvjestan način nisam očekivao, da nisam bio spreman na nju. Ne bi na neki tajnovit način niti ušla u moj život.

Jeste li ikad pomišljali odustati od snimanja tog filma zbog toga što su priče koje ste slušali bile tako stravične?

Ne. Djecu privlači plamen, bez obzira na vrelinu. Bio sam normalno dijete, tipično dijete, ali na neki su me način u to doba zapanjivale i privlačile zastrašujuće priče.

Čak i ako su to bile stvarne priče?

Bio sam dijete pa nisam niti znao da su priče stvarne. Dijete ne može razlikovati stvarnost i priče.

A sada, sada kada ste odrastao čovjek?

Danas sam daleko oprezniji kad je riječ o tome čemu dopuštam da na mene utječe, zato što me nešto može potresti i povrijediti. Zbog toga što kao odrastao čovjek znam više, danas sam ranjiviji nego što sam to bio kao dijete. Znam svoju povijest; znam kakvi su bili izgledi da jedan Židov preživi. Kao dijete uopće niste svjesni tih stvari.

Jednom ste prigodom kazali da vam je, kad ste počeli snimati na ulazu u Auschwitz, cijela ta priča postala osobnom. Što ste time željeli reći?

Kad sam počeo snimati taj film shvatio sam da nije riječ tek o pukom filmu, već da sam krenuo na jedno osobno putovanje. Sve što sam znao o Holokaustu, što su mi govorili moji djedovi i bake, sve što sam ikad pročitao, svi dokumenti što sam ih ikad vidio o tom najgorem razdoblju dvadesetog stoljeća osvijestili su me i shvatio sam činjenicu da ću u Krakowu, dok budem snimao Schindlerovu listu, strahovito brzo odrastati i sazrijevati.

Nakon prvog dana snimanja znao sam da neće biti lako; znao sam da ću se promijeniti tijekom snimanja – da do kraja snimanja neću ostati isti čovjek.

Kako vas je to iskustvo promijenilo kao osobu?

Sigurno me je izbacilo, odmaklo od osobnog doživljavanja i u meni razvilo daleko veće suosjećanje i poistovjećivanje s iskustvom trećeg – svakog tko je preživio, a posebice onih kojima to nije uspjelo.

Nakon što vam je prvi put predloženo da snimate Schindlerovu listu, kazali ste da želite pričekati deset godina. Čemu, zašto?

Kad mi je 1982. Sid Sheinberg (u to doba predsjednik uprave filmskih studija Universal Pictures) dao knjigu Thomasa Keneallyja Schindlerova arka, znao sam da nisam spreman za snimanje tog filma. ET (The Extra-Terrestrial) se upravo pojavio u kino-dvoranama. To je bio film prepun mašte; nije imao nikakve veze s povijesnim zapisima.

Bilo mi je potrebno da odrastem, sazrijem i za to je bilo nužno još nekoliko filmova. Boja purpura, u biti jedna filmska priča za odrasle i potom Carstvo sunca – premda priča o djetetu, priča je o smrti djetinjstva, o djetetu koje je izgubilo svoje djetinjstvo. Ta su mi dva filma bila potrebna da se počnem osjećati dovoljno hrabrim da se upustim u priču koju je Keneally obznanio svijetu.

Postoji li neka zajednička nit što se provlači kroz te filmove?

Da, govori se o ropstvu, o tome da ne smijemo stajati po strani, skrštenih ruku; o narodima, stanovništvu pretvorenima u roblje, o pojedincima pretvorenima u robove.

U svim tim filmovima govorimo o opasnosti kojoj se izlažemo ostajući mirni i ništa ne čineći. Sve te priče govore o ljudima koji su spremni suprotstaviti se i poduzeti nešto posve nepredvidljivo – ne samo nešto za što je svatko vjero-

vao da su sposobni već čak i ono za što su sami ti likovi vjerovali da mogu i da im je svojstveno.

Oskar Schindler učinio je nešto posve suprotno svemu što mu je svojstveno i prirodno, suprotno njegovoj golemoj poslovnoj vještini da zarađuje na drugima. Činjenica da se toliko izmijenio i danas zapanjuje svakoga tko ga je poznao.

Kad ste završili Schindlerovu listu, pokrenuli ste Zakladu Šoa i Zakladu ljudi-pravednika. Težite postati nalik ljudima koje portretirate u svojim djelima?

Držim da ste u pravu, da; no, ja sam svjesno ispravna, pravdoljubiva osoba – brojni moji heroji bili su, pak, podsvjesno pravdoljubivi. Sve što sam naučio o ljudskosti, ljudima i dobrom u svakom čovjeku, ponekad prikrivenom, nagnalo me je da, kad dajem, idem prema čovjeku – naučilo me da budem bolja osoba, bolji suprug i bolji otac moje sedmero djece. Nadamo se da će naša djeca iz iWitness obrazovnog programa izvući to isto, te učiti iz primjera i uzora preživjelih, zaputiti se u svijet i vratiti mu nešto ljudskosti.

Velik dio vaših humanitarnih i obrazovnih projekata i napora, poput programa iWitness, čini se da se temelje na vašem uvjerenju da ljudi, slijedeći primjere i kroz obrazovanje, sami sebe mogu učiniti boljima, mogu postati ugodniji i tolerantniji. Pa ipak, povijest nas uči da će ljudi uvijek biti puni predrasuda i ratobornosti. Kako uspijevate očuvati tu vjeru u sebi?

Rođen sam kao optimist a i roditelji su mi optimisti.

Potječem iz obitelji ljudi dobre, ugodne naravi, obitelji s osjećajem za humor. Anne Frank znala bi govoriti da u svakom čovjeku ima nešto dobro, a moji su roditelji vjerovali u to i prenosili to na mene i moje sestre. To ne znači da sam djetinjast kao Pollyanna iz istoimenog romana, da sam ostao vječno dijete, već znači da se mora pokušati i učiniti nešto zamjetno dobro. Bolje je pokušati i ne uspjeti nego ostati skrštenih ruku i pitati se: „A što bi bilo da sam donio bolju odluku i maknuo prstom?“ To su me roditelji poučili i tome pokušavam naučiti svoju unučad.

Vidite li i sebe u toj djeci što sudjeluju u iWitness projektu? Prisjećate li se vlastite nevinosti i prostodušnosti iz tog razdoblja svog života?

Sve više i više. Vidim sebe u vlastitoj djeci; u svojoj djeci i troje unučadi s kojima sam jako blizak vidim znatizelju koju sam pokazivao cijeli svoj život. Vjerujem da sam – i dalje – dijete. ☆

Preveo s engleskog
Zoran Bošnjak

ISRAEL HAYOM

7. travnja 2013.

ANTISEMITIZAM 2012. U SVIJETU PORASTAO ZA 30 POSTO

Piše Yeal Branovsky

Moshe Kantor

U godišnjem izvještaju Kantor centra za proučavanje suvremenog europskog židovstva pri Sveučilištu u Tel Avivu upozorava se na zabrinjavajući porast učestalosti nasilnih pojava i postupaka usmjerenih protiv Židova u 2012. godini, posebice u Francuskoj, Grčkoj, Mađarskoj i Ukrajini. „EU ne čini dovoljno kako bi suzbila i suprotstavila se tom fenomenu,“ kaže se u izvještaju.

U najnovijem izvještaju objavljenom početkom travnja, uoči Dana sjećanja na Holokaust, naglašava se tridesetpostotni porast antisemitskog nasilja i vandalizma na globalnoj razini u toku 2012. godine. U izvještaju Kantor centra za proučavanje suvremenog europskog židovstva pri Sveučilištu u Tel Avivu kaže se da smo prošle godine svjedočili „uznemirujućem porastu broja terorističkih napada i pokušaja napada na židovske ciljeve, kao i porastu učestalosti nasilnih incidenata kojima su cilj bili Židovi diljem svijeta.“

U izvještaju je predstavljen iscrpan pregled i osvrt na antisemitske trendove, uključujući i antisemitski diskurs u javnoj i političkoj sferi, kao i slične pojave na Internetu. Internet, posebice društvene mreže – Facebook i Twitter - kaže se u

izvještaju, postale su plodno tlo na kojem niču i šire se antisemitske i fašističke skupine što zagovaraju i šire mržnju prema Židovima.

U izvještaju se navodi da je 2012. zabilježeno 686 antisemitskih incidenata (u usporedbi sa 526 zabilježenih 2011. godine). U 273 slučaja došlo je i do fizičkog napadaja na Židove, uključujući i 50 slučajeva u kojima je zabilježeno i posezanje za vatrenim oružjem. Prošle je godine oskrnavljeno 190 sinagoga, židovskih spomenika i nadgrobnih kamenova, kao i 200 zgrada u različitim židovskim zajednicama širom svijeta.

Prema podacima iznesenim u spomenutom izvještaju, antisemitizam jača u Europi, posebice u Francuskoj, Grčkoj, Mađarskoj i Ukrajini, a jednako tako i u Sjedinjenim Državama, Kanadi i Australiji. „Najveći broj napada po Europi izvele su i počinile skupine povezane s radikalnim islamom i ekstremnom desnicom“, navodi se u izvještaju.

U Francuskoj je zabilježen najveći skok objavljenih slučajeva antisemitizma – od 177 u 2011. na 315 u 2012. godini.

Već u preliminarnom izvještaju, koji je Centar objavio još u listopadu prošle godine, navodi se da se broj antisemitskih incidenata od početka 2012. povećao za 45 posto u odnosu na isto razdoblje 2011.

Nadalje u izvještaju se upozorava na uspon radikalnih političkih stranaka u Grčkoj i Ukrajini: „Prošle je godine zabilježeno jačanje političkih stranaka koje u svojim platformama, kao dio djelovanja na unutrašnjoj političkoj sceni, objedinjuju antisemitsku propagandu s poticanjem protu-židovskog raspoloženja.“

Porast antisemitizma u Europi pripisuje se cijelom sklopu čimbenika, među ostalim, gospodarskoj krizi, povećanju političke moći radikalne desnice, kao i reakciji na izraelsku ofenzivu na Gazu izvedenu u studenom prošle godine, tzv. operaciju Stup obrane.

„U nekim europskim zemljama – poglavito Grčkoj i Mađarskoj – stanje postaje tako opasno da se Židovi boje izlaziti na ulicu,“ kaže Aryeh Zuckerman, savjetnik pri Kantor centru. „Europska unija ne čini dovoljno da bi se uspješno suprotstavila ovoj pojavi, a ako se ništa ne poduzme stanje će se samo dalje pogoršavati.“

Dr. Moše Kantor, voditelj istraživačkog centra, kaže: „Kao židovski prvak mogu ustvrditi da se (židovske zajednice) po Europi suočavaju s opasnošću. Ljudi se boje dolaziti u sinagoge, odlaziti u židovske škole – posrijedi je jedan novi fenomen koji se nadovezuje na nekoliko drugih trendova što ih dosad nismo zamjećivali, kao što je primjerice činjenica da neonacisti ne samo da postaju legalni u Europi, već sjede u parlamentima zemalja kao što su Mađarska, Ukrajina i Grčka.“ ✨

Preveo s engleskog
Zoran Bošnjak

IZ STRANIH MEDIJA

The New York Times

ODLIČJA I USPOMENE

Piše Oliver Bullough

David Cameron

LONDON – Prošlog tjedna britanski premijer David Cameron opisivao je po čemu se sve Britanija razlikuje od ostalih europskih zemalja: „sklonost utvrđivanju činjenica“, „snaga volje“ i „otočka zemlja.“ Spomenuti je opis bio dijelom premijerova govora u kojem je obećao održavanje referenduma o ostajanju Velike Britanije u sastavu Europske Unije i govorio o tome kako reformirati taj veliki skup zemalja što kao trgovački blok sudjeluje u svjetskoj razmjeni dobara.

Imajući na umu činjenicu da je govor bio posvećen budućnosti, Cameron se jako puno vraćao u prošlost. Započeo je s Drugim svjetskim ratom, a zatim posegnuo za Winstonom Churchillom i njegovim održavanjem „plamena slobode“ na životu. Uopće mu nije bilo važno što je taj rat buktio više od dva desetljeća prije njegova rođenja.

Slušajući taj govor u radijskom prijenosu počeo sam razmišljati o tome kako u Europi, a vjerojatno ni u

nastavak na sljedećoj strani

ostatku svijeta, nitko više od Britanaca ne govori o Drugom svjetskom ratu. Osim možda Rusa.

U ponedjeljak uvečer podsjetio sam se te ruske opsjednutosti ratom na primanju u Rossotrudnichestvu – ruskoj državnoj agenciji na nazivu koje bi čovjek mogao slomiti jezik, a kojoj ime govori o „ruskoj suradnji“ i širenju prijateljstva sa strancima.

Agencija je pozvala veterane britanskih oružanih snaga na čašicu votke i gledanje filma o anglo-ruskoj suradnji tijekom Drugog svjetskog rata.

To primanje bilo je tek još jedna od prigoda u dugom nizu priznanja iskazivanih veteranima britanskih Arktičkih konvoja, koji su se nosili s zastrašujućim vremenskim prilikama prebacujući i isporučujući različite vrste opreme u sjeverne dijelove Sovjetskog Saveza.

Što smo vremenski udaljeniji od Drugog svjetskog rata, to ga se, čini se, prisjeća sve veći broj Rusa.

Vojni mimohodi u čast Dana pobjede dulji su danas nego prije dvadeset godina. Danas postoji 37 Gradova ratne slave i 12 Gradova-heroja – u odnosu na samo četiri grada-heroja koliko ih je bilo po završetku samog rata.

Biti Heroj Sovjetskog Saveza nekad je bila rijetka i velika čast. Do svoje smrti 1982. godine sovjetski vođa Leonid Brežnev skupio je četiri zlatne zvijezde – četiri rođendanska poklona koja nisu imala nikakve veze s njegovom izrazito blijedom i neslavnom vojnom karijerom.

Čini se da gotovo svatko u Rusiji danas dobiva odličje. Bivše pobunjeničke vođe naziva se Herojima Rusije samo zato što su mudro i u pogodnom trenutku promijenili stranu.

Rusija je pokušala i Britance uključivati u tu poplavu dodjeljivanja odličja i nagrada nudeći preživjelim britanskim veteranima Medalju Ušakova. (Odličje je dobilo ime po admiralu Fjodoru Ušakovu, „svecu zaštitniku“ ruske mornarice, koji nikad nije izgubio niti jednu bitku.)

Ali taj je pokušaj prekinut prošlog listopada donošenjem propisa po kojima se dodjela stranih medalja ograničava na razdoblje od pet godina po završetku određene operacije.

Desničarski Daily Mail se sablaznio: „Gnjeve zbog vladine zabrane britanskim herojima Arktika da primaju

odličja za hrabrost.“ Konzervativne britanske političare netko je pretekao kad je riječ o iskazivanju časti britanskim ratnim herojima, i to još – neki stranci.

Rusko je ministarstvo vanjskih poslova zadjenulo sablju za pojas izražavajući pritom „duboku tugu“ zbog te „posebice žaljenja vrijedne“ odluke.

Od trideset dva člana Parlamenta, koji su tom prigodom potpisali prosvjed premijeru Cameronu u kojem zahtijevaju da britanska vlada odlikuje svoje veterane, trideset ih je bilo iz redova njegove vlastite Konzervativne stranke (preostala dvojica dolazila su iz redova koalicijskog mu partnera, odnosno Liberalno-demokratske stranke.) U prosincu prošle godine Cameron je popustio i obećao posebna priznanja.

Vjerojatno ga je zabrinula i činjenica da ga je polovica potpisnika godinu dana ranije pokušala natjerati da raspiše referendum o britanskom članstvu u Europskoj uniji. (Sada je popustio i na toj točki. O tome je i bila riječ u prošlotjednom govoru.)

Slavljenje Drugog svjetskog rata i diplomatska izolacija, po svemu sudeći, idu jedno uz drugo kad je riječ o Rusiji, a brojni britanski jastrebovi željeli bi da i Britanija usvoji slično stajalište.

Volio bih kad bismo nešto naučili iz načina na koji veteran, osamdesetosmogodišnjak Jimmy Pitts, dokazuje i posreduje svoj osjećaj ponosa dok čavrlja sa mnom na primanju s čašom votke u ruci.

Nosio je bijelu beretku, kravatu na kojoj su bile ispisane riječi Arctic Convoys na ruskom a prsa su mu bila ukrašena redovima medalja i odličja. Očekivao je još jedno odličje od Camerona.

„Poslije rata, nekih dvadeset, trideset godina nismo nikad ni riječi prozborili o tim događajima. Tek kad su me moji dečki 1995. povelili na izložbu kojom je u Londonu obilježen Dan pobjede u Europi, snaha mi je moja odličja zašila na vrpcu,“ govori ovaj veteran.

Prebrisati vlastitu prošlost i nije loše načelo, i David Cameron bi ga morao slijediti. Mi se Britanci možemo ponositi onim što su nam djedovi postigli, ali morali bismo se početi brinuti više o tome kakvu zemlju podižemo i gradimo za naše unuke. No, s druge strane, imajući na umu stanje javnih financija, možda su odličja i uspomene jedino što možemo sebi dopustiti. ☆

S engleskog preveo
Zoran Bošnjak

6. veljače 2013.

ŽIDOVSKI PARLAMENT ZABRINUT ZBOG ANTISEMITIZMA

EUROPSKI ŽIDOVSKI PARLAMENT POZVAO PRVAKE STAROG
KONTINENTA NA BORBU PROTIV ANTISEMITIZMA

Piše Nissan Tzur

KRAKOW – Na zasjedanju svoje Opće skupštine u poljskom gradu Krakowu početkom veljače, Europski židovski parlament izrazio je zabrinutost zbog porasta antisemitizma u Istočnoj Europi.

Pet poljskih parlamentaraca, članovi Europskog parlamenta, profesori s krakovskog Jagiellonianskog sveučilišta i predstavnici poljske židovske zajednice sudjelovali su u radu Skupštine 4. i 5. veljače u krakovskoj Gradskoj vijećnici.

Skupština je pozvala prvake Europske unije na poduzimanje strogih i odlučnih mjera kojima bi – u povodu jačanja antisemitizma i uspona desničarskih stranaka poput mađarskog Jobbika i ukrajinske Svobode – bio cilj zajamčiti opću i osobnu sigurnost Židova što žive u Europi.

Klaudia Klimek, Krakovljanka i članica Europskog židovskog parlamenta, izjavila je za The Jerusalem Post kako je odluka da Krakow ove godine ugosti Skupštinu simboličan korak. „Premda Židovski parlament postoji tek godinu dana, u tom smo razdoblju u Bruxellesu održali već tri sjednice. Odlučili smo naše ovogodišnje zasjedanje potkraj siječnja održati u Poljskoj kako bi se poklopilo s obilježavanjem Međunarodnog dana sjećanja na Holokaust.

Odabrali smo Krakow zato što je posrijedi grad-simbol. Prije Drugog svjetskog rata ovdje je živjelo puno Židova, odnosno bila je to druga najveća židovska zajednica u Poljskoj“, rekla je Klaudia Klimek.

„U sklopu Židovskog parlamenta uspostavili smo nekoliko povjerenstava i raspravljali o idejama za brojne buduće projekte što ih kanimo provoditi u narednim godinama. Primjerice, imamo povjerenstvo za medije, i željeli bismo Židovskom parlamentu i židovskim medijskim djelatnicima omogućiti da iz prve ruke doznaju što se zbiva u Europskom židovskom parlamentu, kao i lokalnim židovskim zajednicama po Europi,“ istakla je Klaudia Klimek.

Joel Rubinfléd

„Raspravljali smo o jačanju antisemitizma i širenju desničarskih stranaka po Europi. Jedan nam je mađarski predstavnik održao govor o antisemitizmu u Mađarskoj.

To je jedan od razloga zbog kojih smo odlučili naše zasjedanje sljedeće godine održati u Budimpešti i surađivati s mađarskom vladom. Primili smo i poziv od članova poljskog parlamenta da dogodne posjetimo Sejm (parlament) i obilježimo 69. godišnjicu oslobođenja Auschwitza,“ izjavila je Klaudia Klimek za The Jerusalem Post.

Europski židovski parlament, sa sjedištem u Bruxellesu, osnovala je Europska židovska unija, a inauguralna sjednica održana je u veljači 2012. Stodvadeset članova Skupštine predstavlja 47 zemalja.

U utorak, 5. veljače, članovi Skupštine posjetili su Auschwitz-Birkenau. Za neke od članova Europskog židovskog parlamenta bio je to prvi posjet nekadašnjem nacističkom logoru smrti. Nekolicina rabina, inače članova Židovskog parlamenta, upriličila je kratku ceremoniju i molitve u znak sjećanja na žrtve.

Joel Rubinfléd, supredsjedatelj Europskog židovskog parlamenta, izjavio je za The European Jewish Press, da članovi Židovskog parlamenta borbu protiv antisemitizma drže najvažnijim aktualnim pitanjem te da se i sam nedavno imao prilike uvjeriti u porast broja antisemitskih incidenata po zapadnoeuropskim zemljama, uključujući Francusku i Veliku Britaniju.

„Učiti iz pogrešaka u prošlosti najbolji je način da se izbjegne ponavljanje tragedija. Sve potrebno vrijeme i energiju posvetit ćemo prevladavanju i otklanjanju ove iznimno opasne situacije,“ zaključio je Joel Rubinfléd. ✨

Preveo s engleskog
Zoran Bošnjak

IZ STRANIH MEDIJA

PREŽIVJELI SMO ZAHVALJUJUĆI POŠTENIM LJUDIMA

Piše Mira Levi

Bili smo porodica, kao i mnoge druge židovske porodice, ni bogata ni siromašna. Roditelji su nas odgajali s puno ljubavi i odricanja da bi nam pružili najbolju nabrazbu i koliko je moguće dobar život.

Tako smo živjeli mi omladinci koji smo se nazivali „progresivnom omladinom“, misleći da ćemo promijeniti svijet, kao što je nadobudna omladina u svijetu uvijek mislila.

Mi smo manje više tako živjeli, družili se, učili, veselili se i nismo mislili da plešemo na rubu duboke i krvave provalije. Donekle smo znali što se oko nas događa, dolazili su emigranti iz Austrije i Njemačke i pričali što se sve događa iza granica Jugoslavije.

Ljudi nisu vjerovali, ili nisu htjeli vjerovati, misleći da ti emigranti pretjeruju, jer je ta istina bila neshvatljiva, tako da je mali broj Židova na vrijeme napustio Jugoslaviju. Meni je došlo do svijesti da je velika opasnost oko nas kada je 1938. došlo do anšlusa Austrije Njemačkoj. Od onda sam jako pratila političke događaje i osjećala sam da su Židovi bili potišteni, psihoza se izmijenila. Ipak je većina naših ljudi ostala.

Nakon kapitulacije Jugoslavije i tog nesretnog dana 10. aprila 1941. godine kada su Nijemci ušli u Zagreb, pod pokroviteljstvom nacističke Njemačke nastala je Nezavisna Država Hrvatska, ruglo i grozota, ostavljajući za sobom krvavi trag razbojstva.

Uoči rata mi smo stanovali u Zagrebu, u Martićevoj ulici, u novoj i modernoj kući. Na istom katu stanovala je porodica s malom djevojčicom, Miricom, koja je tada imala dvije i po godine.

Kako sam oduvijek voljela malu djecu, odmah sam je prigrlila, pa sam je uvijek kad sam bila kod kuće uzimala k sebi. Mala Mirica je mene voljela kao i ja nju.

Tako se svorila veza između dvije porodice. Roditelji male Mirice imali su radnju u Jurišičevoj ulici, zvala se „Uzor“. U toj radnji radili su Miričini roditelji s jednom pomoćnicom. To je bio razlog da je Mirica bila kod kuće sa služavkom i bila bi sretna kad sam je uzimala k sebi.

U takvoj neizvjesnosti i čudnoj psihozi dočekali smo 6. april, kada je Njemačka napala Jugoslaviju, a 17. aprila je Jugoslavija kapitulirala.

Tada je već bila rođena, negdje sredinom marta, Miričina sestrice Lela (Lelica). To malo dojenče sam odmah prigrlila i zavoljela, pa smo i nadalje održavali prisne veze s našim susjedima, familijom Goldgruber.

Poslije propasti Kraljevine Jugoslavije nastale su velike promjene. U NDH su svakodnevno objavljeni novi oglasi: Židovi, Srbi i Cigani ne smiju ovo ili ono, trebaju predati zlato, nakit i vrijedne stvari, ne smiju se kretati tamo ili ovamo...

Svakog časa novi oglas ili naredba ili proglas. U tom strahu i neizvjesnosti došao je dan kad smo bili izbačeni iz stana. Tog dana, kad smo se selili u drugi stan, u mezežu, nervozi i kaosu, došao je jedan čovjek, rekao je da je iz policije i da nas vodi na prisilni rad.

Malo se je ogledavao i rekao da će se vratiti za dva sata, neka se gospodin Spitzer spremi, a gospođu i kćerku ostavlja tako da se gospodin Spitzer nakon dvomjesečnog rada ima kuda vratiti.

Nakon dva sata taj se čovjek vratio i ja sam primijetila da je bio iznenađen što nas je našao kod kuće. Uz sav očaj i strah, moj dragi otac bio je sretan što smo mama i ja ostale. Tada je moj otac otišao u nepovrat. U to vrijeme se još vjerovalo da je to dvomjesečni prisilni rad, a ne logor, ubijanja i uništavanja na nastrašnije načine.

Mama i ja smo ostale u stanu, užasnute i očajne nismo znale što ćemo. Tako su prolazili dani, uvijek u strahu i neizvjesnosti.

Jednog jutra, krajem ljeta, došao je k nama jedan rođak Goldgruberovih i pričao nam sav uzbuđen da su po noći došli ustaše i izbacili iz stana familiju Goldgruber na ulicu, bez igdje ičega; mala Lelica u kolicima, Mirica uz majku Anu, s jednim malim koferom, a Goldgruber su odveli u zloglasni zatvor na Savskoj cesti, odakle se nitko živ nije vratio. Ana je s djecom ostala praktički na ulici i tako dočekala jutro.

Nije mi poznato kako je taj rođak saznao za nesreću Goldgruberovih, ali je došao k nama da nas pita i moli hoćemo li i možemo li primiti Anu i djecu. Naravno da smo ih odmah primili, jer Ana nije imala nikog svoga, bila je porijeklom iz Skoplja.

Prvih dana je Ana odlazila da nosi hranu svome mužu, dok se jednom nije sva uplakana i očajna vratila kući, jer njen muž više nije bio živ. Lelica je tog dana bila nemirna i stalno je plakala. Nisam je mogla smiriti, a inače je kod mene uvijek bila dobra i mirna. Da li je moguće da je Lelica osjetila tragediju koja ih je snašla?

Bila je kasna jesen i zima, kraj 1941. godine, kad su jedne večeri ustaše opkolili kuću u kojoj smo stanovali i sve stanare izbacivali bez igdje ičega na ulicu. Mi smo bili zadnji, jer Ana u strahu, metežu i plaču dječjem nije mogla ni znala što da uzme, kako da smiri djecu, a mama i ja nismo htjele bez nje i djece da idemo.

Tako smo stigli u zloglasni ustaški zatvor na početku Zvonimirove ulice. Kad smo ušli u prostorije, čuli smo vrisak, zvuk bičevanja, udarce i nečovječji urlik bola i mučenja. Te glasove užasa nikad nisam zaboravila.

Čovjek koji je vodio istragu počeo nas je ispitivati tko smo i što smo. Uto je zazvonio telefon i on je odgovorio. Ja sam razumjela samo „da, da, dosta“. Nakon telefonskog poziva čovjek nam je rekao da je broj ispunjen i da mi možemo ići kući.

Tako smo saznali da smo bili prekobrojni taoci i da smo trebali biti strijeljani negdje u šumi oko Maksimira, jer su partizani napali u Zagrebu postaju oružja i sve što je tamo bilo odnijeli. Mi smo znali da partizani već djeluju, ali u Zagrebu, bilo nam je novo.

Došavši kući iza te grozne noći bili smo užasnuti i trebalo je vremena da smo mogli i misliti. Kad sam se malo pribrala, rekla sam da moramo nestati iz ovog stana, a i iz Zagreba. I mama i Ana suglasile su se samnom i počelo je savjetovanje kuda i kako. Mama i ja otišle smo u selo u blizini Zagreba, a Anu i djecu smjestila je

pomoćnica iz njihove radnje kod jednog mladog bračnog para negdje u okolini Velike Gorice, ime i adresu nismo znali.

Bilo je takvo vrijeme i situacija da se što manje znalo gdje se netko skrivao. Mi smo, mama i ja, napustile Zagreb 9.1.1942. godine. Tada smo izgubile vezu s Anom i djecom.

Kad je rat bio završen, mi, koji smo ostali živi, počeli smo pomalo da se vraćamo u svoja predratna obitavališta. Tako sam i ja stigla u ljeto 1945. u Zagreb i počela, kao i ostali, tražiti i prepoznavati tko se vratio, tko je ostao, veseliti se svakome koga smo našli i u strahu da mnogih i mnogih više nema. Ja sam tražila Anu i djecu.

Dobila sam podatke u Židovskoj općini i u radnji „Uzor“, gdje se još nalazila bivša pomoćnica. Ondje sam saznala da je Mirica živa, kod onih ljudi u Velikoj Gorici. Adresu mi nije htjela dati, a Anu i Lelicu su odvezli s grupom Židova.

Kada su se nalazili u Zagrebu, Ani je uspjelo da sakrije Lelicu iza nekih kućnih vrata, s natpisom da se umoljava dobar čovjek da uzme to dijete i pobrine se za njega. Na tom papiru je bilo ime i prezime djeteta, ime majke i oca i dan rođenja. Nije mi poznato kako je Židovska općina saznala za Lelicu i kako su je smjestili u židovsko obdanište.

Nakon izvjesnog vremena preostalu djecu Židovska općina je sklonila, nije mi poznato gdje. Lelica je došla gladna i zapuštena nekim ljudima koji su je pazili. Ali, našao se čovjek koji je prijavio gdje se nalazi židovsko dijete.

Došli su ustaše, na silu oteli Lelicu i na lici mjesta je ubili. Te sam podatke dobila, ali koliko su točni ne znam, ali je istina da su Lelicu ubili.

Mirica je ostala živa. Nisu mi dozvolili da je nađem, bojeći se za njezin mir. Nikad nisam dobila njenu adresu.

Znam da događaj koji sam opisala nije jedini. Mnogo je djece pobijeno, a njihova imena i porijeklo nepoznati. Ali za Lelicu Goldgruber se zna i ona stoji kao simbol za onu jednu djecu za koju nitko ne zna.

Na kraju bih htjela napomenuti da postoji tendencija u svijetu, a i ovdje, da identificiramo zločinačku nacističku vladu NDH s jednim cijelim narodom, koji se borio protiv tog užasnog režima već od početka maja 1941. godine.

Njihovom pomoći smo mi, malobrojni, ostali živi na teritoriju ex Jugoslavije. To su bili poštenu ljudi, koji su nas čuvali i borili se protiv ustaškog režima. ✨

IZ STRANIH MEDIJA

ALEKSANDAR NEČAK

MORAMO SE SEĆATI SVIH

IZLAGANJE NA MEĐUNARODNOJ KONFERENCIJI O BUDUĆNOSTI
UREĐENJA STAROG SAJMIŠTA, ODRŽANOJ U BEOGRADU

Piše Nissan Tzur

Mi se svakog dana sećamo naših žrtava. I onda kada nije 27. januar, Međunarodni dan sećanja na Holokaust i onda kada nije 27. nisan, Jom hašoa.

Sećajući se naših žrtava, sa dužnim poštovanjem i na isti način sećamo se i svih drugih žrtava, bez obzira na to kom narodu su pripadale, koju su veru ispovedale, pa čak i kog su političkog uverenja bile.

Iz moralnih razloga, u skladu sa našom tradicijom, i našim zavetom da svet, u kojem živimo moramo pomerati ka etičkom savršenstvu, moramo se sećati svih žrtava.

To što se sećamo svih žrtava, ne znači da smemo simplifikovati događaje, iskrivljavati ili prikrivati, možda je lepše reći – zaboravljati istorijske činjenice.

Uobičajeno je da se o Starom sajmištu govori uopšteno, jednoobrazno bez obzira na to o kom se vremenu govori od 1941. do 1944. godine, bez obzira na to o kojim se događajima govori u tom periodu.

Ta uniformnost i potreba za generalizacijom se vidi od početne definicije da je sajmište bilo „Mučilište naroda Jugoslavije“ do, danas prihvaćenog – „mesta revolucionarne prošlosti“.

Zato želim da ukažem na određene razlike, koje se, svetsno ili nenamerno, ne ističu kada se na komemoraci-

jama ili u sličnim prilikama govori o Starom sajmištu. Kada se pogrešno i nesretno, nekim obilježjima pokušava postići memorizacija tog mesta.

Da li je sve ovo posledica težnje, iz perioda revolucionarne izgradnje 1948, da se potisne prošlost Starog sajmišta, da bi se osnažili ideološki ciljevi izgradnje bratstva i jedinstva i svetlije budućnosti?

Kako navodi Jovan Bajford, Ljiljana Blagojević u knjizi Novi Beograd: Osporeni modernizam, kaže da je lokacija Sajma faktički bila tretirana kao prazan teren, na kojem se slobodno, bez zaštite ili rekonstrukcije kompleksa, može planirati novi sadržaj novog grada.

Prema Ljiljani Blagojević, ovakav stav bio je posledica nastojanja „da se zaborave ratni zločini i da se na mestu zločina usreći narod“. Šta reći na ovo?

Postoje li danas kontroverzna pitanja u vezi sa značajem Sajmišta za sećanje na razne grupe žrtava?

Uveren sam da postoje i ona su posledica upornog potiskivanja prošlosti Sajmišta.

A šta je prošlost Starog sajmišta i koje su to razlike?

Na Starom sajmištu, na istom prostoru u različitim vremenima postojala su dva različita logora. Sa različitim imenima, sa različitom svrhom postojanja i različitim metodama ubijanja nevinih ljudi.

Prvi logor Judenlager Semlin, postojao je od 8. decembra 1941. do 10. maja 1942. Ovaj logor bio je namenjen proračunatom, organizovanom, sistematskom i totalnom uništenju preostalih Jevreja u Srbiji pod nemačkom okupacijom.

Drugi logor, Anhaltlager Semlin – Prihvatni logor Zemun, postojao je od maja 1942. do jula 1944. Ovaj logor je bio namenjen za prihvatanje talaca, pretežno Srba, zarobljenih partizana, njihovih simpatizera i političkih zatvorenika, od kojih je većina docnije deportovana u radne logore u Norvešku, Nemačku itd.

Logor nije bio namenjen uništenju celog srpskog niti romskog ili nekog drugog naroda.

U Jevrejskom logoru (Judenlager Semlin) od 7000 Jevreja usmrćeno je jezivom smrću u dušegupki njih 6300, bezmalo stopostotni učinak.

Ovo sistematsko ubijanje obavljeno je za šest nedelja, od 19. marta do 10. maja 1942.

U prihvatnom logoru od 31.972 zatočenika, koliko je prošlo kroz logor (Milan Koljanin: Nemački logor na Beogradskom sajmištu) najmanje 10.636 stradalo je u samom logoru od iznemoglosti, bolesti, premlaćivanja do smrti drvenim motkama, a određen broj zatočenika bio je streljan, za odmazdu, većinom zbog pokušaja bekstva. Stradao je svaki treći zatočenik.

Primerno i kako dolikuje, već za tridesetogodišnjicu oslobođenja Beograda, otkrivena je prvi put skromna spomen ploča, na neuglednom mestu, na zidu jednog objekta na Starom sajmištu, na kojoj je uklesan tekst: Na prostoru starog sajmišta nemački gestapo osnovao je 1941. godine logor „Sajmište“ u kome je uz pomoć domaćih izdajnika, svirepo mučeno i ubijeno preko četrdeset hiljada ljudi iz raznih krajeva naše zemlje – 20.10.1974.

Ovaj tekst nije niko potpisao. Ali je neko preimenovao Judenlager Semlin u logor „Sajmište“ i tako izbegao da otkrije ko je tačno stradao u tom logoru i zašto.

Ova spomen ploča je uklonjena, a 7. jula 1984. godine, na Dan ustanka u Srbiji, otkrivena je nova ploča

sa istovetnim tekstom. Ovog puta potpisana od strane Mesne zajednice Sajmište i Mesnog odbora udruženja boraca NOR.

Način potiskivanja sećanja i marginalizacija Holokausta je nastavljena.

Dana 22. aprila 1995. godine na 50.godišnjicu pobeđe nad fašizmom otkriven je spomenik na kojem piše:

Ovde, na sajmištu, u nacističkom koncentracionom logoru, za vreme okupacije Jugoslavije od 1941. do 1944. izvršen je ratni zločin i genocid nad oko 100.000 rodoljuba, učesnika narodno oslobodilačke borbe, nad decom, ženama i starcima.

Svaki drugi zatočenik ubijen je u logoru ili na stratištima: Jajinci, Bežanijska kosa, Jabuka i Ostrovačka ada. Mnogi su odvedeni u nemačke logore smrti širom okupirane Evrope.

Najviše je stradalo Srba, Jevreja i Roma. Žrtvama zloglasnog ustaškog logora Jasenovac, žrtvama mađarskih okupatora koje su do Beograda doneli talasi Save i Dunava, hrabrom otporu nacističkom teroru i svim jugoslavenskim žrtvama genocida posvećen je ovaj spomenik.

Holokaust se ni ovde nije desio!

Na Starom sajmištu moguće je lepo prošetati, lepo posjeti i popiti, moguće je oprati ili popraviti auto, ali nigde nije moguće pročitati da su tu monstruožnom smrću u kamionu „dušegupki“ ubijene Jevrejke sa decom na grudima.

Ubijane su lagano, dok su vožene kroz centar Beograda na putu do Jajinaca, da bi mogle bespomoćno gledati kako im deca umiru na rukama.

Nigde na Starom sajmištu u Beogradu, na mestu gdje je bio Judenlager Semlin, ne može se naći ni jedna jedina reč o toj jevrejskoj deci i o tim Jevrejicama.

Na Starom sajmištu, simbolu Holokausta u Srbiji, potpuno je potisnuto sećanje na Holokaust.

Za mene Staro sajmište je sveto mesto!

Postoje li danas kontroverzna pitanja u vezi sa značajem Sajmišta za sećanje na razne grupe žrtava?

Uveren sam da postoje i ona su posledica upornog, tvrdoglavog potiskivanja prošlosti Sajmišta i marginalizacije Holokausta. Zato nema ni Holokaust memorijala.

I na kraju, neka mi bude dozvoljeno da postavim jedno kontroveržno pitanje: Svi u Judenlageru ubijeni su zato što su bili Jevreji. Da li bi ploča sa takvim natpisom smetala nekom? Ako ne bi zašto je nema? ☆

IN MEMORIAM

DANICA ŠETINC ROĐ. FELDBAUER (1921.-27.1.2013.)

Rođena je u Zagrebu 30. siječnja 1921., gdje je živjela do 1930. godine, kada se, nakon smrti oca Josipa, s majkom Fanikom Feldbauer rođ. Pollak i sestrom Herminom preselila u Osijek.

U Osijeku je nakon male mature završila krojački zanat i radila u krojačkom salonu do srpnja 1942., kada zbog progona Židova bježi sa sestrom u Zagreb, pa u Budimpeštu, gdje je u prosincu uhićena i odvedena u logor Rische. Godine 1943. godine deportirana je u logor Auschwitz, gdje je zavedena pod brojem 80761, koji joj je bio utetoviran na lijevoj ruci. Bila je u Birkenauu, odakle je prebačena na rad u tvornicu čađe Gleiwitz, gdje je radila do početka 1945. godine. Pred dolazak Saveznika, iz Gleiwitza je prebačena u Rawensbrück-Dachau te

“maršem smrti” stigla do Neustadt-Glewe, gdje je dolaskom američke i sovjetske vojske 2. svibnja 1945. oslobođena.

Iz Neustadt-Glewe vlakom je došla do Budimpešte, gdje ju je prihvatio Crveni Križ i omogućio joj dolazak do Subotice, gdje je smještena u prihvatilište. Ovdje joj je provjeren identitet, nakon čega se mogla vratiti u Osijek.

Poslije rata se udala za Josipa Šetinca i 1946. rodila kćer Gordanu. Kao vrsna švelja šila je širokom krugu poznanica i svojim umijećem doprinosila kućnom budžetu, uz vođenje kućanstva i podizanje i školovanje kćerke. Rođenjem unuka posvetila se njima i mnogo pomogla u njihovom podizanju.

Umrla je 27. siječnja u krugu svojih najmilijih. ☆

DOBROVOLJNI PRILOZI

ZA SOCIJALNE POTREBE ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB

Sonja Pekota 300,00 kn
u spomen na majku Veru Vinković Wollner

Rahela Weinberger 500,00 kn

Mila Ajzenštajn Stojić 300,00 kn

ZA VJERSKU SEKCIJU ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB

Aleksandar Nahman 200,00 kn
u spomen na oca, ubijenog 1941.

ZA DOM ZAKLADE LAVOSLAVA SCHWARZA

Obitelji Novak i Danon 500,00 kn
u znak sjećanja na dobru kćerku, suprugu i majku Paulu Novak rođ. Danon

Branko Gvozdan 20.000,00 kn
u spomen na nezaboravnu suprugu Agicu Gvozdan

Željko Đuračić 500,00 kn

Risto Atanasov 400,00 kn
u spomen na suprugu Veru Atanasov

Mima Veber 200,00 kn

Žuži Jelinek 17.500 US\$

DAN PROGLAŠENJA DRŽAVE IZRAEL - JOM HAACMAUT

I 14. TRAVNJA: IZ PALMOTIČEVE 16 NA IZLET U HRVATSKO ZAGORJE

Izletnička skupina iz Židovske općine Zagreb pred spomenikom Petrici Kerempuhu u atriju dvorca Oršić

Predah uz kavu

Majsecov mlin

